

ПРЕДИСЛОВИЕ

Във всяко общество в света има хора, които са били засегнати от действия на насилие. Извращенията извършени от въоръжени групи в по време на конфликт често са много добре отразени в медиите, докато насилието извършвано зад затворени врати, в рамките на собствения дом често остава напълно скрито. Бежанците и вътрешно разселените лица, които са лишени от закрилата на собствените си държави са едни от най-уязвимите за действия на насилие, включително на сексуално и свързано с пола насилие.

Установили сме, че сексуалното и свързаното с пола насилие са разпространени в най-голяма степен в среда, в която липсва уважение към човешките права. Сексуалното и свързаното с пола насилие са, разбира се, сами по себе си нарушаване на човешките права. Жените и децата, които са най-уязвими към нарушаване на човешките им права са също и тези, които най-често стават жертва на сексуално и свързано с пола насилие.

Тези насоки предлагат практически съвети за това как да се изработят стратегии и как да се провеждат дейности, които са насочени към превенция и работа със случаи на сексуално и свързано с пола насилие. Те също така съдържат и информация за някои основни въпроси от здравно и правно естество, и въпроси свързани с безопасността и човешките права, които имат отношение към тези стратегии и дейности.

Насоките бяха разработени съвместно с партньорите на ВКБООН: правителства, междуправителствени агенции и неправителствени организации. Те са предназначени да се ползват от служителите на ВКБООН и неговите партньорски организации, които имат отношение към закрилата и подпомагането на бежанците и вътрешно разселените лица. Насоките са били изпробвани в 32 държави с участието на повече от 60 партньора.

Сексуалното и свързаното с пола насилие е сериозен проблем, срещу който трябва да се изправим лице в лице. Създали сме редица инструменти за да подпомогнем неговата превенция. От всички нас, които работим с бежанци и вътрешно разселени лица зависи да ги прилагаме ефективно.

Рууд Луберс
Върховен Комисар за бежанците към ООН

ВЪВЕДЕНИЕ

Кратка предистория

Върховният Комисар за Бежанците към ООН издаде за първи път *Сексуално насилие срещу бежанците: насоки за превенция и работа* през 1995 година. По това време вече беше станало ясно, че обхватът на проблема изисква фокусиран подход и добре обмислени и целенасочени действия, които до този момент не са били подходящо формулирани и събрани в никоя от по-ранните публикации на ВКБООН. Насоките от 1995 година спомогнаха за по-доброто разбиране и огласяване на това сериозно нарушение на човешките права и поставиха основите за разработването на програми за превенция и работа с подобни случаи. Въпреки това сексуалното и свързаното с пола насилие срещу бежанци, особено срещу жени и деца, продължава с неотслабваща сила. То се изостря от неравнопоставеността на половете в целевите общности; използва се като военно оръжие и средство за упражняване на власт; то е едновременно причина за насилственото преселване, и ужасно последствие от разрушаването на структурите на семейството и общността, което съпътства процеса на разселване. Понякога сексуалното и свързаното с пола насилие се извършва от същите хора, на които е поверена задачата да защитават бежанците и вътрешно разселените лица.

От 1995 година до днес, са извлечени много поуки относно индивидуалната, институционалната и националната отговорност за прилагането на *“Насоките”* и за осигуряването на закрила на разселените лица. През тези години ВКБООН, и други агенции на ООН, държавни и неправителствени организации, бежанци, възвръщеници и вътрешно разселени лица оценяваха програмите и дейностите предложени в *“Насоките”* в условията на сложни и критични ситуации. Върхна точка в този процес на оценка беше междуведомствената конференция за извлечени поуки от превенцията и работата със случаи на сексуално и свързано с пола насилие при бежански ситуации, която беше проведена през март 2001 година в Женева.

Участниците в конференцията определиха областите, нуждаещи се от подобрене и подчертаха важността от ревизиране на *“Насоките”* от 1995 година, за да бъде отразен натрупания през годините опит и за да се оптимизира междуведомствения мултисекторен подход за справяне със сексуалното и свързаното с пола насилие над бежанците, възвръщениците и вътрешно разселените лица. Препоръките от конференцията включват укрепване на ангажираността на институциите към проблема чрез разработването и приемането на *етичен кодекс на хуманитарните работници*; установяване на общи минимални стандарти за работа със случаи на сексуално и свързано с пола насилие; помощ за предоставяне и управление на необходимите средства и персонал; и интегрирането на свързаната с пола перспектива в институционалната практика. Участниците акцентираха върху нуждата да се включи бежанската общност във всички етапи от осъществяването на програмата – дизайн, прилагане, мониторинг и оценка.

Съдържание

Глава 1	Дава общ преглед и основна информация относно сексуалното и свързаното с пола насилие, неговите корени, причини, допринасящи фактори и последствия.
Глава 2	Дава водещите принципи, които са залегнали във всички усилия за предотвратяване и реагиране при случаи на сексуално и свързано с пола насилие; както и една основа за мултисекторно сътрудничество в тази област.
Глава 3	Препоръчва превантивни стратегии за ограничаване или премахване на причините и факторите, допринасящи за сексуалното и свързаното с пола насилие.
Глава 4	Описва как да се изгради и организира мултисекторна система за реагиране и работа със случаи на сексуално и свързано с пола насилие.
Глава 5	Подробно разглежда специфичните въпроси, които трябва да се вземат под внимание, когато се оказва помощ на деца, станали жертва или застрашени от сексуално или свързано с пола насилие.
Глава 6	Дава насоки, стъпка по стъпка, за разработване на план за действие, който да се основава на съществуващите силни страни при всяка конкретна ситуация.
Глава 7	Обсъжда механизмите за мониторинг и оценка, и предлага примери за индикатори за измерване въздействието на дейностите, разработени за предотвратяване и защита срещу прояви на сексуално и свързано с пола насилие.
Глава 8	Обяснява понятието “преследване свързано с пола” и как то да се прилага при работа с търсещи убежище.

Където е подходящо читателите се насочват към допълнителни източници на по-изчерпателна информация по отделните теми. В целия текст заглавията на тези материали са дадени в очертани рамки – “**виж също:**”. Примерните формуляри, които могат да бъдат адаптирани за ползване при специфични ситуации са включени като приложения. След приложенията има подробен списък от възможни източници на информация. Избрани документи са записани на електронния диск, който придружава тези “Насоки”.

Ключови термини

Тези насоки се прилагат в ситуации свързани с бежанци, възвращенци, вътрешно разселени лица и/или търсещи убежище. Въпреки, че мандатът и дейността на ВКБООН могат да бъдат различни в зависимост от това дали се отнасят до бежанци или вътрешно разселени лица, други институции като властите на приемащата страна, НПО и другите агенции на ООН, могат да защитават и подпомагат, както бежанците така и вътрешно разселените лица.

За по-голямо удобство терминът **“бежанци”** се отнася също така и за търсещите убежище, възвращенците и вътрешно разселените лица - жени и мъже, деца и възрастни. По подобен начин терминът **“настаняване на бежанци”** се отнася до транзитните центрове, приемателните центрове, лагерите за бежанци, местата за задържане на търсещите убежище, междинните спирки при придвижване с цел репатриране и централите на общностите на вътрешно разселените лица. Докато голяма част от препоръките за настаняване на бежанците са приложими както в градски, така и в селски условия, когато е необходимо се подчертават специфичните действия, които трябва да се предприемат при конкретните условия.

Терминът **“жертва(и)”/“оцеляла(и)”** се отнася до индивиди или групи, които са преживели сексуално или свързано с пола насилие. Докато към жертвите следва да се отнасяме със съчувствие и загриженост, обръщането към тях като към оцелели признава тяхната сила и издръжливост. Понякога жертвата на сексуално и свързано с пола насилие си остава жертва, независимо от нейните лични усилия и външна подкрепа. При някои правни системи използването на термина **“жертва”** може да е подходящо и/или необходимо, за да се спазят необходимите закони при търсене на съдебни действия. В останалите случаи обаче, терминът **“жертва”** предполага безсилие и стигматизация-характеристики, които трябва да бъдат избягвани от всички заинтересувани страни. За да се вземат под внимание всички тези особености в настоящия документ се използват и двата термина.

Въпреки, че много момчета и мъже са жертви/оцелели от сексуално насилие, статистиката сочи, че болшинството жертви/оцелели са жени и момичета. В знак на признание на този факт, **за да опишат жертвите/оцелелите “Насоките” използват местоимения в женски род.**

Терминът **“действащи лица и организации”** се отнася до индивиди, групи, организации и институции, ангажирани с предотвратяването и реагирането при случаи на сексуално и свързано с пола насилие. Действащите лица и организации могат да бъдат бежанци, местни общности, служители или доброволци на агенциите на ООН, НПО, държавни институции на приемащата страна, донори и други членове на международната общност.

ГЛАВА 1

ОБЩ ПРЕГЛЕД НА СЕКСУАЛНОТО И СВЪРЗАНОТО С ПОЛА НАСИЛИЕ

Сексуалното и свързаното с пола насилие е нарушение на човешките права. Този тип насилие затвърждава формирането на стереотипи по отношение ролите на отделните полове в обществото, което накърнява достойнството и възпрепятства човешкото развитие. Преобладаващото мнозинство от жертвите/оцелелите от сексуално и свързано с пола насилие са жени и момичета.

Сексуалното и свързаното с пола насилие включва много повече от сексуално нападение и изнасилване. Въпреки, че може да се случи в обществен контекст, то до голяма степен се корени в индивидуалните нагласи, които приемат насилието в семейството, общността и държавата. Преди да бъдат планирани програми за предотвратяване и работа със случаи на сексуално и свързано с пола насилие е необходимо да се разберат причините и последствията от него.

Като агенция на Организацията на Обединените Нации, отговаряща за бежанците Върховният Комисар за Бежанците към ООН е овластен да предоставя международна закрила на бежанците. В резултат, ВКБООН съвместно с правителствата споделя отговорността за гарантиране на защитата на бежанците от сексуално и свързано с пола насилие.

Факти за сексуалното и свързано с пола насилие

- В световен мащаб се счита, че около 40 до 70 процента от убийствата на жени са извършени от интимните им партньори, често в контекста на връзка изпълнена с ежедневно насилие.
- По света една от всеки три жени е била бита, принуждавана да прави секс или насилвана по друг начин.
- Трафикът на хора е нараснал от 1995г. до 2000г. с около 50 процента и Международната Организация по Миграцията (МОМ) изчислява, че приблизително 2 милиона жени годишно биват трафикирани през границите.
- Повече от 90 милиона африкански жени и момичета са жертви на обрязване на гениталиите.
- Приблизително 60 милиона момичета, които при други обстоятелства се очаква да са живи, липсват от различни популации, предимно в Азия, в резултат на полово селектирани аборти, детеубийство или недостатъчни грижи.
- В последните години масови изнасилвания по време на война са документирани в Босна, Камбоджа, Либерия, Перу, Сомалия и Уганда. Екип на Европейския Съюз за установяване на фактите изчислява, че повече от 20 000 мюсюлмански жени са били изнасилени по време на войната в Босна.
- Деветдесет и четири процента от проучените разселени домакинства в Сиера Леоне са докладвали случаи на сексуално нападение, включително изнасилвания, изтезания и сексуално робство. Най-малко 250 000, а вероятно около 500 000 жени са били изнасилени по време на геноцида в Руанда през 1994г.

Сексуално и свързано с пола насилие срещу бежанци, възвръщеници и вътрешно разселени лица

Развитие на жените в Света (UNIFEM, 2000)

Защита на бежанците срещу сексуално и свързано с пола насилие

Всички човешки същества са родени свободни и равни по отношение на тяхното достойнство и права.

*Всеобща декларация за правата на човека
Генерална Асамблея на ООН
10 Декември 1948*

Предотвратяването и работата със случаи на сексуално и свързано с пола насилие са директно свързани със защитата на човешките права.

Човешките права са универсални, неделими, взаимосвързани и взаимозависими. Всеки индивид независимо от своя пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически или други възгледи, национален или социален произход, имотно състояние, рождено или обществено положение, има право да бъде уважаван, защитен, да упражнява и се ползва от всички фундаментални човешки права и свободи. Правителствата са длъжни да осигурят еднакво упражняване на всички икономически, социални, културни, граждански и политически права за жените и мъжете, момичетата и момчетата.

Действия на сексуално и свързано с пола насилие нарушават редица принципи на човешките права, съдържащи се в международните инструменти за човешките права. Това включва:

- Правото на живот, свобода и сигурност на индивида.
- Правото на най-висок възможен стандарт на физическо и психическо здраве.
- Правото на свобода от изтезания или жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание.
- Правото на свобода на придвижване, мнение, изказване и сдружаване.
- Правото да се сключва брак свободно и с пълно съгласие, и правото на равнопоставеност при сключването на брак, по време на брака и при неговото разпадане.
- Правото на образование, социална сигурност и лично развитие.
- Правото на културно, политическо и обществено участие, равен достъп до обществени услуги, работа и равно заплащане за еднакъв вид работа.

Няколко международни документи специално се отнасят до сексуалното и свързаното с пола насилие срещу жени и момичета. **Конвенцията за елиминиране на всички форми на дискриминация срещу жените** приета от Генералната Асамблея през 1981, **Декларацията на Организацията на Обединените Нации за премахване на насилието срещу жените**, приета от Генералната асамблея през 1993 и **Пекинската декларация и платформа за действие**, приета в Пекин през 1995, включват всички форми на дискриминация и насилие срещу

жените и момичетата и препотвърждават отговорността на правителствата да работят за тяхното премахване. Наскоро **постановлението на Международния Наказателен съд в Рим от 1998** определи изнасилването, сексуалното робство, принудителната проституция, насилствената бременност, принудителната стерилизация или всяка друга форма на сексуално насилие, като сериозно престъпление срещу човечеството. **Резолюция 1325 (2000) на Съвета за сигурност на ООН** поставя акцент върху отговорността на правителствата да сложат край на липсата на наказание за извършването на престъпления против човечеството и военни престъпления, включително сексуални и други форми на насилие срещу жените и момичетата.

(Изпълнителното бюро на ВКБООН) ... Осъжда насилието свързано с пола и всички форми на дискриминация на основата на пола, насочени към бежанци и разселени жени и момичета, и призовава правителствата да осигурят защита на техните човешки права, физическа и психическа цялост, както и да гарантират, че те са запознати с тези права.

Заклучение на изпълнителния комитет № 85 (XLIX), 1998

Хуманитарните агенциите и агенциите за човешки права на ООН споделят отговорността с правителствата за гарантиране защитата на човешките права. Мандатът на ВКБООН е да осигури международна закрила за бежанците и да търси трайни решения за техните проблеми. От това следва, че ВКБООН и правителствата споделят отговорността да осигурят на бежанците защита от сексуално и свързано с пола насилие.

Определение на ВКБООН за закрила

Всички действия, целящи осигуряване на еднакъв достъп до и ползване на правата на жените, мъжете, момичетата и момчетата, които попадат под мандата на ВКБООН, съобразно съответните правни актове (международни хуманитарни актове, актове, касаещи човешките права и бежанското право)

При условия, при които никакви действия за предотвратяване и работа със случаите на сексуално и свързано с пола насилие не са били предприети, ВКБООН трябва да поеме инициативата за координиране и създаване, като част от основните си дейности, на програми за защита и подкрепа при такова насилие. Това включва лобиране за правата на бежанците, съветване на правителствата как да адаптират своите национални законодателства, за да отговарят на международните стандарти и предприемането на действия, целящи намаляване на риска от трафик на хора, който нараства, когато хората са изселени от родните им места.

“Трафик на хора” означава, набиране, транспортиране, прехвърляне през граница, превозване по вода или приемане на хора чрез заплаха или използване на сила или други форми на принуда, отвлечане, измама, подвеждане, или злоупотреба с власт или с уязвимостта на хората, или с даване и получаване на пари или изгоди за постигане на съгласие от човек, който има контрол върху друг, с цел експлоатация. Експлоатацията трябва да включва, най-малко, експлоатация на проституция или други форми на сексуална експлоатация, принудителен труд или услуги, робство или практики близки до робството, използване или премахване на органи.

Протокол за предотвратяване, преследване и наказване на трафика на хора и по-специално жени и деца, допълващ Конвенцията на ООН за Трансграничната организирана престъпност, от Ноември 2000

Виж също:

- Конвенция на ООН срещу организираната международна престъпност (2000)
- Постановление на Международния Наказателен съд в Рим (1998)
- Пекинска декларация и платформа за действие (1995)
- Декларация на ООН за премахване на насилието срещу жените (1994)
- Конвенция срещу изтезанието и друго жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание (1984)
- Конвенция за премахване на всички форми на дискриминация срещу жените (1979)
- Международна конвенция за човешките и политическите права (1966)
- Международна конвенция за икономически, социални и културни права (1966)
- Постановление на Бюрото на ВКБООН Резолюция 428 (v) (1950)
- Всеобща декларация за човешките права (1948)

Какво е сексуално и свързано с пола насилие?

“Сексуално насилие”, “насилие свързано с пола” и “насилие срещу жените” са термини, които често се използват взаимозаменяемо. Всички те се отнасят до нарушения на фундаментални човешки права, които утвърждават стереотипните роли отредени на отделните полове и лишават индивида от човешко достойнство и себеопределяне, и възпрепятстват човешкото развитие. Те касаят физическата, сексуалната и психологическата вреда, която засилва женската подчиненост и утвърждава мъжката власт и контрол.

Докато насилието свързано с пола има разрушителен ефект върху живота на жените и момичетата, които съставляват мнозинството от жертвите/оцелелите от това насилие, то също така възпрепятства развитието на момчетата и мъжете. Премахването на насилието свързано с пола и неравнопоставеното положение на половете спомага за заздравяване на цялата общност

Терминът **“свързано с пола насилие”** се използва, за да се различи общото насилие от насилието насочено към индивиди или групи от индивиди, което е свързано с техния пол. Дефиницията на комитета на CEDAW за свързаното с пола насилие е: насилие насочено срещу дадено лице, основаващо се на неговия/нейния социален или биологичен пол. Това включва действия, които причиняват физическа, психическа или сексуална вреда или страдание, заплаха от такива действия, принуда и други лишения от свобода.

Терминът **“насилие срещу жените”** се отнася до всеки акт на свързано с пола насилие, който може да доведе до физическа, сексуална или психологическа вреда за жените или момичетата, независимо дали се извършва на публични места или в семейството. Насилието срещу жените е форма на свързаното с пола насилие и включва сексуалното насилие.

Сексуалното насилие, включително **експлоатацията и злоупотребата**, се отнася до всеки акт, опит или заплаха от сексуално естество, който води или би довел до физическа, психологическа или емоционална вреда. Сексуалното насилие е форма на свързаното с пола насилие.

ВКБООН използва събирателната концепция за **сексуално и свързано с пола насилие**, която признава, че макар мнозинството от жертвите/оцелелите да са жени и момичета, мъжете и момчетата са също обект на сексуално и свързано с пола насилие.

Разширената дефиниция за сексуално и свързано с пола насилие, използвана от ВКБООН и неговите партньори е следната:

(базирана на членове 1 и 2 от Декларацията на Генералната асамблея на ООН за премахване на насилието срещу жените (1993) и препоръка 19, параграф 6 от 11 сесия на комитета на КЕДСЖ)

... свързаното с пола насилие е насилие насочено срещу дадено лице, основаващо се на неговия/нейния социален или биологичен пол. То включва действия, причиняващи физически, психически или сексуални наранявания или страдания, заплахи от такива действия, принуда и други лишения от свобода ... Жените, мъжете, момчетата и момичетата могат да бъдат жертви на свързано с пола насилие, но основните жертви са жените и момичетата.

... трябва да бъде разбирано като обхващащо, но без да се ограничава до следното:

а) Физическо, сексуално и психологическо насилие, което се извършва **в семейството**, включително побой, сексуална експлоатация, сексуално насилие над децата в домакинството, насилие свързано със зестрата, изнасилване в брака, обрязване на женските гениталии, и други традиционни практики вредни за жените, насилие от сродници, и насилие свързано с експлоатация.

б) Физическо, сексуално и психологическо насилие, което се случва **в общността**, включително изнасилване, сексуално насилие, сексуален тормоз и заплаха на работното място, в образователни институции и други, трафик на жени и насилствена проституция.

в) Физическо, сексуално или психологическо насилие **извършено или толерирано от правителствени институции**.

Сексуалното и свързаното с пола насилие се корени до голяма степен в неравнопоставените отношения на власт. Тези отношения утвърждават и намират извинение за насилието в семейството, общността и държавата. Разделението между публично и частно не трябва да служи като извинение за неразглеждане на домашното насилие като форма на свързано с пола насилие. Изключването на момичетата и жените от обществената сфера само увеличава тяхната уязвимост към домашно насилие. **Домашното насилие** подкрепя свързаната с пола дискриминация и държи жените в подчинение на мъжете.

Виж също:

- Доклад за населението: прекратяване на насилието срещу жените (Факултет за обществено здраве на Университета “Джон Хопкинс”, 1999)
- Насилието срещу жените: скритото здравно бреме (Световна банка 1994)

Дефиниране на основните термини

Сексуалното и свързаното с пола насилие е много повече от сексуално нападение и изнасилване. За да се разберат неговите причини и последствия е важно да се дефинират термините “социален пол” и “биологичен пол”.

Терминът “**биологичен пол**” се отнася до биологичните характеристики на мъжете и жените. Те са вродени и техните различия се ограничават до чисто физиологичните репродуктивни функции.

“**Социален пол**” е термин използван, за да се обозначат социалните характеристики приписвани на мъжете и жените. Те са изградени на базата на различни фактори - възраст, религия, националност, етнически и социален произход. Те се различават както в рамките на една култура, така и между различните култури, и определят идентичността, статута, ролята, задълженията и отношенията на власт между членовете на дадено общество или култура. Социалният пол се научава чрез социализация. Той не е статичен или вътрешноприсъщ, а се развива в отговор на промените в социалната, политическа и културна среда.

Поведението свързано със социалния пол се научава и следователно може да бъде променяно.

Хората се раждат от мъжки или женски пол (биологичен); те се научават да бъдат момиче или момче и след това стават жена или мъж (социален пол). Социалният пол касае същността на това да си момиче или момче, жена или мъж в определено общество или култура. Обществото ни учи на очакваните нагласи, поведения, роли и дейности. Социалният пол определя ролята, отговорностите, ограниченията, възможностите и привилегиите на мъжете и жените във всеки контекст. Това заучено поведение се нарича **полова идентичност**.

Жените по света често са в неизгодна позиция спрямо мъжете от същото икономическо и социално ниво. Социалните роли и идентичности на половете често включват неравенство и властови дисбаланс между жените и мъжете. Насилието срещу жените и неговото приемане от обществото и културата са една от проявите на това неравенство и властови дисбаланс.

Един широко обхванат план за предотвратяване и работа със сексуалното и свързаното с пола насилие трябва да е съсредоточен върху ролите и нуждите на жените и мъжете, и как те могат да станат двигатели на промяната. **Съсредоточаването само върху жените, когато се работи със сексуалното и свързаното с пола насилие измества отговорността за предотвратяване и справяне с това насилие към жертвите/оцелелите.**

Насилието е средство за контрол и подтисничество, което може да включва емоционална, социална или икономическа сила, принуда или натиск, както и физическо нараняване. То може да е открито - под формата на физическо нападение, или заплаха с оръжие; или прикрито - под формата на принуда, заплахи, преследване, подвеждане и други форми на психологически натиск. Човек подложен на това насилие е принуден от страх да действа както се очаква от него/нея или да действа против собствената си воля.

Насилието е действие или съвкупност от увреждащи действия, извършени от лице или група от лица спрямо индивид или група от хора. То може да включва много видове и повтарящи се действия на насилие в определен период с различна продължителност. То може да продължи минути, часове, дни или през целия живот.

Злоупотребата е превишаване на власт, посредством което извършителят контролира или извлича облаги от насилвания, причинявайки физическо или психологическо нараняване или внушавайки страх от такива последствия. Злоупотребата възпрепятства индивида да взема свободно решения и го принуждава да действа против волята си.

Принуда е, когато чрез сила или опит за използване на сила човек е заставен да действа против волята си, постига се със заплахи, вербални настоявания, манипулации, подвеждане, културни очаквания или икономическа сила.

“[Насилието срещу жени]...е проява на исторически изградени отношения на власт между мъжете и жените, които са довели до доминиране над и дискриминация срещу жените от страна на мъжете и до спиране на пълния напредък на жените, и насилието срещу жените е един от основните механизми, чрез които жените са поставени в подчинено положение спрямо мъжете”

Декларация на ООН относно елиминирането на насилието срещу жените, 23 февруари 1994

Под “**власт**” се разбира възможността да се вземат решения. Всички отношения между хората са повлияни от упражняването на власт. Когато властта се използва за вземане на решения относно собствения живот тя се превръща в утвърждаване на себеприемането и себеуважението, които на свой ред възпитават уважение и приемане на другите като равни. Когато се използва за надмощие, властта налага задължения, ограничава, забранява и взема решения за живота на другите. За да се отговори ефективно на сексуалното и свързаното с пола насилие, трябва да бъдат анализирани и разбрани отношенията на власт между мъжете и жените, жените и жените, мъжете и мъжете, възрастните и децата и между децата.

При хуманитарни кризи засегнатото население зависи от защитата и помощта на институциите. Работещите в хуманитарните организации, правителствените служители, охраната и служителите, отговарящи за спазването на законите са в привилегирована позиция, тъй като имат власт да вземат решения, които касаят благополучието на подпомаганите от тях хора. Съществува **експлоатация и злоупотреба** с власт, когато това неравенство се използва в ущърб на тези, които не могат да преговарят и вземат решения на равни начала. Експлоатацията и злоупотребата могат да са под формата на физическа или психологическа сила или други средства за принуда (заплахи, склоняване, измама или изнудване) с цел получаване на сексуални или други услуги в замяна на предоставянето на помощ.

В институциите, сексуалната злоупотреба и експлоатация от страна на служителите на хуманитарните агенции е провал на самите служби, чиято заявена мисия е да осигуряват защита и грижи.

*Постоянен междуведомствен комитет
Политическо решение за превенция на сексуалната
злоупотреба и експлоатация при хуманитарни кризи
Рим, 9 Април 2002*

Съгласие е, когато индивида прави информиран избор да се съгласи свободно и доброволно да направи нещо. Фразата *срещу волята* и се използва, за да обозначи липсата на информирано съгласие. Няма съгласие, когато споразумението е постигнато чрез използване на заплахи, сила, или други форми на принуда, отвличане, измама, подвеждане или даване на непълна информация.

Използването на заплаха за отнемане на облага или обещание да се осигури такава с цел да се получи съгласие от индивида е също злоупотреба с власт; всяко споразумение постигнато по този начин не се основава на съгласие. Няма съгласие също и в случаите, когато лицето е под законно определената възраст за пълнолетие или е дете под закрилата на съответните закони (виж Глава 5).

Извършител е лице или група от лица, или институция, които директно причиняват, подкрепят или омаловажават насилието или други форми на злоупотреба срещу лице или група от хора. Извършителите са в

позиция на реална или възприемана власт, в състояние са да вземат решения или са овластени и по този начин могат да упражняват контрол върху жертвата.

Мит е, че сексуалното и свързаното с пола насилие най-често се извършва от непознати. Всъщност, повечето актове на сексуално и свързано с пола насилие се извършват от познати на оцелялата и много от жестоките действия са планирани предварително.

Сексуално и свързано с пола насилие може да се извърши също и от членове на семейството, или общността. Държавните органи и институции омаловажават и практикуват сексуално и свързано с пола насилие, когато не предприемат мерки за предотвратяване и прекратяване на дискриминационните практики, включително и чрез използването на законови и политически инструменти. По време на военни конфликти сексуалното и свързаното с пола насилие се извършва от въоръжени членове на воюващите групировки.

Извършителите на сексуално и свързано с пола насилие често са хората, от които оцелялата зависи за получаване на помощ и защита.

Повечето случаи на сексуално и свързано с пола насилие включват жена жертва/оцеляла и мъж-извършител. Актовете на сексуално и свързано с пола насилие срещу мъже и момчета се извършват по-често от мъже.

Интимни партньори (съпрузи, приятели): в повечето общества възприетата роля за мъжете-интимни партньори е на хора, вземащи решения и упражняващи власт над жените-партньори. За съжаление често тази власт и въздействие се упражняват чрез дискриминация, насилие и злоупотреба.

Членове на семейството, сродници и приятели: момичетата по-често са обект на сексуално и свързано с пола насилие в семейството. От занемаряването до кръвосмешението тези случаи често не се докладват, тъй като извършителите са бащи, братя, пастроци, дядовци или чичовци. Увреждащите традиционни практики също се извършват със знанието или участието на членове на семейството, сродници и приятели.

Авторитетни членове на общността (учители, лидери, политици): лидерите и другите авторитетни членове на общността могат да злоупотребят с властта си чрез упражняване на сексуално и свързано с пола насилие. Жертвите/оцелелите след такова насилие са дори по-малко склонни да огласяват тези случаи, поради доверието и властта, с които се ползват извършителите.

Военни, служби за сигурност, включително миро-опазващи сили: често войниците са олицетворение на абсолютната власт. Те са въоръжени и имат мандат да въдворяват ред в общността. В някои

случаи войниците могат безнаказано да задържат или арестуват цивилни. Често войниците или службите за сигурност са в позиция да отнемат или възстановяват права и привилегии, предоставени на бежанците. Пресичането на границите, и нуждата от стоки и услуги от въоръжените сили, може да повиши риска от сексуално и свързано с пола насилие, по-специално за жените-бежанки.

Работници, осигуряващи хуманитарна помощ: международните, местните и бежанците-служители на хуманитарните организации, агенциите на ООН, правителствените организации на приемащите страни, имат изключително овластени позиции особено в ситуации свързани с бежанци. Те се възприемат от общността като хора, които държат парите и властта. За съжаление, има случаи на служители, които злоупотребяват с властта си и извършват сексуално и свързано с пола насилие. По тази причина е важно всички хуманитарни работници да бъдат обучени и запознати с въпросите на сексуалното и свързаното с пола насилие и да бъдат държани отговорни в случай на недопустимо поведение. (Виж приложение 1 относно Етичен кодекс на поведение на служителите на ВКБООН (2002).)

Институции: Дискриминационните практики при предоставянето на социални услуги помагат да се поддържа и увеличава неравенството между половете. Задържането на информация, забавянето или отказът да се предоставят медицински услуги, плащането на различни заплати за един и същи вид труд и възпрепятстването на правосъдието са някои от формите на институционално насилие.

Виж също:

- Политическо решение на Постоянната междуведомствена комисия за превенция на сексуалното насилие и експлоатацията при хуманитарни кризи (2002).
- Етичен кодекс на поведение на ВКБООН (2002)

Типове сексуално и свързано с пола насилие

В приложената по-долу таблица са описани някои от най-често срещаните форми на сексуално и свързано с пола насилие. Този списък не е нито изчерпателен, нито пълен. Това е практическо пособие, което може да служи за разпознаване на различните форми на сексуално и свързано с пола насилие в която и да е точка на света. Действията на сексуално и свързано с пола насилие са групирани в пет категории:

- Сексуално насилие
- Физическо насилие
- Емоционално или психологическо насилие
- Увреждащи традиционни практики
- Социално-икономическо насилие

Сексуално насилие

Типове действия	Описание/примери	Може да бъде извършено от
Изнасилване и изнасилване в брака	Проникване в която и да е част от тялото на жертвата или извършителя с полов орган, или проникване в гениталния или аналния отвор с предмети, или във всяка друга част на тялото чрез сила, заплаха за използване на сила, принуда, възползване от принудително задържане, или ситуации, в които жертвата не може да даде истинско съгласие (Международен наказателен съд)	Всяко лице, което се намира в позиция на сила, власт и контрол, включително съпруг, интимен партньор, обгрижващ.
Сексуална злоупотреба с дете, обезчестяване, кръвосмешение	Всеки акт, в който дете е използвано за сексуално удовлетворяване. Всякакви сексуални връзки и взаимодействия с дете.	Лице, в което детето има доверие, включително родител, брат/сестра, член на разширеното семейство, приятел, учител, по-възрастен, ръководител или всяко друго лице, полагащо грижи за детето, всеки в позиция на власт, авторитет и контрол над детето.
Насилствена содомия/анално изнасилване	Насилствено/принудително анално сношение, обикновено между мъж и мъж, или мъж и жена	Всяко лице в позиция на сила, власт и контрол
Опит за изнасилване или опит за принудителна содомия/анално изнасилване	Опит за насилствено/принудително сношение; без проникване	Всяко лице в позиция на сила, власт и контрол
Сексуална злоупотреба	Действително или възможно физическо проникване от сексуално естество, включително неподходящи докосвания, чрез сила или в условията на неравнопоставеност и принуда.	Всяко лице в позиция на сила, власт и контрол, член на семейството/общността, колега, включително супервайзор, непознат.
Сексуална експлоатация	Всяка злоупотреба с уязвимостта, различната овластеност, или доверие със сексуална цел; това включва незабавна печалба, финансова, социална или политическа от сексуалната експлоатация на друго лице; сексуалната експлоатация е една от целите на трафика на хора (представяне на сексуален акт, чрез насилствено събличане/голота, принудителен брак, принудително забременяване, въвличане в порнография или проституция, предлагане на стоки и помощ срещу сексуални услуги, сексуално робство)	Всяко лице в позиция на сила, власт и контрол, включително хуманитарни работници, войници, граничари, учители, трафиканти.
Насилствена проституция (наричана още сексуална експлоатация)	Насилствена, принудителна търговия със секс в замяна на получаването на материални ресурси, услуги и помощ, най-често насочена към особено уязвими жени и момичета, които не са в състояние сами да задоволяват своите основни жизнени нужди и/или нуждите на своите деца.	Всяко лице в привилегирована позиция, притежаващ пари или имащ контрол върху материални ресурси и услуги, възприеман като овластен, хуманитарни работници.

Типове действия	Описание/примери	Може да бъде извършено от
Сексуален тормоз	Всяко нежелано, обикновено повтарящо се и несподелено сексуално намекване, нежелано сексуално внимание, изискване за сексуална близост или услуги, сексуални намеци или друго вербално или физическо поведение от сексуален характер, излагане на порнографски материали, когато това се намесва в работата, поставя се като условие за наемане на работа, или създава враждебна, подтискаща или обидна работна атмосфера.	Работодатели, супервайзори, или колеги: всяко лице в позиция на сила, власт или контрол.
Сексуално насилие като средство за водене на война и мъчения	Престъпления срещу човечеството от сексуално естество, включително изнасилване, сексуално робство, принудителни аборти, стерилизация, или други начини за предотвратяване на раждане, насилствено забременяване, насилствено раждане, насилствено отглеждане на дете. Сексуалното насилие, като метод за мъчение се дефинира, като всеки акт или заплаха от сексуално естество, чрез който се причинява тежко психическо или физическо страдание, за да се получи информация, признание или наказване на жертвата или трето лице; да се унижи жертвата или трето лице, или да се унищожи цялостно или частично една национална, етническа, расова или религиозна група.	Често извършвани, разрешени или наредени от военни, полицейски, въоръжени формирования или други враждуващи групировки в конфликта.

Физическо насилие

Типове действия	Описание/примери	Може да бъде извършено от
Физическо нападение	Биене, удряне, ритане, хапане, горене, осакатяване или умъртвяване със или без оръжие; често използвано в комбинация с други форми на сексуално и свързано с пола насилие	Брачен/интимен партньор, член на семейството, приятел, познат, непознат, всяко лице в позиция на власт, членове на враждуващи групировки в даден конфликт.
Трафик, заробване	Продажба или търговия с хора с цел извършване на принудителни сексуални действия, насилствен труд или услуги, робство или практики близки до него, премахване на органи	Всяко лице в позиция на власт и контрол

Емоционално и психологическо насилие

Типове актове	Описание/примери	Може да бъде извършено от
Злоупотреба, унижения	Несексуално, вербално насилие, което е обиждащо и унижително, принуждаващо жертвата/оцелялата да извършва унижителни действия публично или в частен контекст, отнемане на основни средства необходими за оцеляване на семейството.	Всяко лице в позиция на власт и контрол; често извършвано от брачния/интимния партньор или членове на семейството в позиция на власт.
Задържане	Изолиране на индивида от приятели, членове на семейството, ограничаване на неговото движение, лишаване от свобода или възпрепятстване/ограничаване на правото на свободно движение.	Всяко лице в позиция на власт и контрол; често извършвано от брачния/интимния партньор или членове на семейството в позиция на власт.

Вредни традиционни практики

Типове действия	Описание/примери	Може да бъде извършено от
Обрязване на женски гениталии (ОЖГ)	Обрязване на половите органи без медицинска причина, най-често извършвано в ранна възраст; вариращо от частично до пълно изрязване, премахване на гениталиите, след което зашиване, заради обичаи или други не медицински причин; често извършвано многократно през живота, например след раждане, или ако момичето е станало жертва на сексуално насилие.	Традиционни лечители; подкрепяно, толерирано и подпомагано от членове на семейството, религиозни групи, цели общности, и някои държави.
Ранни бракове	Сключване на брак, когато момичето не е достигнало пълнолетие (сексуалните отношения в такива връзки се считат за изнасилване, тъй като момичето, не е правно компетентно да даде съгласие за такъв съюз)	Родители, членове на общността, държавата.
Насилствен брак	Сключване на брак, против волята на жертвата/оцелялата; често на семейството на момичето е платена зестра, която ако бъде отказана може да се стигне то насилие и/или други последствия.	Родител, членове на семейството.
Убиване за запазване на честта и осакатяване	Осакатяване или убиване на жена или момиче, като наказание за действия, считани за недопустими за нейния пол, и които се смята, че носят срам за нейното семейство или общността (изливане на киселина върху лицето на млада жена, като наказание за опит за женитба с човек, който не е избран от нейното семейство) или за запазване честта на семейството (например като отплата за обидна постъпка извършена от мъж от семейството)	Родител, съпруг, други членове на семейството или общността.
Детеубийство и/или занемаряване	Убийство, лишаване от храна, и/или лишаване от грижи на деца от женски пол, защото те са считани за малоценни от момчетата в обществото.	Родители, членове на семейството.
Отказване на образование на момичета и жени.	Спиране на момичетата от училище, забраняване или възпрепятстване на достъпа на момичетата и жените до основни технически, професионални или научни знания.	Родители, членове на семейството, общността, държавата

Социо-икономическо насилие

Типове действия	Описание/примери	Може да бъде извършено от
Дискриминация и/или лишаване от възможности и услуги.	Изключване, отказ на достъп до образование, здравна помощ, платена работа; лишаване от право на собственост	Членове на семейството, обществото, институции, организации, правителствени служби.
Социално изолиране /отлъчване от обществото поради сексуална ориентация	Отказване достъп до услуги, социални помощи, или упражняване на граждански, социални, културни, икономически или политически права, подвеждане под наказателна отговорност, дискриминиращи практики, или физическо или психическо увреждане или толериране на дискриминация, публична или частна враждебност срещу хомосексуалисти, транс сексуални или транвестити.	Членове на семейството, обществото, институции, организации, правителствени служби
Възпрепятстващи съдебни практики	Отказване достъп до или упражняване на граждански, политически, културни, социални, икономически права, предимно на жените.	Семействата, общността, държавни институции.

Кога и къде се извършва сексуалното и свързаното с пола насилие?

Сексуалното и свързаното с пола насилие може да възникне навсякъде и по всяко време. То се използва като средство за водене на война; то се извършва в условията на предполагаемата сигурност на дома. Точно както законите и структурите, които управляват обществото влияят на поведението на индивидите, така и индивидуалните нагласи повлияват на начините, по които семействата, общностите и обществото реагират на определени типове поведение. Приложената диаграма представя ясно връзките между индивид и общество.

На нивото на отделната личност степента на знания, личната сигурност, достъпът до и контролът върху ресурсите, услугите и социалните придобивки, личната история и нагласите към различните полове могат да окажат влияние върху това дали даден индивид ще стане жертва/оцеляла или извършител на насилие.

Второто ниво – отношения/връзки – представя непосредствения контекст, в който може да се появи насилие: между отделни индивиди, дори в семейството. На това ниво съществуващата властова неравнопоставеност на индивидите започва да подсилват подчинените/привилегирани позиции.

Нивото на общността представя динамиката между и сред хората, които се влияят от социализацията, която се извършва в рамките на такива локални структури каквито са училищата, здравните институции, групите от връстници и работните взаимоотношения. За бежанците подобна структура е бежанския лагер, където наличието и достъпът до социални услуги и самото устройство на лагера могат да имат директно въздействие върху това дали инциденти на сексуално и свързано с пола насилие се случват.

Обществото включва културалните и социални норми относно ролите на отделните полове, нагласите по отношение на децата, жените и мъжете, правните и политическите рамки, които определят поведението и нагласите за използването на насилието като средство за разрешаване на конфликти.

Ясно се вижда, че промяната в поведението и нагласите във всяко едно от нивата може да повлияе на всички останали. Следователно мерките за предотвратяване и реагиране на сексуалното и свързаното с пола насилие, трябва да са насочени към всички нива.

Сексуалното и свързаното с пола насилие съществува във всички класи, култури, религии, раси, полове и възрасти.

По време на въоръжен конфликт социалните структури се разпадат. Жените и децата са изправени пред допълнителния риск да станат обект на сексуално и свързано с пола насилие, когато бягат от обсега на военните действия и търсят убежище. Членовете на семейството често се разпръскват по време на бягството, оставяйки децата разделени от останалата част на семейството и жените единствено отговорни за защитата и издръжката на своите домакинства. Приложените таблици, които са адаптирани от материалите подготвени от С. Пърдин описват типовете насилие, които могат да възникнат по време на различните фази на бежанския цикъл.

Фаза	Вид насилие
По време на конфликта, преди бягството	Злоупотреба от овластени лица, предоставяне на услуги срещу секс; изнасилване, побои на жени, сексуални атаки, задържане на жените от въоръжени групировки или враждуващите страни в конфликта, включително силите за сигурност; масови изнасилвания и забременяване по принуда
Сексуално и свързано с пола насилие срещу бежанци, възвръщени и вътрешно разселени лица	
бягството	трафикиране.
В страната на убежище	Сексуални атаки, принуда, задържане от овластени лица; сексуална злоупотреба с разделени деца настанени в приемни семейства; домашно насилие; сексуално насилие извършвано в транзитните центрове, по време

	на събиране на дърва и вода; извършване на секс с цел оцеляване/насилствена проституция; сексуална експлоатация на индивиди, които търсят правен статут в страната на убежище, или достъп до помощи и ресурси; възобновяване на традиционни увреждащи практики.
По време на репатриране	Сексуална злоупотреба с жени и деца, които са били разделени от техните семейства сексуална злоупотреба от овластени лица; сексуални атаки, изнасилвания от бандити, граничари, насилствено/принудително репатриране.
По време на ре интеграция	Сексуална злоупотреба със завърнали се бежанци, като форма на отмъщение; сексуално изнудване с цел урегулиране на статута, изключване от процеса на взимане на решения; отказ или възпрепятстване на достъпа до услуги, право на собствени документи или възстановяване на собствеността.

Приложената таблица, развита от Л. Хейс, показва формите на насилие, на които могат да бъдат подложени жените в течение на техния живот.

Фази	Типове насилие
Преди раждането	Избирателен, свързан с пола аборт; побой по време на бременност; насилствена бременност
Ранно детство	Убийство на деца от женски пол; емоционално и физическо насилие; различен достъп до храна и медицински грижи
Момичешка възраст	Детски бракове, обрязване на гениталиите, сексуална злоупотреба от член на семейството или непознат; ограничаване на достъпа до храна, образование и медицински грижи
Юношество	Насилие по време на ухажването; секс по икономически причини (например за заплащането на училищните такси); сексуална злоупотреба на работното място; изнасилване; сексуален тормоз; уреден брак; трафикиране.
Репродуктивна възраст	Физическо, психологическо и сексуално насилие от интимни партньори мъже и роднини; сексуална злоупотреба на работното място; сексуален тормоз; изнасилване; злоупотреба с вдовици за заграбване на собственост; практики на сексуално прочистване.
Старост	Злоупотреба с вдовици, заграбване на собственост; обвинения в магьосничество; физическо и психологическо насилие от по-млади членове на семейството; ограничаване на достъпа до храна и медицински грижи.

Причини и последствия от сексуалното и свързаното с пола насилие

За да се планират подходящи програми за превенция и реагиране при сексуално и свързано с пола насилие е важно да се анализират причините и последствията от този род насилие при различни условия. Разбирането на причините ще ви помогне да планирате ефективни действия за предотвратяване на насилието; а разбирането на последствията ви позволява да разработите подходящи действия за подпомагане на жертвите/оцелелите.

Причини – > Действия за превенция

Последствия – > Действия в отговор

Причини за сексуалното и свързаното с пола насилие

Причините за сексуалното и свързаното с пола насилие се коренят в обществените нагласи и съществуването на полова дискриминация, която поставя жените в подчинена позиция спрямо мъжете. Липсата на обществено и икономическо признание за ценността на жените и женския труд и възприетите роли на половете поддържат и засилват разбирането, че мъжете имат властта да взимат решения и да контролират жените. Чрез индивидуални или колективни действия на сексуално и свързано с пола насилие, извършителите се опитват да поддържат привилегиите, властта и контрола над другите.

Ролите на отделните полове се определят от вида на пола, годините, социално-икономическите условия, етническата принадлежност, националността и религията. Отношенията между мъжете и жените, между самите жени, и между мъжете са също повлияни от различните нива на власт и авторитет, които поддържат привилегиите и подчинеността сред членовете на едно общество. Незачитането или липсата на познания за човешките права, равенството на половете, демократичните и ненасилствени начини за решаване на проблемите задълбочават тези неравнопоставености.

Допринасящи рискови фактори

Докато половото неравенство и дискриминация са в основата на сексуалното и свързаното с пола насилие, редица други фактори определят вида и степента на насилие във всеки един случай. Важно тези фактори да бъдат разбрани, за да се разработят ефективни стратегии за предотвратяване и работа със случаи на сексуално и свързано с пола насилие.

Еднаквият достъп и контрол върху материалните ресурси и помощ, и равното участие на жените в процесите свързани с взимане на решения трябва да бъдат отразени във всички програми, независимо дали те са насочени конкретно към случаи на сексуално и свързано с пола насилие или имат за цел посрещане на спешни нужди, възстановителни или нужди, свързани с общественоекономическото развитие.

Таблицата, която следва разглежда някои причини или рискови фактори, които могат да увеличат риска един човек да се превърне в жертва/оцеляла от сексуално и свързано с пола насилие или в извършител на такова насилие:

Причини или рискови фактори за сексуално или свързано с пола насилие

Индивидуални рискове	▪ Загуба на сигурност ▪ Зависимост ▪ Физическо или психическо увреждане ▪ Липса на възможности за справяне с промените в социално-икономическия статус ▪ Употреба/злоупотреба с алкохол и наркотици ▪ Психологическа травма и стрес, в резултат на конфликт, бягство, разселване ▪ Разрушени роли в семейството и общността ▪ Непознаване/липса на знания за личните права гарантирани от националните и международни закони
Социални норми и култура Правна рамка и практики в страната на приемане и/или страната на произход	▪ Дискриминационни културни и традиционни вярвания и практики ▪ Религиозни вярвания ▪ Дискриминация и толериране на сексуалното и свързаното с пола насилие ▪ Липса на правна защита на правата на жените и децата ▪ Липса на закони срещу сексуалното и свързаното с пола насилие ▪ Липса на доверие в институциите, отговорни за прилагане на законите ▪ Прилагане на традиционни закони и практики, които утвърждават половата дискриминация ▪ Обща незаинтересованост и липса на кампании, които да осъждат и разобличават сексуалното и свързаното с пола насилие ▪ Дискриминационни практики в правораздавателната администрация и при прилагане на законите. ▪ Недокладване на случаите и липса на доверие в съдебната администрация ▪ Липса на желание да се преследват всички докладвани на властите случаи ▪ Нисък процент на осъдени в сравнение с докладваните случаи ▪ Недостъпността на полицейските служби и съд поради отдалечеността на лагерите ▪ Липса на жени - полицаи ▪ Липса на административни ресурси и оборудване на местните съдилища и служби за сигурност ▪ Закони и практики в съдебната администрация, подкрепящи пола
Война и въоръжен конфликт	▪ Разпадане на структурите на обществото ▪ Упражняване на политическа власт и контрол над други общности ▪ Етнически различия ▪ Социално-икономическа дискриминация
Бежанска, възвращенска и ситуация на вътрешно разселване	▪ Колапс на социалните и семейните структури за подкрепа ▪ Географско местоположение и местно обкръжение (област с висока престъпност) ▪ Организиране и социална структура на лагерите (претъпкани, настаняване на много домакинства в общо пространство, общ покрив) ▪ Организация на услугите и помещенията ▪ Преобладаващо мъжко ръководство в лагерите; повлияни от пола решения ▪ Липса на храна, отопление, източници на доходи, водещи до преместване в изолирани области ▪ Липса на полицейска защита ▪ Липса на присъствие от страна на ВКБООН и други НПО в лагера ▪ Липса на патрулираща охрана ▪ Липса на индивидуални регистрации и лични документи ▪ Враждебност от страна на местното население (бежанците са възприемани като материално привилегирани)

Последствия от сексуалното и свързаното с пола насилие

Жертвите/оцелелите от сексуално и свързано с пола насилие са застрашени от сериозни здравни и психосоциални проблеми, понякога смърт, дори и в случаите, когато не е имало физическо нападение. Никога не трябва да се подценява възможността за появата на вредни за здравето дългосрочни последици в резултат на преживяната емоционална и психологическа травма.

Разбирането на възможните последствия от сексуалното и свързаното с пола насилие ще помогне на организациите да разработят подходящи стратегии за ограничаване на тези последствия и предотвратяване на по-нататъшни увреждания.

При последващото обобщение на последствията е използвана разбивка по сектори.

Здраве

Има сериозни и потенциално животозастрашаващи здравни последствия от всички видове сексуално и свързано с пола насилие.

Фатални последици

- Убийства
- Самоубийства
- Смъртност на родилки и майки
- Детска смъртност
- Смъртност в резултат на СПИН

Не-фатални последици

Остри физически	Хронични физически	Репродуктивни
▪ Нараняване ▪ Шок ▪ Заболяване ▪ Инфекция	▪ Увреждане ▪ Соматични оплаквания ▪ Хронични инфекции ▪ Хронични болки ▪ Гастроинтестинални проблеми ▪ Хранителни разстройства ▪ Разстройства на съня ▪ Злоупотреба с алкохол/лекарства	▪ Помятане ▪ Нежелана бременност ▪ Рискови аборти ▪ Полово-предавани болести, включително СПИН ▪ Менструални разстройства ▪ Усложнена бременност ▪ Гинекологични разстройства ▪ Сексуални разстройства

Психо-социални

Емоционални и психологически последици	Социални последици
▪ Пост-травматичен стрес ▪ Депресия ▪ Тревожност, страх ▪ Яд ▪ Срам, несигурност, себепомраза, себепоминение ▪ Психична болест ▪ Суицидни мисли и поведение	▪ Обвиняване на жертвата/оцелялата ▪ Загуба на роля/функции в обществото (напр. изкарване на доходи, грижи за децата) ▪ Социална стигма ▪ Социално отхвърляне и изолация ▪ Феминизиране на бедността ▪ Засилено неравенство на половете

- Повечето общества са склонни да обвиняват жертвата/оцелялата. Общественото отхвърляне причинява допълнителни емоционални щети, включително срам, себепомраза и депресия.
- Поради страха от социална стигма, повечето жертви/оцелели никога не съобщават за инцидента. Наистина, повечето инциденти на сексуално и свързано с пола насилие остават не докладвани.

Правни/съдебни

- Ако националните законодателства не осигуряват адекватна защита срещу сексуалното и свързаното с пола насилие, или практиката на съдебните и правораздавателните институции е дискриминираща, този вид насилие може да продължава ненаказано.
- Нагласите на общността да се обвинява жертвата /оцелялата често намират отражение в съда. Много сексуални и свързани с пола престъпления се отхвърлят от съда или извършителите получават леки присъди. В някои страни наказанието налагано на извършителя представлява друго нарушение на правата и свободите на жертвата/оцелялата, като например в случаите на принудително сключване на брак с насилника. Емоционалното увреждане на жертвата/оцелялата се увеличава многократно от факта, че насилникът се оневинява.

Сигурност/защитеност

- Жертвата /оцелялата е несигурна, заплашена, изплашена, незащитена и в риск от следващо насилие.
- Когато се разследват случаи на трафик на хора, полицаите и лицата, отговарящи за сигурността са застрашени от действия на отмъщение.
- Ако полицаите и лицата, отговарящи за сигурността не разбират нуждата на жертвата/оцелялата от своевременна грижа, уважение и запазване на достойнството, може да има последващи увреждания и травмиране поради забавяне на помощта или от неразбиращо отношение.

Ключови моменти за запомняне

- Сексуалното и свързаното с пола насилие е нарушение на човешките права. ВКБООН и правителствата споделят отговорността за осигуряване на защитата на бежанците и другите разселени хора. Предотвратяването и работата със случаи на сексуално и свързано с пола насилие срещу бежанците, следователно е част от цялостната стратегия за защита на бежанците.
- Жените и момичетата съставляват мнозинството от жертвите на сексуално и свързано с пола насилие, въпреки, че мъжете и момчетата също могат да бъдат жертви/оцелели.
- Социален пол се отнася до това, какво означава да бъдеш момче или момиче, жена или мъж в определено общество или култура.
- Един цялостен план за превенция и работа със сексуалното и основано на пола насилие трябва да бъде насочен към ролите и нуждите на жените и мъжете, и как те могат да станат двигатели на промяната.
- Повечето действия на сексуално и свързано с пола насилие се извършват от някой, който е познат на жертвата.
- Извършителите на сексуално и свързано с пола насилие понякога са самите хора, от които оцелелите зависят за получаване на защита и помощ.
- Сексуалното и свързаното с пола насилие се извършва във всички класи, култури, религии, раси, полове и възрасти. Мерките за превенция и работа със случаи на сексуално и свързано с пола насилие, трябва да са насочени към отделните индивиди, лицата, с които те се намират в близки отношения; общността и обществото като цяло.
- Разбирането на причините за сексуалното и свързаното с пола насилие, ще ви помогнат при разработване на ефективни действия за неговата превенция; разбирането на последствията от сексуалното и свързаното с пола насилие ви позволява да се създадат подходящи програми за работа с жертвите/оцелелите.
- Неравенството на половете и дискриминацията са основните причини за сексуалното и свързаното с пола насилие.
- Еднаквият достъп и контрол върху материалните ресурси и помощ, и равното участие на жените в процесите свързани с взимане на решения трябва да бъдат отразени във всички програми, независимо дали те са насочени конкретно към случаи на сексуално и свързано с пола насилие или имат за цел посрещане на спешните нужди, възстановителните или нуждите от развитие от социално-икономическо развитие на населението.
- Възможността за настъпване на увреждания и дългосрочни последствия за здравето в резултат на преживяната емоционална и физическа травма никога не трябва да бъде подценявана.

Глава 2

Ръководни принципи

Сексуалното и свързаното с пола насилие е проблем, който засяга индивидите, общностите и институциите. Поради неговата комплексност, най-добрият подход за реагиране в случаи на сексуално и свързано с пола насилие е, когато различни сектори, организации и дисциплини работят съвместно, идентифицират и планират съвместни стратегии за преодоляване на това нарушение на човешките права. Всички действащи лица, ангажирани с разработването на тези стратегии, трябва да се съгласят да съблюдават един пакет от *Водещи принципи* и да се придържат към разбирането, че сексуалното и свързаното с пола насилие е нарушение на човешките права. Водещите принципи, които трябва да залегнат във всички програмни дейности са: ангажирайте пълно бежанската общност; осигурете равно участие на жените и мъжете, момичетата и момчетата в планирането, прилагането, наблюдението и оценката на програмите; осигурете координирани, мултисекторни действия на всички заинтересовани; стремете се към интегриране и канализиране на действията; и осигурете отчетност на всички нива. Водещите принципи, които трябва да залегнат при индивидуалната работа са: осигурете физическата безопасност на жертвата/оцелялата; съблюдавайте принципа за конфиденциалност; зачитайте желанията, правата и човешкото достойнство на жертвите/оцелелите; и съобразявайте се с най-добрия интерес на детето при взимане на всяко решение относно най-подходящите действия за предотвратяване или работа със сексуално и свързано с пола насилие.

Разрешаването на комплексния проблем за сексуалното и свързаното с пола насилие, изисква съдействие между и съвместни усилия от страна на много сектори, организации и дисциплини. Всички заинтересовани лица, ангажирани в разработването на стратегии за превенция и работа при сексуално и свързано с пола насилие, трябва да се съгласят да се придържат към пакет от *Водещи принципи*, които ще бъдат основа на тяхната работа. Тези принципи могат да бъдат разделени на такива, които ръководят разработването, прилагането и наблюдението на програми и такива, които ръководят защитата и помощта на индивидите, които са жетрви/оцелели от насилие, независимо дали са жени, мъже или деца (виж Глава 5 за по-специфичните принципи за работа с деца)

Ръководни принципи
Програми   ▪ Ангажирайте напълно бежанската общност   ▪ Осигурете равно участие на жените, мъжете, момичетата и момчетата при планиране, прилагане, наблюдение и оценка на програмите   ▪ Осигурете координирани мултисекторни действия на всички заинтересовани   ▪ Стрежете се към интегриране и канализиране на дейностите   ▪ Осигурете отчетност на всички нива
Индивидуална работа   ▪ Осигурете физическата сигурност на жертвата/оцелялата   ▪ Гарантирайте конфиденциалността   ▪ Зачитайте желанията, правата и достойнството на жертвите/оцелелите и се съобразявайте с най-добрия интерес на детето при взимане на решения за най-подходящите действия за предотвратяване и работа при сексуално и свързано с пола насилие.   ▪ Гарантирайте недискриминация

Ръководни принципи залегнали в други документи, като кодексите за професионално поведение, също трябва да бъдат използвани и спазвани от всички ангажирани в програмите.

Програмни ръководни принципи

Ангажирайте бежанската общност. Бежанската общност трябва да е в центъра на всички програмни дейности за работа със случаи на сексуално и свързано с пола насилие. Ангажирането на общността в процеса на взимане на решения е решаващо. Това налага проучване с цел разбиране на свързаните с пола властови взаимоотношения и другите динамики на власт в общността.

Осигурете равно участие на жените, мъжете, момичетата и момчетата в планирането, прилагането, наблюдението и оценката на програмите. Един широк кръг от групи и индивиди от общността трябва да вземе участие във всички етапи на програмите за превенция и работа със сексуално и свързано с пола насилие.

Стрежете се към интегриране и канализиране на дейностите. Дейностите за превенция и работа със сексуалното и свързаното с пола насилие трябва да бъдат интегрирани и канализирани в съществуващите програми и сектори. Те не трябва да бъдат организирани, като специални програми или проекти, тъй като това подкопава тяхната устойчивост в дългосрочен план.

Осигурете координирани мултисекторни действия от всички заинтересовани. Привличането на всички ключови сектори (услуги в общността, здравеопазване, сигурност) е решаващо за успеха на програмите за превенция и работа със сексуалното и свързаното с пола насилие. Действащите организации (правителства, НПО и ВКБООН) трябва да си сътрудничат, съдействат и координират усилията си.

Осигурете отчетност на всички нива. Всички ангажирани с програми насочени към сексуалното и свързаното с пола насилие трябва да бъдат държани отговорни за своите действия и за постигането на поетите задачи и отговорности.

Ръководни принципи за работа с индивиди

Осигурете безопасността на жертвата/оцелялата и семейството и по всяко време. Помнете, че жертвата/оцелялата може да е изплашена и да се нуждае от гаранции за своята сигурност. При всички случаи, уверете се, че не съществува риск от причиняване на по-нататъшна вреда от страна на извършителя или други членове на общността. Ако е необходимо, обърнете се за помощ към охраната на лагера, полицията или други институции отговарящи за прилагането на законите. Следете за сигурността и безопасността на хората, които помагат на жертвата, такива като нейното семейство, приятели, служители, ангажирани в предоставянето на услуги на общността или, работещи по въпросите свързани със сексуалното и основаното на пола насилие, здравни работници.

По всяко време запазвайте конфиденциалността по отношение на засегнатите хора и техните семейства. Това означава, споделяйте само необходимата информация, съгласувана с жертвата/оцелялата и всички ангажирани в нейното подпомагане. Тайната на извършителя също трябва да бъде запазена. Информация за жертвата/оцелялата никога не трябва да бъде разкривана ако тя съдържа нейното име. Информация за жертвата/оцелялата трябва да се споделя с трети лица единствено след поискано и получено писмено съгласие лично от нея (или от родителите, ако става дума за дете).

Всичката писмена информация, трябва да се съхранява в сигурни заключващи се шкафове. Ако е необходимо да се даде някаква информация или статистика, тя трябва да се предоставя само от един упълномощен служител на организацията. Този служител трябва да дава само обща информация за жертвите/оцелелите. Всички лични данни, идентифициращи жертвата трябва да бъдат отстранени.

Служителите, работещи директно със случаи на сексуално и свързано с пола насилие, трябва да подписват декларации за конфиденциалност.

Понякога се налага да бъдат използвани преводачи при интервютата с жертвите/оцелелите. В такива случаи се препоръчва да се наемат външни за общността преводачи, и да се установят техните права и задължения. Тъй като не винаги има на разположение обучени преводачи, важно е организациите да осигурят необходимите материални и човешки ресурси, за да се гарантира достъпа до качествени преводачески услуги.

Всички предприети действия трябва да бъдат ръководени от зачитане на желанията, правата и достойнството на жертвата/оцелялата.

Провеждайте интервютата в обстановка, която гарантира запазване на конфиденциалността и в присъствието на преводач от същия пол, когато това е възможно.

- Винаги се старайте интервютата и прегледите да се провеждат от служители от същия като на жертвата/оцелялата пол (жена-жертва, жена-интервюиращ.)
- Бъдете добри слушатели
- Придържайте се към поведение, което не прави оценки и не осъжда
- Бъдете търпеливи: не настоявайте за повече информация, ако жертвата не е готова да говори за преживяванията си.
- Задавайте на жертвата/оцелялата само релевантни въпроси
- Въпросът за девствеността на жертвата/оцелялата няма отношение и не трябва да бъде обсъждан
- Избягвайте да карате жертвата да повтаря историята си в няколко интервюта
- Не се смейте и не показвайте неуважение към индивида, културата, семейството или ситуацията и/му.
- Жертвата/оцелялата трябва да бъде насочена към подходящ специалист, когато няма квалифициран служител да проведе интервюто.
- Попитайте жертвата/оцелялата отделно, дали има желание нейният интимен/брачен партньор да присъства на интервюто.

Ако жертвата/оцелялата е дете, ръководещ при взимането на решения относно това каква помощ и грижи да се предоставят, трябва да бъде принципът за най-добрия интерес на детето. Виж глава 5 за повече подробности.

Гарантирайте недискриминация. Всеки възрастен или дете, независимо от своя пола, трябва да получи еднакви грижи и подкрепа. Жертвите/оцелелите след насилие трябва да получават еднакво и справедливо отношение, независимо от своя пол, раса, религия, националност или сексуална ориентация.

Петте ангажмента на ВКБООН към жените-бежанки

ВКБООН се ангажира да прилага пет ключови ангажмента, които осигуряват правата на жените бежанки, канализират половото равенство и подпомагат превенцията и загрижения отговор на сексуалното и свързаното с пола насилие. Въпреки, че тези пет ангажмента не представляват изчерпателен списък на приоритетите на организацията по отношение на жените-бежанки, те формират основни изграждащи блокове за елиминиране на уязвимостта на жените-бежанки към този вид насилие. Ангажиментите са:

- Развиване на интегрирани стратегии на национално ниво за превенция и работа на сексуалното насилие, включително домашното насилие срещу жените-бежанки.
- Индивидуално регистриране на жените-бежанки и осигуряване на необходимата лична документация, за да се гарантира личната им безопасност, свобода на движение и достъп до необходимите услуги.
- Осигуряване на 50% участие на жените във всички управляващи органи и други институции, представляващи бежанците пред ВКБООН в градски, селски условия и в лагерите.
- Осигуряване на прякото и непряко участие на жените при разпределянето на храни и нехранителни стоки, така че тези материали да са директно контролирани от жените-членове на домакинствата.
- Осигуряването на санитарни материали за жените-бежанки и момичетата трябва да стане стандартна практика в програмите на ВКБООН за подпомагане на бежанците.

Мултисекторен подход

Мултисекторният подход е основата, върху която се изграждат действията за предотвратяване и работа при сексуалното и свързано с пола насилие. Представената по-долу схематична диаграма показва как различните действащи лица и институции работят заедно, за да посрещнат нуждите на жертвите/ оцелелите.

Междуведомствена и Мултисекторна рамка за превенция и работа със сексуалното и свързаното с пола насилие

Защита	Международната защита включва предприемането на всички необходими стъпки, за да се гарантира, че бежанците са адекватно защитени и могат да упражняват своите права. ВКБООН трябва да оглави усилията за превенция и работа със сексуалното и свързаното с пола насилие при бежанците.
Действия на бежанската общност	Бежанците трябва да бъдат включени активно в разработването, планирането и изпълнението на всички дейности, включително тези насочени към превенция и работа със сексуалното и свързаното с пола насилие. От изключителна важност е да бъдат привлечени мъже и юноши, както и жени в предотвратяването и работата със сексуалното и свързано с пола насилие. Повечето лидерски структури в бежанските лагери са доминирани от мъже. Мъжете-лидери имат голямо влияние сред мъжкото население и поради това могат успешно да предадат посланието за необходимостта от противодействие на този вид насилие. Те също могат да гарантират, че въпросите за сексуалното и свързаното с пола насилие се разглеждат в местните и традиционни съдилища. Чрез въвличането на юноши може да се започне една промяна на нагласите и схващанията, които може би са в основата на сексуалното и свързаното с пола насилие. Когато всички членове на общността са ангажирани в предотвратяването и работата с насилието, общността поема по-голяма отговорност и отчетност по отношение на тези, които са застрашени от насилие и по отношение на жертвите/оцелелите.
Координираща функция	В кутията на върха са представени принципите и оперативните норми, около които се обединяват всички въввлечени, и които ръководят всички действия. Това са методи за координация, водещи принципи, и системи за препращане между различните институции.
Ангажиране на всички заинтересовани страни	В кутията, изобразена най-отдолу са изброени много други действащи лица, чийто принос е необходим, но те не са специално включени нито в бежанската група, нито в секторните групи. Техните роли и отговорности трябва да бъдат дефинирани ясно.

Превенцията и работата със сексуалното и свързаното с пола насилие включва действия предприети от много институции, повечето от които представляват един от четирите основни сектора: здравеопазване, психосоциален, сигурност и безопасност, и правен/съдебен.

Здравеопазването включва: здравни работници – доктори, сестри, акушерки, традиционни акушерки, здравни работници, работещи в общността, традиционни лечители, ръководители в здравеопазването, администратори и координатори, здравни власти и представители на здравните министерства на приемащите страни.

Психосоциален включва: работещи и доброволци в общността, членове на общността, НПО, прилагащи програми за предотвратяване и работа със ССПН, обучители, бежански групи, преподаватели за придобиване на професионална квалификация и умения, служители свързани с генериране на доходи и микро кредитиране, социални услуги и министерствата на социалната политика на приемащите страни.

Сигурност и безопасност включва: полиция, сили на реда, служители в областта на сигурността на ВКБООН и НПО, бежанци, отговарящи за сигурността, лидери и членове на бежанската общност.

Съдебен/правен включва: служители на ВКБООН, отговарящи за закрилата и правозащитни организации, съдии и други членове на съда в приемащата страна, законодатели и законотворци, лидери на общности, включително бежански под-комитети на комитетите, наблюдаващи иницииранията от бежанската общност политика и санкции, правораздавателни институции, НПО и групи за лобиране за подобряване на националните законодателства и политики, касаещи сексуалното и свързаното с пола насилие.

Основни моменти за запомняне

Всички лица и институции, имащи отношение към въпроса трябва да се придържат към следните водещи принципи:

Програмни:

- Пълно ангажиране на бежанската общност
- Осигуряване на равно участие на жените, мъжете, момичетата и момчетата при планиране, прилагане, наблюдение и оценка на програмите
- Осигуряване на координирано мултисекторно участие на всички заинтересовани
- Стремение да се интегрират и канализират дейностите
- Осигуряване на отговорност на всички нива

Индивидуални

- Осигуряване на физическата безопасност на жертвата/оцелялата
- Гарантиране на конфиденциалността
- Зачитане на желанията, правата и достойнството на жертвите/оцелелите и съобразяване с най-добрия интерес на детето при вземане на решения за най-подходящи действия за предотвратяване и работа със сексуално и свързано с пола насилие.
- Гарантиране на недискриминация

Използвайте мултисекторен подход при всички усилия за превенция и работа със сексуалното и свързаното с пола насилие.

Глава 3

Предотвратяване на сексуалното и свързаното с пола насилие

Единствено чрез идентифицирането на факторите, които допринасят и влияят на вида и размера на сексуалното и свързаното с пола насилие можете да разработите подходящи и ефективни стратегии за превенция. Дейностите за превенция са насочени към потенциалните извършители, потенциалните оцелели, и тези, които могат да им помогнат. Следователно дейностите трябва да са насочени към общността на бежанците, хуманитарните работници, гражданите на приемащата страна и правителствените власти. Както всички програми срещу сексуалното и свързаното с пола насилие, стратегиите за превенция са най-ефективни, когато всички сектори, включително бежанците, са ангажирани в при тяхното разработване, планиране, прилагане и оценка.

Ефективните стратегии за превенция ще включват действия, които са насочени към постигането на пет основни цели: трансформиране на социо-културните норми, с акцент върху овластяването на жените и момичетата; възстановяване на семейните и общностни структури и системи за подкрепа; планиране на ефективни услуги и грижи; работа с формалните и традиционните правни системи, за да се гарантира, че техните практики отговарят на международните стандарти за човешките права; и наблюдение и документиране на случаите на сексуално и свързано с пола насилие.

Превенцията на сексуалното и свързаното с пола насилие включва идентифицирането и премахването на онези фактори, които правят определени членове на бежанската общност уязвими за този вид насилие и планирането на група от стратегии, които подобряват защитата на всички бежанци. Тези стратегии, ще бъдат най-ефективни, когато те са планирани, приложени и проследявани от всички сектори, включени в защитата на бежанската общност и самите бежанци.

За да се ПРЕДОТВРАТИ сексуалното и свързаното с пола насилие трябва да се идентифицират, разберат и отстранят неговите ПРИЧИНИ и ДОПРИНАСЯЩИ ФАКТОРИ.

Първо, чрез провеждане на оценка на нуждите, или анализ на ситуацията (виж глава 6 за повече информация) идентифицирайте факторите и въпросите, които се отнасят до конкретната ситуация. Оценката на нуждите/ситуационния анализ ще ви позволят да:

- Бъдете информирани за културата на бежанците и приемащата страна или общност, традициите в предоставянето на защита, обичаите и отношенията на власт между половете.

- Идентифицирате местата, където лицата под мандата на ВКБООН има вероятност да бъдат изложени риск от сексуално и свързано с пола насилие – места за разпределяне, места за задържане, гранични пунктове, барове, в които се сервира алкохол.
- Координирайте с организациите, предоставящи здравни, психосоциални, и правните услуги в приемащата страна, НПО и агенциите на ООН, планирането на съвместни мерки за превенция

Единствено чрез идентифициране на факторите, които допринасят и влияят на вида и размера на сексуалното и свързаното с пола насилие можете да разработите подходящи и ефективни стратегии за превенция. Факторите, които могат да повлияят на индивидите, групите и институциите включват:

- Демографския състав на населението (полезно е да имате статистическа разбивка по възраст и пол)
- Социалните и културни норми в бежанските общности
- Структурата на семейните и общностните системи за подкрепа преди и след разселването
- Знания, нагласи, поведение на лицата в лидерски позиции и позиции, които са свързани с вземането на решения
- Услуги и помещения, включително физическата обстановка, организацията на мястото, достъпа до услуги
- Правната рамка, съдебната практика и традиции, както формални така и неформални.

Както при всички аспекти на планирането на дейностите свързани със сексуалното и основано на пола насилие, бежанската общност трябва да бъде включена в идентифицирането на тези фактори и разработването на стратегии за тяхното отстраняване.

Дейностите за превенция са насочени към потенциалните извършители, потенциалните оцелели, и тези, които могат да им помогнат. Ето защо дейностите трябва да бъдат насочени към бежанската популация, хуманитарните работници, и правителствените институции.

Превенцията също включва продължително наблюдение на програмите и оценка, събиране и анализ на данните от докладите за случаи на сексуално и свързано с пола насилие.

Ефективните стратегии за превенция включват дейности насочени към пет основни цели:

- Трансформиране на обществените и културните норми, с акцент върху овластяването на жените и момичетата;

- Възстановяване на семейните и общностните структури и системи за подкрепа;
- Разработване на ефективни услуги;
- Работа с формалните и традиционни правни системи, за да се гарантира, че тяхната практика отговаря на международните стандарти за човешките права;
- Наблюдение и документиране на случаи на сексуално и свързано с пола насилие

Трансформиране на обществените и културните норми

Както беше дискутирано в Глава 1, причините за сексуалното и свързаното с пола насилие се коренят в обществените и културните норми на полово неравенство и дискриминация. Следователно, превенцията на сексуалното и свързаното с пола насилие, изисква промяна в отношенията между половете в общността – това са социално предписаните роли, отговорностите, очакванията, ограниченията, възможностите и привилегиите отредени на хората в общността въз основа на техния пол.

Дейностите за превенция, насочени към обществените и културните норми търсят да повлияят промяната в знанията, нагласите и поведението. Целите, към които трябва да се стремим във всяка една от тези области включват:

Знания:	Разбиране на човешките права; оценяване на репродуктивните отговорности и домашната работа в къщи; приемане на алтернативни полови роли; използване на ненасилствени методи за изразяване на яд и разочарование; яснота за наличните услуги и подкрепа за жертвите/оцелелите и извършителите.
Нагласи в общността:	Вяра в равните човешки права на всички, както на индивидуално, така и на общностно ниво; уважение към приноса на всеки човек за общността; включване на всички в процеса на вземане на решения; да се оказва подкрепа на жертвите/оцелелите от сексуално и свързано с пола насилие; изразяване на нулева толерантност към хора, които злоупотребяват с властта си.
Поведение:	Ненасилствено разрешаване на проблемите; уважение към всички индивиди, независимо от техния пол, или полово роля; докладване на всички случаи на сексуално и свързано с пола насилие, осъждане както на извършителя, така и на самия акт и подкрепа за жертвите/оцелелите.

Поради разселването и разрушаването на рутинните ежедневни дейности, повечето бежанци са започнали да преживяват промяна в традиционните роли на половете. Програмите за превенция на сексуалното и свързаното с пола насилие могат да подкрепят положителните промени в отношенията между половете в общността в дългосрочен план. Дейностите за превенция могат също да допринесат за прекратяване на увреждащите традиционни практики, като например обрязването на женските гениталии.

Стратегия

Разработване на информационни, комуникационни, обучителни (ИКО) кампании

Разработете и проведете кампании, които да подпомогнат промените в общностните нагласи, знание и поведения. Темите могат да включват:

- социалния пол
- човешките права, включително правата на жените и децата
- сексуалното и свързаното с пола насилие
- ролите на половете и очакванията за тях в общността
- услугите в подкрепа на оцелелите и начините за тяхното ползване
- разрешаването на конфликти и изграждането на мирни отношения

Насочете посланията към специфични групи в общността – жени, мъже, младежи, деца, религиозни групи, училища, бизнес лица, лидери/старейшини, традиционни лечители, и други.

ИКО методите трябва да бъдат планирани и проведени с активното участие на бежанската общност. Набор от техники трябва да бъде използван, за да се насърчи мобилизирането на общността. Подобни техники трябва да са насочени към изграждане на доверие, съгласие и зачитане сред членовете на общността, за да приемат те идеите, които се пропагандират. Бежанците трябва да бъдат обучени, за да могат ефективно да водят такива кампании. Където е подходящо, нови информационни технологии, включително Интернет могат да бъдат използвани като част от ИКО кампаниите. Където е възможно, ангажирайте в процеса на разработване и разпространение на ИКО посланията всички членове на екипа, които имат опит в работа с информация и медии.

Ефективните средства, за да достигне посланието ви до хората включват:

- печатни плакати и памфлети
- конкурс за плакати
- театър, песни, танци
- радио дискусии
- съобщения за обществени услуги
- видео презентации
- призови отпечатани на тениски

- обучителни семинари
- неформални дискусии

Когато планирате една ИКО стратегия, имайте предвид всички езикови бариери, които могат да съществуват и нивото на неграмотност сред населението.

СТРАТЕГИЯ :

Укрепване на общностните мрежи

Бежанската общност трябва да играе ключова роля в планирането, прилагането и оценката на стратегиите за превенция на сексуалното и свързаното с пола насилие. Хуманитарните служители трябва да работят с различните сектори на бежанската общност – женски групи, младежки групи, здравни работници, учители, лидери, за да идентифицират доброволци от общността, които ще подпомогнат провеждането на тези дейности. Трябва да се направят усилия за осигуряване на баланс на половете при набирането на доброволци. Тези доброволци могат да работят като обучители в общността, съветници, и съвместно като екипи за кризисни интервенции.

НПО, ВКБООН и правителствата на приемащите държави трябва да осигурят на доброволците редовно обучение и/или техническа подкрепа.

Виж също:

- Как да се ръководи: програми за сексуално и свързано с пола насилие в Гвинея (ВКБООН 2001)
- Как да се ръководи: програми за сексуално и свързано с пола насилие в Либерия (ВКБООН 2001)
- Как да се ръководи: подход за изграждане на екип за работа и превенция на сексуално и свързано с пола насилие в Кигома, Танзания (ВКБООН 1998)
- Как да се ръководи: Решение на сексуалното насилие срещу жените, дадено от общността, Нагара, Танзания (ВКБООН 1997)

СТРАТЕГИЯ:

Осигуряване на баланс половете при ръководенето и вземането на решения

Жените-бежанки трябва да бъдат включени при вземането на решения и ръководството. Един истински баланс на половете в лидерските структури на общността ще гарантира, че нуждите на жените, мъжете, момичетата и момчетата се взимат под внимание, и че жените и мъжете имат равен достъп до и контрол върху ресурсите и помощите.

Понякога може да е необходимо да се предоставят отделни места за дискусии в зависимост от пола и възрастта. Това спомага за едни по-свободни дискусии, от които може да се извлече важна информация за

сексуалното и свързаното с пола насилие в общността. Предоставете възможност за отделни срещи, когато е подходящо или възможно, но направете така, че жените да участват активно, когато се обсъждат и вземат решения, касаещи общността. В ситуации, когато културата на бежанската общност не позволява участието на жени и деца в срещите заедно с мъжете, гарантирайте, че гледната точка на жените и децата е отразена във взетите от мъжете решения. В същото време се опитайте да изградите подкрепа сред онези мъже, които поддържат участието на жените с цел да се стимулира постепенната промяна в отношението на всички мъже от общността.

СТРАТЕГИЯ:

Овластяване на жените

Въпреки че мъжете и момчетата могат да са жертви на сексуално и свързано с пола насилие, най-често жените и момичетата са обект на това нарушение на основните им човешки права. В повечето култури жените се разглеждат като подчинени на мъжете, и са оставени да зависят от тях. Тези неравнопоставени властови отношения поставят жените в двойно непривилегировано отношение: жените са в по-голям риск от физическо и психологическо насилие; когато са обект на такова насилие те имат минимални възможности за промяна на ситуацията и/или финансова независимост:

- Местната правна система може да не разглежда сексуалното и свързаното с пола насилие като престъпление.
- Съобщението на жена за извършено над нея насилие може да бъде игнорирано или подложено на присмех.
- Жената може да избере да не докладва за сексуалното насилие поради страх от отмъщение или последващо сексуално насилие върху нея или членове на нейното семейство.
- Ако насилникът е нейния съпруг, жената може да се чувства впримчена да остане с него, и вероятно да преживее още насилие, защото не е в състояние да издържа сама себе си и своите деца.

Можете да започнете да променяте ролята на жените в обществото и тяхното себевъзприемането, като започнете да им предлагате дейности, които способстват за тяхната независимост, икономическа сигурност, лидерство и способности за вземане на решения. Тези дейности могат да включват:

- Предлагане на програми за ограмотяване
- Предоставяне на професионално обучение
- Разработване на проекти за генериране на доходи и микрокредитиране
- Осигуряване на балансирано представителство на жените в бежанските комитети за ръководене и предоставяне на помощи

- Прилагане на подхода за баланс между половете при предлагане на работа за бежанци
- Осигуряване на равен достъп до обучение за момичета- бежанки
- Подкрепа за женски групи и асоциации
- Предоставяне на обучение в лидерски умения

В допълнение към утвърждаването на ролята на жените в лидерските структури на общността и процесите свързани с взимането на решения, бежанките трябва също така да бъдат окуражавани да се мобилизират и изграждат мрежи с цел лобиране за равни права в общността.

Виж също:

Насоки за закрила на жените-бежанки (ВКБООН 1991)

СТРАТЕГИЯ:

Въвличане на мъжете

- Фокусирането на стратегиите за превенция и работа само върху жените пренебрегва факта, че повечето извършители на сексуално и свързано с пола насилие са мъже. Следователно, мъжете трябва да са част от решението на този проблем. Мъжете трябва да вземат решителна позиция срещу сексуалното и свързаното с пола насилие, за да може да се постигне реален напредък.
- Мъжете в лидерска позиция имат властта и авторитета да повлияят на промяната. Те могат да служат като ролеви модели за останалите.
- Мъжете трябва да бъдат накарани да осъзнаят, че извършителите на престъпления на сексуално и свързано с пола насилие ще бъдат наказвани. Това от своя страна ще се отрази неблагоприятно върху тях и техните семейства.

Подпомогнете създаването и подкрепете групи от мъже, които да се ангажират с прекратяване на сексуалното и свързаното с пола насилие в техните общности. Тези групи могат да спомогнат да се утвърди разбирането, че сексуалното и свързаното с пола насилие не е само “женски въпрос”. Важни поуки могат да се извлекат от работата с мъже в програмите за семейно планиране. Когато мъжете могат да бъдат видяни да работят за превенция на сексуалното и свързаното с пола насилие, те придават значимост на проблема, която може да убеди другите мъже да се присъединят към тях.

Имайте предвид, че мъжете и момчетата също могат да са жертви/оцелели от сексуално и свързано с пола насилие. Създайте пространство и условия, които позволяват на мъжете да дискутират този въпрос и да работят за прекратяване на насилието. Бъдете наясно, че мъжете-жертви/оцелели, ще изпитват по-голяма неохота, отколкото

жените биха били, да говорят открито за преживяното сексуално и основано на пола насилие.

Започнете рано: обучавайте родителите по въпросите на пола, равнопоставеността и опасностите от насилие, така че те да могат да предадат тези послания на по-малките си деца. Часове свързани със сексуалното и репродуктивно здраве, човешките права и осъзнаването на половете трябва да бъдат включени в училищните програми или други програми провеждани в общността.

Виж също:

- Превенция и работа със сексуалното и свързаното с пола насилие в бежански ситуации: Протоколи на Междуправителната конференция за извлечени поуки (ВКБООН 2001)
- Доклади за населението: Прекратяване на насилието срещу жените (Факултет по обществено здраве на Университета Джон Хопкинс 1999)

Стратегия:

Ангажирайте децата и младежите

Промяната на знанията, нагласите и поведението е по-лесна, когато рано се започне да се работи в тази насока.

- Насърчавайте родителите, които са били обучени по отношение на правата на човека, по въпросите, свързани с пола и ненасилственото разрешаване на конфликтите да предадат тези послания на своите деца.
- Обучете учители, за да могат да интегрират тези въпроси в своите учебни програми.
- Създайте и насърчавайте групи от връстници - деца и юноши, които да обучават и запознават техните връстници със сексуалното и свързаното с пола насилие.
- Насърчавайте създаването на групи от момичета в училищата, които да предоставят взаимна подкрепа и съвети на по-младите момичета.
- Включете дискусии за пола, взаимоотношенията между половете и сексуалното и свързаното с пола насилие във вече съществуващите дейности в общността, такива като програмите за образование, професионално обучение и кампаниите за СПИН, които са предназначени за младите.
- Разработете изобретателни начини за промяна на детското мислене по отношение на това какво означава да си момче или момиче чрез използването на театър, поезия или изкуство.
- Дайте възможност на децата и младежите да изразят своите нужди и грижи

Виж също:

- Действия за правата на децата (ARC) Критични бележки: Злоупотреба и експлоатация (ВКБООН, УНИЦЕФ, Спасете Децата ревизирани 2002)
- Деца-бежанци: Насоки за закрила и грижа (ВКБООН 1994)

Укрепване на семейството и системите за подкрепа в общността

Когато населението бяга от зоната на конфликт, съществуващите в семейството и общността системи за подкрепа се разпадат. Семействата често се разделят по време на конфликта и бягството. Повечето бежанци са жени и деца, живеещи без съпрузи и разширено семейство. Принудени от нуждата много жени вероятно са поели някои традиционно “мъжки” роли, за да осигурят себе си и своите деца. Мъжете-бежанци могат да се чувстват безсилни, объркани и изпълнени с негодувание: техните традиционни роли на осигурители и защитници на семейството са били временно узурпирани от хуманитарните организации, които осигуряват храна и подслон.

Структурите на общността, които определят моралните и обществените стандарти и поведение често са отслабени или разрушени по време на бягството. В такива условия сексуалното и свързаното с пола насилие може да процъфтява. Важно е, в такъв случай, да се опитате да възстановите, колкото е възможно по-скоро, онези структури и системи, които гарантират зачитане на равноправието на всички членове на общността.

СТРАТЕГИЯ

Разработване на социални и програми за отдих

Когато организирате място за бежанците, отделете достатъчно място за спорт, социални дейности и дейности за отдих, и за сградите, в които бежанците ще бъдат настанени. Работете с бежанците, по специално с жените и момичетата, за да разработите различни социални дейности и дейности за отдих. Училищата предоставят нещо повече от обучение; те също така могат да защитят децата от сексуално и свързано с пола насилие. Затова направете така, че момичетата и момчетата имат равен достъп до училище.

СТРАТЕГИЯ

Насърчаване възобновяването на религиозни и духовни дейности

По време на планирането на лагера, определете места за църкви, джамии и други молитвени храмове. Насърчете членовете на общността да възобновят религиозните и духовни практики. Отношението към

религиозните водачи трябва да бъде като към партньори за разпространение на посланието за правата на жените и децата и необходимостта от предотвратяване на сексуалното и свързаното с пола насилие в общността.

Виж също:

- Наръчник за извънредни ситуации – второ издание (ВКБООН 2000)

Създаване на условия за подобряване на системите за отчетност

По време на ситуационния анализ, идентифицирайте отношенията на власт в бежанската общност и между тези, които осигуряват помощ за бежанците. Хората с власт включват потенциалните извършители; тези, които са в състояние да повлияят на социалните и културни норми и/или тези, които предоставят помощ на бежанците, оцелели от сексуално и свързано с пола насилие. Важни въпроси, на които трябва да се отговори са:

- Кой взема решенията, касаещи общността?
- С кого се консултират и включват хуманитарните организации при вземането на решения за планиране, прилагане, мониторинг и оценка на дейностите?
- Кой получава помощта?
- Кой контролира ресурсите в общността и в семейството?

СТРАТЕГИЯ:

Повишаване на осъзнатостта

Служителите на всички организации трябва да получават редовно обучение относно човешките права, равноправието на половете, законите и политиките на национално и международно ниво, които имат отношение към проблема, и насоките за превенция на сексуалното и свързаното с пола насилие. Трябва да се организират редовни семинари за опресняване на знанията. Включвайте служители на ООН, НПО, правителствата на приемащите страни и други партньори в такива сесии.

Осигурете обучение на бежанските общности, полицията, съдилищата, и националните и международните хуманитарни организации относно човешките права и равноправието на половете.

СТРАТЕГИЯ:

Осигурете спазване на стандартите за отчетност и етичните кодекси на поведение

На нито един хуманитарен работник не трябва да се позволява да превишава и злоупотребява с властта си. Отговорностите, очакванията, нормите и стандартите на служителите, трябва да бъдат написани в етичните кодекси на поведение и трудовите характеристики, и в тях трябва да бъдат предвидени санкции, в случай, че хуманитарните работници не спазват тези стандарти и задължения.

Етичните кодекси на поведение са превантивни средства. Те са изява на решимостта за самоконтрол и за определяне и спазване на правилните стандарти в работата; и обезкуражават поведение, което може да превърне повторно в жертви уязвимите членове на населението, което се намира под наши грижи; поведение, което нарушава човешките права, подкопава мандата на организацията и я дискредитира.

Рууд Луберс, ВКБООН, 2002

Чрез предоставянето на информация и образователни дейности, запознайте бежанската общност със стандартите за хуманитарни операции и с всички етични кодекси на поведение, които са приложими. Създайте система, чрез която случаите на злоупотреба от страна на хуманитарните служители могат да бъдат докладвани и разследвани при спазване на конфиденциалността. **На тези, които съобщават за такива инциденти и на оцелелите трябва да бъде гарантирана конфиденциалност.** Уверете се, че членовете на бежанската общност знаят къде да отидат, за да уведомят за такива случаи. Разследването на сигнали за злоупотреба от страна на хуманитарните работници трябва да започне незабавно и да се извърши професионално. (Виж Приложение 1, Етичен кодекс на поведение на ВКБООН и Приложение 1.1 IASC Основни принципи и етичния кодекс на поведение)

Планиране на ефективни услуги и служби

Внимателното планиране на лагера и достъпа до основните служби може да доведе до предотвратяване на сексуалното и свързаното с пола насилие. Когато планирате помещенията и услугите за бежанци:

- Избягвайте пренаселването и общите помещения
- Осигурете отделни междинни жилища за непридружените деца, докато им се осигурят приемни грижи.
- Осигурете жилища за домакинствата, оглавявани от жени и без мъже- членове на семействата.
- Опитайте се да осигурите семействата, които не са свързани да не споделят общи помещения за живот и спане.

- Уверете се, че основни неща като вода, храна, гориво за готвене са, или предоставяни директно на жените, или са разпределяни чрез жените. Уверете се, че тези неща са лесно достъпни, така че да не бъде необходимо жените да ходят в отдалечени и изолирани места, за да си ги набавят.
- Разположете отходните места на безопасно разстояние от местата за живеене и с ясно обозначение на тоалетните за мъже и жени.
- Уверете се, че областта е добре осветена и по-специално пътеките, използвани от жените за достигане до услугите и различните помещения.
- Осигурете на вратите на тоалетните да има монтирани механизми за заключване и гарантирайте сигурността на момичетата и жените в общите помещения за къпане.
- Поощрявай жените да бъдат равноправни участници в ръководството на лагера и в структурите за вземане на решения.
- Организирайте полицейска закрила и патрули за охрана в лагера и се уверете, че полицията получава редовно обучение така че да бъде ефективен партньор при превенция на сексуалното и свързаното с пола насилие.
- Уверете се, че в лагера има редовно присъствие на ВКБООН и НПО.
- Гарантирайте, че всички бежанци са регистрирани.
- Лобирайте пред правителствата да осигурят документи за самоличност на бежанците.
- Бъдете наясно с нагласите на местното население към бежанците. Някои членове на местната общност могат да гледат на бежанците като на материално привилегировани, заради получаваните от тях помощи, и да са настроени враждебно.

СТРАТЕГИЯ:

Регистрирайте всички бежанци

Когато само мъжете-глави на домакинства са регистрирани и имат издадени карти за предоставяне на помощи, жените могат да са принудени да останат да живеят в една изпълнена с насилие връзка, поради страх да не загубят достъпа до храна или други помощи. Поради тази причина е изключително важно бежанците да се регистрират индивидуално и на всеки един да се предоставя съответната индивидуална карта за регистрация. Когато не е възможно да се осигурят отделни документи за всеки член на семейството, пълнолетните жени трябва да имат предимство при получаването на документи, необходими за осигуряване на достъп до услуги.

Виж също:

- Заключение № 91 на изпълнителния комитет на ВКБООН за регистрирането на бежанците и търсещите убежище (ВКБООН 2001)
- Наръчник за извънредни ситуации – второ издание (ВКБООН 2000)
- Насоки за закрила на жените-бежанки (ВКБООН 1991)

СТРАТЕГИЯ:

Информирайте бежанците относно техните права, привилегии и облаги

Бежанците трябва да са наясно с правата си, привилегиите и облагите, както и с отговорностите си. Чрез срещи с общността и/или печатни материали, използвайки думи и/или рисунки, трябва да информирате бежанците за:

- Услугите, помощите и правата на всеки бежанец
- Начините за достъп и/или участие при разпределението на услугите и помощите, и правилата, ръководещи достъпа и участието.
- Механизмите за съобщаване и съществуващите центрове за получаване на консултации от хора, които са били подложени на сексуално и свързано с пола насилие.
- Националните закони, които защитават правата, гарантирани от международните закони за човешките права и конституцията на страната, в която те живеят.
- Правните процедури и административните механизми за подаване на оплаквания за или съобщаване на инциденти на сексуално и свързано с пола насилие.
- Действащите лица и организации, които предоставят помощи и услуги, тяхната роля и отговорности спрямо общността, и бъдещи планове за програми.
- Представителите на правителството, хуманитарните агенции, женските групи и групите за защита на човешките права, и гражданските сдружения, работещи в областта.
- Съществуващите политики и насоки на ВКБООН, които укрепват закрилата на жените и децата от сексуално и свързано с пола насилие.

Уверете се, че тази информация е разпространена и достига да всички членове на бежанската общност: мъже, жени, младежи, деца, както грамотни така и неграмотни посредством начини, разбираеми за тях. Посланието трябва да бъде разпространено чрез установените канали,

които са най-достъпни и удобни за различните групи в общността, като женските комитети, младежките комитети и др.

СТРАТЕГИЯ:

Включване на общността при планиране и провеждане на дейности

Програмите за превенция на сексуалното и свързаното с пола насилие ще са ефективни единствено, ако общността е активно ангажирана във всички етапи на тяхното разработване, от идентифицирането на проблемите до мониторинга и оценката. Общността може най-добре да идентифицира причините за сексуалното и свързаното с пола насилие, да съветва как по най-добър начин да се разпространи информацията за проблема и да разбере кои превантивни мерки ще работят.

- Търсете участието на мъжете и жените-лидери в бежанската общност, влиятелни членове на общността, такива като старейшините или религиозните водачи, и всички други бежанци заинтересовани да участват в първите срещи след извънредната ситуация.
- Вслушвайте се в бежанците. Позволявайте им да говорят свободно за техните нужди и грижи, дори ако това означава провеждане на отделни срещи за различните групи. Жените могат да не се чувстват свободни да говорят пред мъжете; юношите може да не се чувстват свободни да говорят пред възрастните.
- Вземете под внимание и използвайте препоръките дадени от бежанците за
  - Планирането и организацията на лагера
  - Разпределянето на жилищата
  - Разпределянето на храната и другите помощи
  - Разработването на специфични мерки за предотвратяване на сексуалното и свързаното с пола насилие
  - Организирането на система за докладване и препращане

Животът в лагерите често поражда огромно разочарование и отегчение сред бежанците. Работете с бежанците за създаване на безопасни канали, чрез които те могат да насочват своята енергия, такива като спорта и дейностите за отдих. Правилата за управление на заведенията, където се предлага алкохол, и другите социални дейности в лагера трябва да намалят до минимум рисковете от насилие. Работейки с местните власти, набележете мерки за предотвратяване злоупотребата с алкохол. Организирайте образователни кампании относно това как злоупотребата с алкохол може да доведе до сексуално и свързано с пола насилие.

Може да се наложи да адаптирате частично превантивните стратегии, така че да са ефективни за работа със завърнали се бежанци и бежанци, пребиваващи при градски условия. За разлика от бежанците, които живеят в лагери и са ограничени в определено пространство, възвращенците са често разпръснати в общността. За да гарантирате, че тези групи са защитени от сексуално и свързано с пола насилие трябва да:

- Мобилизирайте жените от завърналите се бежанци и бежанците, пребиваващи при градски условия да образуват асоциации и мрежи, които могат да играят водеща роля в превенцията.
- Насочете програмите за превенция не само към завърналите се бежанци, но и към лидерите и представителите на общностите, живеещи в районите на завръщане на бежанците.
- Провеждайте кампании за повишаване на знанията и информираността относно човешките права и превенцията на сексуалното и свързаното с пола насилие, за да укрепите капацитета на новосъздадените организации и асоциации в районите на зъвръщане на бежанците.

СТРАТЕГИЯ:

Създаване на полово балансирана система за разпределяне на ресурсите

Системите за разпределяне на храна и други нехранителни продукти трябва да бъдат внимателно планирани и следени, за да се предотврати корупцията, злоупотребите и експлоатацията. Всички налични канали трябва да бъдат използвани, за да се информират бежанците, особено жените и децата за техните права. Равен достъп до и контрол върху ресурсите от двете глави на домакинството помага да се гарантира, че всички членове на семейството се ползват от тези ресурси, намалява неравенството между половете чрез овластяване на жените и може да намали рисковете от домашно насилие. Ако е възможно от практическа гледна точка, разгледайте възможността жените да получат отделни карти за получаване на помощи. Жените трябва да бъдат насърчавани да играят основна роля при управлението, разпределението и наблюдението на доставките на хранителни помощи. Това ще помогне да се гарантира, че всички членове на семейството получават достъп до предоставяните хранителните дажби и може също така да съдейства за предотвратяване експлоатацията на жени чрез незаконната практика за предоставяне на *секс срещу храна*. Осигурете равно участие на жени от персонала по време на процеса на разпределение на помощите. Комитети на жените-бежанки трябва да бъдат включени в наблюдението на разпределението и последващите дейности. Хуманитарни работници, които не са бежанци винаги трябва да присъстват в местата за раздаване на помощи за да следят процеса.

Стратегия:

Провеждане на програми за репродуктивно здраве

Повечето дейности свързани със сексуалното и свързаното с пола насилие, извършвани от здравния сектор ще се фокусират към работа с последствията от това насилие и подпомагане на жертвите/оцелелите. Въпреки това, здравният сектор може да подпомогне превенцията на сексуалното и свързаното с пола насилие чрез:

Проучване на пациентите, които се нуждаят от медицински грижи, за да се идентифицират тези, които са най-заплашени от сексуално и свързано с пола насилие и да се предотврати по-нататъшни травми и вреди за жертвите/оцелелите.

Извършване на дейности свързани с репродуктивното здраве, включително дискусии за половете, взаимоотношенията, сексуалното и свързаното с пола насилие, които са предназначени както за мъже и юноши, така и за жени (повишаването на знанията за превенция на СПИН/ HIV също трябва да бъде включено като част от тези усилия.).

Ангажиране на традиционните акушерки, като партньори в дейностите свързани с репродуктивното здраве. Традиционните акушерки могат да са ценен източник на информация и могат да помогнат да се разпространят посланията, насочени към предотвратяване и защита от сексуално насилие.

Виж също:

- Междуведомствен наръчник за репродуктивно здраве в бежански ситуации. (Междуведомствен колектив, 1999)

СТРАТЕГИЯ:

Прилагане на програми за сигурност и безопасност

Сигурността засяга няколко нива на обществото: домовете, убежищата за бежанци и разселени, местните общности, и националното обкръжение. По принцип основната отговорност за осигуряване на сигурността на бежанците или разселените лица принадлежи на правителството на приемащата страна. Но в ситуации на неуспехи, маргинализирани или разпаднали се правителства, хуманитарните организации трябва често да се намесят, за да защитят бежанците и разселените. За да се осигури сигурността на бежанците, е важно:

- Да овластявате, както мъжете така и жените-лидери на общността, а също и бежанците, които са включени в охраната на лагерите.
- Да повишавате знанията и капацитета на местната полиция да изпълнява задълженията си ефективно.

- Да планирате такова разположение на лагера, което намалява риска от нападения над жените.
- Да се назначат определен брой жени в персонала за охрана и осигуряване на сигурността, които да работят с полицията или другите служби, отговарящи за прилагането на законите, разположени в близост до лагера.
- Да се осигури безопасно придвижване за жените, когато събират дърва или вода или търгуват или се занимават с други дейности, източници на доходи.
- Да се организират групи за охрана от общността, съставени от бежанци и да се осигури участието на достатъчен брой жени в тях.
- Да се анализират данните за насилие и да се обсъждат рисковете за сигурността с всички действащи лица и бежанската общност.
- Да се разрешат идентифицираните проблеми чрез, например изграждане на ограда, подобряване на осветлението, използването на радио.
- Да се работи с бежанците, за да се предотвратят следващи рискове и опасности за жертвите/оцелелите чрез изработването на планове за незабавна защита на оцелелите след инцидента (например чрез преместване, организиране на защитена зона в лагера, създаване на сигурни жилища)
- Да се осигури редовен полицейски патрул в зоните с най-голям риск.
- Да се определи дали извършителите трябва да бъдат преместени от общността за да се гарантира сигурността на жертвите/оцелелите и да се предотврати повторно извършване на престъплението.

Виж също:

- Превенция и работа при сексуалното и свързаното с пола насилие в бежански ситуации: Извлечени поуки от ведомствата - протоколи от конференцията (ВКБООН 2001)
- Насоки за закрила на жените-бежанки (ВКБООН 1991)

СТРАТЕГИЯ:

Бъдете чувствителни към нуждите и нагласите на приемащото население

Повечето общности, които приемат бежанци живеят в условия на относителни лишения и могат проявят недоволство срещу помощта и услугите, предоставяни на бежанците, които живеят сред тях или в близост до тях. Провеждайте дискусии с местното население за

бежанците – защо те са там, колко дълго има вероятност да останат, защо се нуждаят от помощ, за да предотвратите създаването на напрежение между двете групи. Когато е възможно, разширете помощите и услугите, така че те да обхванат и местното население. Здравните услуги обикновено са най-подходящите услуги, които могат да бъдат разширени за да обхванат и местното население, и като цяло тези услуги са добре приети.

СТРАТЕГИЯ:

Включете въпросите свързани с пола във всички етапи на планирането и прилагането на програмите

Всички хуманитарни организации, включително агенциите на ООН, НПО, правителствата на приемашите страни и другите партньори трябва да прилагат анализ от гледна точка на пола при планиране на своите програми. Тези програми трябва да вземат под внимание особеностите на пола и произтичащите от него взаимоотношения и роли в обществото и семейството, отчитайки специфичните нужди както на мъжете така и на жените. Служителите на ВКБООН трябва да гарантират, че Националните оперативни планове отразяват свързанит с пола и възрастта приоритети на организацията.

Международните и неправителствените организации трябва да ускорят усилия за постигане на равно участие на половете (екипите да са съставени от по 50% мъже и жени) във висшите управленски нива и в оперативните дейности. Това ще спомогне да се гарантира, че въпросите свързани с пола са взети под внимание на всеки етап от процеса на разработване и изпълнение на програмите.

Виж също:

- Резолюция на Генералната асамблея на ООН относно за преобладаване на половете (A/52/3 1997)

Въздействие върху формалните и неформалните правни рамки

Сексуалното и свързаното с пола насилие в общността понякога е повлияно от съществуването на закони, които предполагат такова насилие или от степента на прилагане на законите в приемащата страна или в страната на произход. Сексуалното и свързаното с пола насилие могат да бъдат извършвани безнаказано когато:

- Законите и политиките подкрепят половата дискриминация и толерират сексуалното и свързаното с пола насилие
- Има ограничена защита на правата на жените

- Няма закони срещу сексуалното и свързаното с пола насилие
- Слабото администриране на правораздаването е довело до липса на доверие в съдебната система
- Полицията и правораздавателните органи затвърждават дискриминационните практики спрямо половете.

Като първа стъпка, запознайте се както с официалната така и с традиционната съдебна система в приемащата страна и страната на произход. Определете дали има закони и политики, които осигуряват защита срещу половата дискриминация и сексуалното и свързаното с пола насилие. Определете как тези закони могат да бъдат подсилени. Направете контакти с женски и правозащитни организации в страната.

СТРАТЕГИЯ:

Работа с традиционната правна система

Традиционната или обичайна правна система, често администрирана от старейшините действа в много бежанските общности. Правилата, процедурите и решенията на тези групи отразяват обществените норми, вярвания и нагласи. Тези групи могат да издават присъди в случаите на сексуално и свързано с пола насилие, включително при случаи на домашно насилие. В ситуации, където такива трибунали или комитети издават присъди, които противоречат на международните норми за човешките права на жертвата трябва да предприемете стъпки за запознаване на членовете на тези органи със съществуващите международни стандарти за човешките права.

Включете тези групи в кампании и обучение за запознаване с човешките права и равнопоставеността на половете. Намекнете, че зачитането на човешките права на всички индивиди и гарантирането, че сексуалното и основаното на пола насилие не се толерира, ще е от полза за цялата общност. Тъй като старейшините, които раздават правосъдието в тези системи се ползват с голям авторитет в общността, техните нагласи и отношение, ще повлияят на общите нагласи. Насърчавайте участието на жени и младежи в тези традиционни структури. Такива комитети трябва да бъдат насърчавани да докладват случаи на сексуално и свързано с пола насилие на официалната правна система, където такъв вид насилие се счита за криминално деяние.

Стратегия:

Работа с националните правораздавателни системи

Установете връзка с местните магистрати, съдии и съдилища. Предложете обучителни програми за международните закони, касаещи човешките права. Поканете служители от националната правораздавателна система и застъпници от гражданското общество да разгледат въпроса за защитата на човешките права от гледна точка на

националното законодателство, и криминалните и гражданските процедури свързани със сексуалното и свързано с пола насилие. В страни, в които съдебните власти са възпрепятствани от липсата на ресурси, изградете мрежи от съдии, прокурори и полицаи, за да гарантирате, че националните закони се спазват.

Когато съдилищата не са достъпни, като в случай на отдалечени местности, разгледайте възможността за използване на мобилни съдилища, финансирани от ВКБООН и други агенции. В някои области, наличието на такива съдилища е довело до нарастване на броя на докладваните случаи на сексуално и свързано с пола насилие, повече осъдени и по-голямо познаване на правната система от страна на общността.

СТРАТЕГИЯ:

Укрепване на националните закони и политики, гарантиращи човешките права

Работете с националните организации за защита на човешките права, такива като организациите на жени-адвокати и други граждански организации, за да лобирате за подобряване на законите и политиките срещу сексуалното и свързаното с пола насилие в приемащата страна. Националната правна рамка срещу сексуалното и свързаното с пола насилие е важна за създаването на успешна правна стратегия за неговата превенция.

Изградете мрежи с организации, които работят за провеждане на правни реформи, за да намерите решение на въпросите свързани със сексуалното и свързаното с пола насилие и другите нарушения на човешките права на бежанците. Гарантирайте недискриминация на бежанците от местното законодателство, политики и процедури.

В сътрудничество с други агенции на ООН и граждански групи, насърчете местните правителства да се присъединят към и ратифицират международните правни инструменти за човешките права. По този начин правният статут на бежанците-жертви/оцелели от сексуално и свързано с пола насилие ще се подобри.

Виж също:

- Закрила на бежанците: наръчник за практическа работа за НПО (ВКБООН 1999)

СТРАТЕГИЯ:

Разработване на адекватни санкции за извършителите

Тежките съдебни санкции срещу осъдените извършители на сексуално и свързано с пола насилие могат да действат като възпиращ фактор.

Бежанци, които извършват такъв вид престъпления трябва да бъдат третираны по същия начин, както местните извършители биха били третираны: с необходимите гаранции за справедлив процес и наказателни санкции. Наказанията на осъдените извършители на сексуално и свързано с пола насилие, трябва най-общо да зачитат фундаменталния принцип за невръщане, или насилствено връщане в страната на произход.

Където е възможно, санкциите трябва също така да включват усилия да се подпомогне рехабилитацията на извършителите чрез, например обучение/запознаване с правата на човека и равнопоставеността на половете; и чрез компенсиране на жертвата.

Мониторинг и документиране на случаи на сексуално и свързано с пола насилие

За да разработите ефективни мерки за превенция, важно е да имате ясна представа за проблема във вашата конкретна обстановка. Мониторинга на случаите на сексуално и свързано с пола насилие трябва да е отговорност на всички действащи лица и организации: здравни; такива, които се занимават с осигуряване защитата на бежанците; предоставящи психосоциална помощ; служители, отговарящи за сигурността; и членовете на бежанската общност. (Виж глава 7 за повече подробности относно мониторинга и оценката). По време на началните етапи на планиране на програмите, бъдете сигурни, че сте отделили достатъчно човешки и финансови ресурси за мониторинг и оценка.

Данните за случаите на сексуално и свързано с пола насилие трябва да бъдат събирани и анализирани ежемесечно от една централна агенция. Служителите, занимаващи се с въпросите на закрилата на бежанците трябва да поемат инициативата за гарантиране, че данните за този вид нарушение на човешките права се събират и съхраняват по същия начин, както всички останали данни за нарушения на човешките права.

За да се гарантира, че събраната информация е последователна и полезна, организирате среща на всички действащи лица и организации, за да дефинирате термините (за да се гарантира, че всички използват един и същ термин за даден тип насилие) и да определите методите за водене на статистика на случаите на насилие. Събраната информация трябва да включва такива факти като типа на инцидента, мястото, където се е случил, демографски данни за извършителя и жертвата/оцелялата, и потенциалните рискови фактори. Месечните доклади трябва да отговарят на следните въпроси:

- Какво се случи този месец?
- Кои превантивни стратегии са оказали желания ефект? Кои не? Защо?

- В светлината на този месечен доклад какво трябва да бъде направено в бъдеще?

Съгласувайте с всички партньори какви методи за докладване и какъв формат на докладите ще бъдат използвани, и как и до кого да се разпространяват тези доклади. (Виж приложение 2 за примерен формат за докладване на инцидентите на насилие).

Провеждайте мултисекторни срещи, които трябва да включват бежанци за преглед на данните. На тези срещи идентифицирайте факторите, които могат да допринесат за сексуално и свързано с пола насилие, и разработете планове за отстраняване на тези фактори. (Вижте глава 6 за повече информация.)

Чрез близко наблюдение на случаите на сексуално и свързано с пола насилие ще имате възможност да оцените успеха на вашите стратегии за превенция, да затвърдите наученото, да подпомогнете усилията за застъпничество и да съберете надежна, последователна статистическа информация, която да подпомогне мониторинга на тенденциите и да изготвите сравнителни анализи.

Виж също:

- Как да ръководим: мониторинг и оценка на програми срещу сексуално и свързано с пола насилие, Танзания (ВКБООН 2000)

Ключови моменти за запомняне

Когато се опитвате да повлияете на промените в обществено - културните познания, нагласи и поведение:

- Разработете информационни, образователни и комуникационни кампании.
- Наберете доброволци от общността.
- Осигурете баланс на половете в лидерските структури и при вземане на решения.
- Овластете жените
- Привлечете мъжете
- Включете младежите и децата

Когато семейните и/или общностните структури за подкрепа са се разпаднали:

- Развивайте социални програми и програми за отдих

- Работете с религиозните и други лидери в общността, за да подпомогнете възстановяването на социалните ценности, които утвърждават равни права и уважение за всички членове на общността.

Когато се опитвате да промените нагласите и поведението на хората с власт:

- Приемете неконфронтационно, неосъждащо отношение
- Работете за запознаване с и разбиране на човешките права и пола.
- Разработете системи за отчетност, включително прилагането на етични кодекси на поведение.

Когато разработвате услуги за бежанците:

- Осигурете включване на всички основни организации/лица, предоставящи услуги на бежанците, например тези, отговарящи за закрилата на бежанците, предоставянето на услуги на общността, здравеопазването, сигурността, полицията и съответните власти и самите бежанци.
- Осигурете регистрационни карти за всички пълнолетни бежанци (мъже и жени)
- Информирайте бежанците за техните права, привилегии и помощи.
- Включвайте общността при разработване, планиране и прилагане на всички дейности.
- Създайте система за разпределение, в която има баланс на половете.
- Прилагайте програми за репродуктивно здраве
- Прилагайте програми за осигуряване на безопасност и сигурност.
- Бъдете чувствителни към нуждите и нагласите на приемащото население.
- Включете въпросите за пола във всички етапи на планирано и прилаганена програмите.

Когато се опитвате да повлияете на официалната и традиционната правни системи:

- Запознайте се с официалната и традиционната правни системи в страната на произход и в приемащата страна.

- Работете с прилагашите традиционната правна система, за да насърчите промени.
- Работете със служителите на националната правораздавателна система, за да увеличите доверието на бежанците в правната система.
- Укрепвайте националните законодателства и политики, които защитават човешките права.

Когато извършвате мониторинг на случаите на сексуално и свързано с пола насилие:

- Събирайте и анализирайте данни за сексуалното и свързано с пола насилие всеки месец.
- Дефинирайте термините и определете методите за отчитане на инцидентите от всички действащи лица и организации.
- Съгласувайте с всички партньори какви методи и формат за докладване ще бъдат използвани.
- Провеждайте мултисекторни срещи за обсъждане на наличната информация, в които трябва да бъдат включени и бежанци.

Глава 4

Работа със сексуалното и свързаното с пола насилие

За да се разработят програми за подпомагане на жертвите/оцелелите от сексуално и свързано с пола насилие, от изключителна важност е да се разберат последиците от това насилие. Тези последици варират в зависимост от вида на извършеното насилие.

Всички членове на бежанската общност трябва да знаят как и къде да докладват за случаи на сексуално и свързано с пола насилие. Ако жертвата/оцелялата не докладва инцидента, не може да и се окаже адекватна подкрепа. Общността трябва да поеме инициативата при разработване на мерките за подпомагане на жертвите/оцелелите. Действията в отговор на такова насилие включват: разработване на образователни и информационни програми в общността; обучение на действащите лица, как да посрещнат нуждите на жертвите/оцелелите; организиране на системи за препращане, докладване, мониторинг и оценка; овластяване на бежанската общност да реагира; разработване на системи за посрещане на здравните нужди на жертвите/оцелелите; планиране за посрещане на психо-социалните нужди на жертвите/оцелелите; разработване на мерки за безопасност и сигурност; предприемане на адекватни съдебно/правни действия; идентифициране на ролята на другите потенциални действащи лица и организации; и разработване на план за работа с извършителите. Водещите принципи за конфиденциалност, физическа сигурност и зачитане на желанията, правата и достойнството на оцелелите трябва да бъдат съблюдавани при всички действия.

От изключителна важност е да се разбират последствията от различните видове сексуално и свързано с пола насилие, за да се предприемат подходящи мерки. (Виж Глава 1 за списъка на последствията от сексуалното и свързаното с пола насилие.) Тези последици могат да бъдат групирани в четири основни групи: здравни, психосоциални, свързани със сигурността/безопасността, и съдебни/ правни. Действията при случаи на сексуално и свързано с пола насилие трябва да се фокусира принципно върху тези четири приоритетни области.

За да ОТГОВОРИТЕ на нуждите на жертвите/оцелелите от сексуално и свързано с пола насилие, трябва да разбирате ПОСЛЕДСТВИЯТА от този вид насилие.

Обобщение на някои от основните последствия от сексуалното и свързаното с пола насилие

ЗДРАВНИ	ЕМОЦИОНАЛНИ/ПСИХОЛОГИЧЕСКИ/ СОЦИАЛНИ
▪ Наранявания, инвалидизиране, смърт ▪ ППБ и СПИН ▪ Увреждания на репродуктивното здраве ▪ Патологична и трудна бременност ▪ Помятания ▪ Нежелана бременност ▪ Рисковани аборти ▪ Депресия и хронични заболявания ▪ Шок ▪ Инфекции, хронични инфекции ▪ Обилни кръвотечения	▪ Гняв, страх, негодувание, себепомраза ▪ Срам, несигурност, загуба на способност за функциониране в семейството и обществото ▪ Депресия ▪ Разстройства на съня и храненето ▪ Психични заболявания ▪ Социална изолация ▪ Самоубийство ▪ Обвиняване на жертвата ▪ Изолиране и отхвърляне на жертвата ▪ Ограничаване на достъпа до общностните ресурси и подкрепа

ПРАВНИ/ЗАЩИТА	СИГУРНОСТ/ОБЩНОСТНО ОБКРЪЖЕНИЕ
▪ Напрежение върху вече претоварените полицейски и съдебни структури ▪ Недостатъчните закони отнасящи се до различните форми на сексуално и свързано с пола насилие могат да се изразят в липса на правно решение за жертвата/оцелялата; липса на съдебни санкции за извършителите ▪ Неподходящи съдебни мерки, които допълнително травмират жертвата/оцелялата, като ранен и принудителен брак с извършителя. ▪ Недостатъчно докладване на случаите поради липса на доверие в една нефункционираща правна система ▪ Нараснал брой на повторни инциденти срещу същата жертва/оцеляла или други жени или момичета в общността	▪ Жертвата /оцелялата се чувства несигурна, заплашена, изплашена. ▪ Климат на несигурност и страх или сред цялата общност или само сред жените. ▪ Общността може да се чувства безпомощна или безсилна поради неспособността си да предотврати насилието чрез формиране на групи за сигурност и наблюдение. ▪ Общността прибегва до “правосъдие” чрез саморазправа, за да се предпази от заподозрените извършители ▪ Социалните работници и жертвите/оцелелите са отлъчени от общността

Действията необходими за посрещане на нуждите на жертвите/оцелелите от сексуално и свързано с пола насилие са обобщени по-долу. Както при стратегиите за превенция, тези действия са най-ефективни, когато се въвлеча общността и се използва мулти-секторния подход. Когато бежанците или възвращенците са разпръснати в градска среда, може да има нужда от много повече действащи лица и организации, за да бъдат предприети адекватни мерки.

Обобщение на действията за отговор

- Разработете образователни и информационни програми, насочени към общността
- Обучете действащите лица/организации как да посрещат нуждите на жертвите/оцелелите
- Изградете системи за препращане, докладване, мониторинг и оценка
- Овластете бежанската общност да предприеме действия
- Разработете мерки за посрещане на здравните/медицинските нужди на жертвите/оцелелите
- Планирайте как да се посрещнат психосоциалните нужди на жертвите/оцелелите.
- Осигурете мерки за сигурност и безопасност
- Предприемете съдебни/ правни мерки
- Идентифицирайте ролите на други възможни действащи лица/организации
- Разработете план за работа с извършителите

Разработване на образователни и информационни програми в общността

Организирайте информационни кампании за информиране на общността относно сексуалното и свързаното с пола насилие, които отразяват културните специфики, етични и специфични обстоятелства, преобладаващи във вашата среда.

Темите залегнали в тези кампании, могат да включват: как и къде да се потърси помощ в случай на сексуално насилие; важноста да се докладват случаите и да се търси помощ възможно най-скоро; националните и международните закони, които забраняват сексуалното и свързаното с пола насилие; и наказанията свързани с действия на сексуално насилие. За да разпространите тези послания можете да използвате памфлети, плакати, и бюлетини; увеселителни събития, песни, театър; представяния по време на срещи на общността; религиозни служби, или други събирания; радио и другите масови медии, и видео филми.

Обучение на действащите лица и организации как да посрещнат нуждите на жертвите/оцелелите

Когато ангажират общността с дискусии за сексуалното и свързаното с пола насилие и окуражават нейните членове да докладват за случаи на такова насилие, действащите лица и организации, които се занимават с посрещане на нуждите на жертвите/оцелелите трябва да са готови да предоставят конциретни услуги.

Всички служители, които осигуряват грижи, трябва да са чувствителни към пола и трябва да преминават обучение по въпросите на свързаното с

пола насилие. Приоритетите в обучението за сексуалното и свързаното с пола насилие трябва да са фокусирани върху следното:

- **Здравните работници** трябва да провеждат първоначални медицински прегледи и да предоставят лечение и последващи грижи.
- **Психо-социалните консултанти и консултантите в общността** трябва да могат да оказват психосоциална подкрепа и подходящо препращане до съответните специалисти.
- **Служителите от охраната** трябва да могат да осигурят сигурно убежище на жертвите/оцелелите, които се страхуват и се чувстват застрашени.
- **Служителите, отговарящи за правните въпроси и закрилата** трябва да могат да осигурят съдействие на жертвата/оцелялата при завеждане на дело срещу извършителя, ако такова е нейното желание.

Ако жертвата/оцелялата съобщава за случай на насилие и няма налични услуги, или не е осигурена необходимата грижа на време по подходящ, щадящ и зачитащ конфиденциалността начин, тогава доверието в услугите ще бъде разрушено и други засегнати няма да докладват.

Ако жертвата/оцелялата не уведоми някого за инцидента, адекватна грижа не може да бъде осигурена.

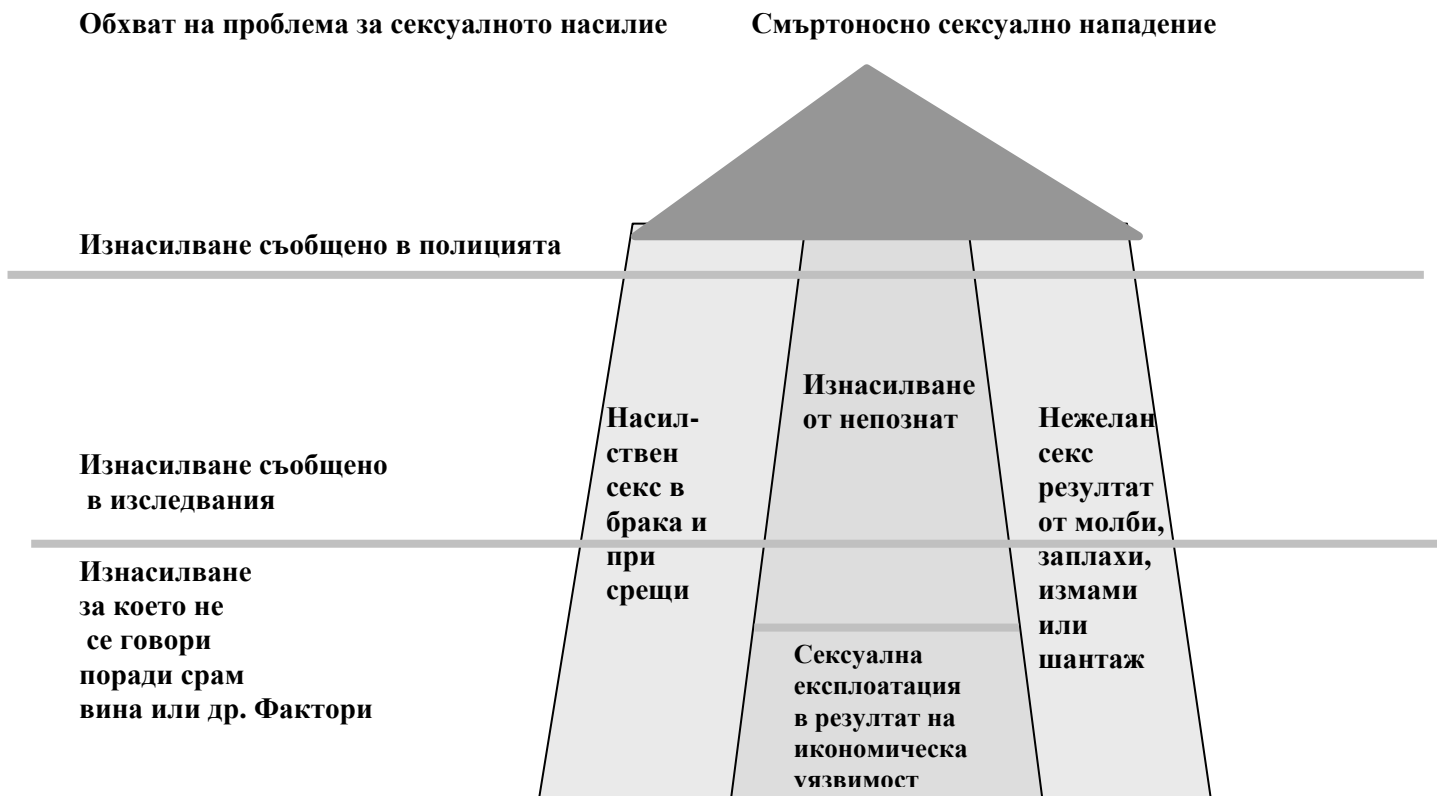
Установяване на механизми за препращане, докладване, мониторинг и оценка

Ясна система за препращане трябва да бъде организирана във всяка среда, така че жертвите/оцелелите да знаят къде да отидат, за да потърсят и получат помощ навреме..

Системата, която трябва да бъде изградена от хуманитарните работници и от членовете на общността, трябва да бъде позната на всички в общността и на всички действащи лица и организации, ангажирани в предоставянето на услуги на жертвите/оцелелите. Процедурите за обмяна на информация между организациите и институциите и процедурите за препращане трябва да са написани и преведени на съответните местни езици.

Както показва приложената по-долу диаграма повечето случаи на сексуално и свързано с пола насилие не се докладват.

Фиг 6.1

Източник: Световен доклад за насилие и здраве: СЗО 2002

Всички действащи лица и организации трябва да приемат единна система за докладване.

Един важен елемент на системите за ефективно докладване е използването на общ формуляр за докладване на случаите на насилие. Този формуляр трябва да бъде преведен, когато се налага и всички служители трябва да бъдат обучени как да го използват. Вижте глава 7 за повече подробности как да се изработи обща система за съобщаване на случаите на насилие и каква информация за сексуалното и свързаното с пола насилие да се включи във формуляра. Вижте приложение 2 за модел на такъв формуляр за докладване на случаи на насилие.

Действащите лица и организации трябва да разработят механизъм за мониторинг и оценка на планираните интервенции за отговор.

Оценката помага на действащите лица да идентифицират добрите практики, ефективните действия за отговор и дали са били посрещнати нуждите на жертвата/оцелялата. Всички действащи лица и организации трябва да бъдат включени при изработването на тези механизми. Вижте глава 7 за детайли как да се развие механизъм за ефективен мониторинг и оценка.

Модел на система за докладване/препращане

Оцелялата споделя с някого за инцидента

Насочете и придружете жертвата/оцелялата към центъра за жени или здравния пункт

ИЛИ жертвата/оцелялата се насочва сама

Център за жени

Здравен пункт

(информационен център, който предоставя на жертвите на сексуално и свързано с пола насилие информация за неправителствените организации, работещи с жертви, живеещи при градски условия или кризисен център за жертви на изнасилване)

**Всички жертви/оцелели желаят да потърсят полицейско съдействие
ИЛИ
Ако жертвата/оцелялата е дете
ИЛИ**

Ако съществува непосредствена опасност за безопасността и сурността на жертвата

- Семейството, приятели или служебни лица насочат и придружават жертвата/оцелялата до полицията. Полицията снима нейните показания и издава официален формуляр.
- Жертвата/оцелялата занася формуляра за попълване до здравния център
- Жертвата/оцелялата връща попълнения формуляр на полицията
- Полицията извършва разследване, арестува заподозрения извършител и предава случая на съда

ПОСЛЕДВАЩИТЕ ДЕЙСТВИЯ И ПОМОЩ МОГАТ ДА ВКЛЮЧВАТ:

(в зависимост от желанията на жертвата/оцелялата)

Здравни грижи

Психо-социална подкрепа

Безопасност/ сигурност

Правна/съдебна подкрепа

Помнете, че винаги трябва да се съблюдава водещия принцип за конфиденциалност.

Овластяване на бежанските общности

Работата с общността е важна за разработването на устойчиви програми и действия.

Програмите, разработени съвместно от бежанската общност и хуманитарните работници са се оказали най-ефективни. За да се ангажира общността:

- Изградете знания и разбиране за отношенията между половете и сексуалното и свързаното с пола насилие в общността чрез информационни кампании.

Тези кампании трябва да са насочени към всички членове на бежанската общност: мъже, жени, деца от всички етнически и религиозни групи. Мъжете включени в групи за съветване на връстници и информиране могат да повлияят за промяна на нагласите на традиционните съдилища към жертвите/оцелелите, могат да помогнат да се изградят системи за сигурност в общността, които едновременно да реагират и да предотвратяват сексуалното и свързаното с пола насилие, и могат да помогнат останалите мъже да разберат колко много това насилие вреди на цялата общност.

- Поддържайте и укрепвайте съществуващите мрежи за социална подкрепа.
- Подкрепяйте ролята на жените като равноправни участници в процеса на вземане на решения и лидерство в общността.

Жените лидери на общността са играли решаваща роля в убеждаването на жертвите/оцелелите да направят стъпка напред и да потърсят помощ. Когато са обучени да провеждат кампании за запознаване със сексуалното и свързаното с пола насилие или като съветници на свои връстници, жените – лидери на общността способстват въпросите свързани с пола, включително и свързаното с пола насилие да бъдат повдигнати и разгледани.

- Осигурете безопасен подслон и незабавна помощ на жертвите/оцелелите.
- Придружете жертвата/оцелялата за да потърси социална, медицинска и правна помощ.
- Осигурете безопасността на жертвата/оцелялата, насилника, техните семейства и общността.

Действията за отговор трябва също да са насочени и към извършителите. Жертвите/оцелелите от домашно насилие най-често ще изберат да останат с извършителя поради икономически

причини. Ако извършителят не получи помощ, той вероятно ще продължи да извършва насилие.

- Координирайте в бежанската общност и с другите действащи лица и организации, за да съдействате за ефективни действия за превенция и работа със случаи на сексуално и свързано с пола насилие.
- Лобирайте за включването на бежанците при решаването на това какви услуги трябва да бъдат предоставени, къде, от кого и на какви езици.

В бежанските лагери услугите могат да се предоставят в локални центрове, центрове за жени, младежки центрове и центрове на общността, или други служби, в които жертвата/оцелялата ще се чувства достатъчно уверена и спокойна да докладва за инцидента. Услугите трябва да бъдат предоставяни на места, където конфиденциалността и достоинството на жертвата ще бъдат запазени.

- Застъпете се за услуги, които вземат под внимание културните особености.
- Застъпете се за правата на жертвите/оцелелите и правата на жените като цяло.

Повечето правителства на приемащите страни не позволяват бежанците да се включват в политическа дейност, като пропагандиране на законодателни промени. Това ограничава възможността бежанците да формират женски обществени движения, които да се застъпват от тяхно име. Установяването на връзки с НПО от приемащата страна, които са ангажирани със застъпничество, позволява на бежанците да се възползват от обществените застъпници без да нарушават законите на приемащата страна.

Разработване на мерки за посрещане на здравните/медицински нужди на жертвата/оцелялата.

Видът на насилието и времето между момента на инцидента и момента, в който жертвата/оцелялата се обръща за помощ към здравните служби ще определи вида грижи, които могат да бъдат предоставени.

От изключителна важност е оцелялата да потърси лекарска помощ възможно най-скоро след инцидента, за да получи най-добрата възможна грижа.

Осигурете всеобхватна здравна помощ, която е лесно достъпна

- Медицинските прегледи и лечение трябва да бъдат извършени от обучени специалисти, в най-добрия случай от същия пол като на тези, които се нуждаят от помощта. Подходящи протоколи, оборудване и лекарства трябва да бъдат използвани, за да се:
  - предотвратят заболявания (инфекции, предавани по полов път и други заболявания)
  - предотврати нежелана бременност;
  - лекуват наранявания;
  - съберат съдебни доказателства;
  - предостави консултиране и терапия за преживяната психологическата травма;
  - прегледат пациентите за сексуално и свързано с пола насилие
- Препращайте и осигурете транспорт до подходящите нива на грижи, когато е необходимо.
- Осигурете последващи грижи.
- Предоставете медицински доказателства (свидетелствайте когато това е подходящо) по време на съдебните процедури, произтичащи от решението на жертвата да търси съдебно решение.
- Работете в сътрудничество с традиционните лечители, за да идентифицирате, докладвате, препращате и осигурите адекватна първоначална помощ за жертвите.
- Документирайте, събирайте и анализирайте данни за насилие.
- Наблюдавайте здравните услуги, включително равния достъп за жените, мъжете и юношите и качеството на предоставяните услуги.
- Наблюдавайте здравните нужди на жертвите/оцелелите.
- Идентифицирайте и разработете стратегии за преодоляване на факторите, допринасящи за насилието, като например алкохолизма.
- Лобирайте в полза на жертвите/оцелелите:
  - За защита, безопасност и сигурност;
  - За промени в законите и политиката на приемащата страна, които могат накърняват правата или нуждите на жертвите/оцелелите;
  - Работете в сътрудничество със здравните работници, традиционните лечители и общността за извършване на

- обучение и запознаване с проблемите, касаещи сексуалното и свързаното с пола насилие.

Виж също:

- Клинично управление на преживели изнасилване (ВКБООН/ СЗО 2002)
- Превенция и работа със сексуално и свързано с пола насилие в бежански ситуации: Протоколи от междуведомствената конференция за извлечени поуки (ВКБООН 2001)
- Практически подход към свързаното с пола насилие: Програмни насоки за здравните работници и мениджъри (ООНФПА 2201)
- Междуведомствен наръчник за репродуктивно здраве в бежански ситуации (Междуведомствен колектив 1999)

Планиране за посрещане на психосоциалните нужди на жертвите/оцелелите

След инцидент на сексуално и свързано с пола насилие жертвата/оцелялата може да изпитва различни емоции и психологически реакции – страх, срам, вина, депресия и гняв. Тя може да активира силни защитни механизми като забравяне, отричане и подтискане на травматичното събитие, което е преживяла. Членовете на нейното семейство също могат да изпитват различни чувства и имат нужда да получат подкрепа по време на този травматичен период.

Към жертвите/оцелелите трябва да се отнасяме със съпричасност и грижа.

Дейностите, извършвани с помощта на бежанската общност са най-ефективни за подпомагане облекчаването на травмата. Тези действия включват:

- Идентифициране и обучение на традиционни работници за подкрепа в общността.
- Създаване на женски групи за подкрепа или групи за подкрепа специално насочени към жертви на свързано с пола насилие и техните семейства;
- Установяване на местни центрове, където жертвите/оцелелите могат да получат конфиденциална и съпричастна грижа, информация и съветване.
- В допълнение психосоциалните работници трябва да:
  - Предложат кризисно консултиране (изслушване, емоционална подкрепа и вдъхване на увереност) за жертвите и техните семейства с препращане за по-дългосрочна терапия.

- Насърчаване използването на традиционните лечебни или прочистващи практики, използвани с успех в страната на произход при облекчаване последствията от травматични и болезнени събития.
- Застъпете се от името на жертвата пред здравните работници, полицейските служители, правни/съдебни власти и други.
- Създайте групи за подкрепа на жертви/оцелели и други жени, които са насочени към изграждане на мрежи за подкрепа, реинтегриране в общността, формиране на умения и увереност, и икономическо овластяване. Започнете проекти за генериране на доходи и микро кредитиране, за да се подпомогне възстановяването/изграждането на усещането за самостоятелност.

Виж също:

- Как да ръководим: Работа на общността със сексуалното и свързаното с пола насилие срещу жените, Нгара, Танзания (ВКБООН 1997)
- Психично здраве на бежанците (ВКБООН/СЗО 1996)

Разработване на мерки за сигурност и безопасност.

В някои случаи, жертвата/оцелялата може да се нуждае от сигурно място, където да отиде след инцидента. Тя може да не е в състояние да се върне в къщи, ако например извършителя е член на семейството, съсед или член на общността. **Семейството и общността трябва да имат водеща роля за осигуряване на сигурността и безопасността на жертвите/оцелелите.**

- Разработете стратегии и възможности за незабавна защита на жертвите/оцелелите, такива като преместване, осигуряване на зона на сигурност в бежанския лагер, предлагане на сигурно пространство. Създаването на сигурни места трябва да бъде използвано като последна мярка, тъй като ако те са разположени далеч от общността и се ръководят от организации – партньори на ВКБООН, може да се стигне до по-нататъшно изолиране на жертвите/оцелелите от общността.
- Ангажирайте старейшините при подпомагане на жертвата/оцелялата
- Анализирайте данните за случаите на насилие и информирайте всички действащи лица и организации и общността относно рисковите фактори и въпроси.
- Гарантирайте законността чрез поддържането на ефективно присъствие на представители на органите, отговарящи за спазването на законите и чрез осигуряване на честен и бърз процес за извършителите.

- Ангажирайте общността във всички аспекти на управлението. Уверете се, че жените-бежанки са част от структурите за охрана на общността и групите за наблюдение.
- Обмислете алтернативни решения за защита на жертвите/оцелелите, включително преместване в друг лагер или преселване, когато е подходящо.
- Осигурете обучени жени-полицаи да са част от всички групи за охрана в лагера.
- Провеждайте обучителни сесии за служителите на полицията и охраната по въпросите на сексуалното и свързаното с пола насилие.

Виж също:

- Превенция и работа със сексуалното и свързаното с пола насилие в бежански ситуации: Протоколи от междуведомствената конференция за извлечени поуки (ВКБООН 2001)

Организиране на съдебни/правни мерки

Установете система с местните власти, така че онези жертви/оцелели, които искат да потърсят съдебна компенсация за престъплението, извършено срещу тях да могат да го направят своевременно.

Това включва създаването и поддържането на здрави работни отношения с местните органи, отговарящи за прилагането на законите, полицията, прокуратурата, и обществените обвинители. В допълнение работете с традиционните съдилища в общността, за да се гарантира, че жертвите/оцелелите получават подходяща компенсация.

Познавайте приложимия правен режим.

- Лицата, отговарящи за закрилата на бежанците трябва да познават съответното национално законодателство по следните въпроси:
  - Кои национални закони и процедури са приложими? Какви са правните дефиниции за различните форми на сексуално и свързано с пола насилие? Домашното насилие счита ли се за углавно престъпление, различно от обичайните престъпления на нападения/побои?
  - Ако конституцията на приемащата страна включва списък от права може ли съответните текстове да са използват по отношение на някои форми на сексуално и свързано с пола насилие?

- Какви са законите по отношение на абортите? Ако абортите като цяло са незаконни, има ли специални случаи (изключения) при които те са разрешени, например когато жената е забременяла в резултат на изнасилване, когато животът и е застрашен, или когато има причини, свързани с психичното благополучие на жената, искаща разрешение за аборт? Какво е изискването за предоставяне на доказателства, за да се получи разрешение за аборт?

Знайте как да подходите към оплакване за сексуално и свързано с пола насилие.

- Служителите, работещи с жертви/оцелели, които решават да търсят съдебно решение трябва да са чувствителни и съпричастни. В същото време те трябва да предоставят пълна информация за правната процедура в приемащата страна.
- Оцелялата/жертвата трябва да бъде информирана какво да очаква от съдебния процес. Служителите, отговарящи за закрилата на бежанците и служителите, ангажирани в предоставянето на услуги в общността, трябва да си сътрудничат, за да се гарантира, че тъжителката е адекватно информирана за своите права; процедурите и сроковете на съдебния процес. Те трябва да са подготвени да отговорят на всички въпроси на тъжителката. Тъжителката трябва да бъде посъветвана за вида на престъплението според закона, времето, което може да отнеме разследването и съдебното производство, възможните изходи от делото и ролята на ВКБООН и партньорските агенции в процеса.
- Служителите, отговарящи за закрилата на бежанците трябва да консултират жертвите/оцелелите също за това, какви услуги, касаещи репродуктивното здраве съществуват и са разрешени според националните закони, включително достъпа до консултиране и процедури за лекуване на раните, превенция на заболявания и прекъсване на нежелана бременност.
- Служителите, отговарящи за закрилата на бежанците трябва също:
  - Да гарантират, че оцелялата и извършителят имат документи за регистрация и документи за самоличност;
  - Да работят в тясно сътрудничество с местни адвокати, които са запознати с националните закони и процедури, касаещи сексуалното насилие;
  - Да осигурят, че жалбата на жертвата е регистрирана в местната полиция;
  - Да гарантират, че медицинското свидетелство и изявлението на жертвата/оцелялата са записани и съобщени на съответните национални власти (полиция или прокуратура);

- Да се гарантира, че основните свидетели от бежанската общност съблюдават правните процедури, като дават показания и се явяват в съда, когато е необходимо.
- Съвместно със служителите по охраната и полицията да се гарантира, че страните по случаите на сексуално и свързано с пола насилие са защитени срещу заплахи за тяхната сигурност.
- Да се осигури, че служители на ВКБООН или на други партниращи организации придружават жертвите/оцелелите по време на изслушванията в съда.

Познавайте ролята на ВКБООН и другите национални институции, които предлагат правни услуги.

- Служителите, отговарящи за закрилата на бежанците трябва да идентифицират местните организации за защита на правата на жените и асоциациите на юристите, работещи по въпросите на сексуалното насилие и да установят партньорски отношения с цел намиране на решение на проблемите. В областите където ВКБООН осигурява правна помощ, трябва да бъде осигурен квалифициран юрист, който да представлява жертвата/оцелялата. Представителите на НПО, които работят със служителите на ВКБООН, отговарящи за закрилата на бежанците за осигуряване на правни услуги трябва да:
  - Предоставят на тъжителката всичката необходима информация за правните и наказателните процедури, за да могат тя и нейното семейство да бъдат подготвени за предстоящия съдебен процес;
  - Да подпомагат тъжителката да се обърне за финансиране на правната помощ, ако такава е предписана от националното законодателство (ако няма такава помощ ВКБООН трябва да подsigури перо в бюджета си за правна защита на жертвите на сексуално и свързано с пола насилие);
  - Да придружават тъжителя да полицейските служби и на всички интервюта и съдебни заседания.
  - Да кандидатстват пред съда за статут на наблюдател във всички случаи, за да могат да се обръщат към съда (това е полезно в случаи на деца);
  - Да проучат възможността делото да се води при закрити врати, за да се предотврати по нататъшно травмиране на жертвата и нейното семейство;
  - Да водят поверителни записки и да информират редовно екипа за закрила на ВКБООН.

Знайте правата на обвиняемия

- Обвиняемият се ползва с правото на човек, чиято вина не е доказана. ВКБООН има задължение към обвиняемите да осигури, че процесът срещу тях е честен и, че към тях се отнасят хуманно по време на разпитите и задържането. Служителите на ВКБООН, отговарящи за закрилата на бежанците трябва да гарантират, че правата на обвиняемия са спазвани по време на разследването и по време на самия процес. Преди всичко ВКБООН трябва да гарантира, че:
  - Закъсненията в процеса са минимални;
  - Обвиняемият не е измъчван, докато е бил задържан;
  - Към обвиняемия се отнасят хуманно
  - Ако към обвиняемия се отнасят нехуманно, ВКБООН ще направи постъпки към съответните ведомства, за да гарантира, че към него ще се отнасят съгласно закона.

Познавайте присъдите и наказанията, които могат да бъдат приложени

Служителите на ВКБООН, които отговарят за закрилата трябва да гарантират, че бежанците осъдени за сексуално и свързано с пола насилие, са наказани както биха били наказани местни хора, в съответствие с приетите национални указания за наказания. ВКБООН и националните НПО, които осигуряват правни услуги, трябва да гарантират, че извършителите са наказани по начин, който не ги дискриминира поради техния статут на бежанци. Осъждането на деца-извършители, трябва да отчита нуждата от рехабилитация. Когато е възможно малолетните правонарушители, трябва да бъдат затворени в различни сгради от възрастните.

Знайте за компенсациите

Ако жертвата/оцелялата заведе граждански иск за компенсация, трябва да получи необходимото правно съдействие. Когато ВКБООН не е в състояние да осигури такава помощ, трябва да се улесни достъпа на жертвата до безплатни правни консултации от правни групи, женски правозащитни организации други структури на гражданското общество.

Познавайте алтернативните методи за разрешаване на спорове

В някои общности, жертвите биха се чувствали по-комфортно да прибягнат до традиционни механизми за разрешаване на спорове. В някои случаи жертвите и техните семейства се чувствуват задължени да използват тези процеси, поради страх, че ако не го направят ще бъдат отлъчени от общността. Служителите на ВКБООН, отговарящи за закрилата на бежанците трябва да наблюдават тези процедури, за да

гарантират, че съответстват на националните закони и международните стандарти за човешки права. Когато тези алтернативни структури нарушават националните закони, служителите на ВКБООН, трябва да проведат обучение и информационни кампании, така че да поощрят общността да адаптира тези механизми към международните стандарти за човешките права. Промяната на тези практики изисква време, така че търпението и не осъждащата нагласа са решаващи.

Виж също:

- Стъпка по стъпка: Насоки за служителите, отговарящи за закрилата на бежанците при превенция и работа съсна сексуалното и свързаното с пола насилие (ВКБООН 1998)
- Деца-бежанци: Насоки за закрила и грижа (ВКБООН 1994)
- Насоки за закрила на жените-бежанка (ВКБООН 1991)

Идентифициране на ролята на други потенциални действащи лица и организации

В допълнение към служителите от здравния сектор, общинските услуги, сигурността и закрилата, други хора могат да играят важна роля при посрещане на нуждите на жертвите/оцелелите. **Всички, които работят с бежанци, трябва да познават своите отговорности и тези на другите, ангажирани в осигуряването на подкрепа за жертвите на сексуално и свързано с пола насилие.**

Служителите, работещи пряко с бежанците трябва:

- Да получават и преглеждат докладите за случаи на сексуално и свързано с пола насилие
- Да осигуряват сигурността на жертвите и да ги препращат за получаване на съпричасна грижа и помощ от всички действащи лица и организации.
- Да се застъпват жертвите/оцелелите да получават необходимата помощ от всички действащи лица и организации, според техните нужди.
- Да се разработят административни мерки за гарантиране задоволяването на нуждите на жертвата/оцелялата, такива като разделяне на дажбата предназначена за цялото домакинство на отделни карти, осигуряване на отделно жилище и средства за жертвата/оцелелия.
- Да се поддържа документация, с оглед наблюдаване на тенденциите в сексуалното и свързаното с пола насилие, анализиране на проблемите и разработване на стратегии за превенция и работа.

- Координиране на дейностите с всички останали сектори и действащи лица и организации.

Служителите, отговарящи за разработването на програмите трябва да:

- Подпомагат и подкрепят всички сектори при изработването на мултисекторен план за превенция и работа със сексуалното насилие.
- Осигуряват ресурси, за да се подкрепят подходящите дейности.
- Получават и преглеждат обобщени доклади, съдържащи данни, тенденции и анализи на превантивните мерки и мерките за работа със сексуалното и свързаното с пола насилие.
- Насърчават международни НПО-партньори да привличат ресурси за подкрепа на програмите за превенция и работа.
- Координират дейностите с всички сектори и партньори.

Ръководителите на мисии трябва да:

- Получават и преглеждат доклади и анализи за сексуалното и свързаното с пола насилие, данни, дейности и резултати.
- Подкрепят служителите на ВКБООН да планират, прилагат, наблюдават и оценяват стратегиите за превенция и работа със сексуалното и свързаното с пола насилие.
- Участват във вътрешно-ведомствената и междуведомствена координация
- Ангажират всички служители на ВКБООН, бежанци, партньори и правителствата на приемащите страни при разработването на програми.
- Осигуряват застъпничество на най-високи нива за подкрепа на дейностите за превенция и работа със сексуално насилие; помагат при разрешаване на проблемите и да лобират за предоставяне на необходимите ресурси.
- Сътрудничат с колеги от другите офиси на ВКБООН и другите агенции на ООН, с цел използване в максимална степен на наличните ресурси и обмяна на информация.

Полицията трябва:

- Да приеме жалбата и проведе разследване, следвайки правните и наказателни процедури, определени със закон.

- Следвайки стандартните полицейски процедури да арестува обвиняемия(те), да проведе разследване, да подготви обвиненията, да призове и осигури присъствието на всички възможни свидетели в съда.
- Да се застъпят, когато е необходимо за ускорено разследване и съдебен процес при случаи на сексуално и свързано с пола насилие.
- Да разяснят съдебния и наказателния процес на жертвата/оцелялата.
- Да вземат под внимание нуждата на жертвата от самота, конфиденциалност и уважение.
- Да участват в кампаниите за запознаване и обучение относно човешките права, провеждани от служителите, отговарящи за закрилата на бежанците в полза на бежанските общности.

Съдилища трябва:

- Да подготвят ежеседмичен регистър на делата, в които бежанците участват като страни (жалбоподатели и обвинени)
- В съответствие със стандартните процедури да административат съдебните дела, касаещи случаи на сексуално и свързано с пола насилие, като например да завеждат дело, да водят изслушвания и процеси, да призовават свидетели, да постановяват присъди и наказания.
- Да участват в семинари и информационни кампании, организирани от служителите, отговарящи за закрилата на бежанците.

Разработване на програма за работа с извършителите

Работата с извършителите на насилие е трудна, но необходима. Човешките права на извършителите и тяхната собствена сигурност трябва да бъдат уважавани. Ако извършителят е бежанец, той има право на международна закрила. **Мултисекторният екип трябва да изработи програми за работа с извършителите.**

- Консултирайте се с националните власти относно действията, които се предприемат за работа с извършителите на сексуално и свързано с пола насилие.
- Ангажирайте служители по сигурността и полицията, включително охраната от бежанската общност, да работят и наблюдават действията на известни извършители.
- Където е възможно отделете извършителите на насилие от останалите членове на общността.

Ключови моменти за запомняне.

Общността трябва да поеме инициативата при планиране на мерките за подкрепа на жертвите/оцелелите.

Разработване на дейности за обучение и информиране на общността.

- Стартирайте обществени информационни кампании за сексуалното насилие насочени към всички членове на общността.

Организирайте механизми за препращане и докладване

- Ясна система за препращане трябва да се създаде във всяка среда, така че жертвата/оцелялата да знае къде може да получи помощ и да получи тази помощ своевременно.

Овластявайте бежанската общност да реагира

- Работата с общността е от голяма важност, за да се развият устойчиви и ефективни стратегии за работа със сексуалното насилие.

Развивайте програми за посрещане на здравните/медицински нужди на жертвите/оцелелите.

- Осигурете медицински грижи, препращане и последващо лечение, които са достъпни.

Посрещнете психосоциалните нужди на жертвите/оцелелите

- Към жертвите/оцелелите трябва да се отнасят със съпричасност и загриженост

Разработете програми за осигуряване на сигурността

- На жертвата/оцелялата трябва да се осигури сигурност и безопасност след инцидента и общността трябва да поеме инициативата за предоставяне на сигурно място.

Организирайте съдебно/правен отговор

- Създайте система с местните власти, така че жертвите/оцелелите, които искат да получат съдебно обезщетение за извършените срещу тях престъпления, да могат да го направят своевременно.

Идентифицирайте ролите и отговорностите на другите потенциални действащи лица и организации

- Работещите директно с бежанците, програмните и управленските служители, могат да играят важна роля за посрещане на нуждите на жертвите/оцелелите.

Разработете план за работа с извършителите на насилие

- Човешките права и сигурността на извършителите на сексуално насилие трябва да бъдат зачитани.

Глава 5

Специално внимание към деца-бежанци

Докато предложените насоки и принципи, обсъждани в другите глави са приложими и в работата с деца, има специфични проблеми, които трябва да бъдат отчетени когато се работи с деца-бежанци. Децата-бежанци се сблъскват със специфични форми на сексуално и свързано с пола насилие: вредни традиционни практики, трафикиране, детска проституция, сексуално насилие в семейството и сексуална експлоатация, злоупотреба и насилие от хора, които имат неограничен достъп до децата.

Определени групи деца бежанци са особено уязвими за сексуално и свързано с пола насилие. Те са: непридружени и отделени от семействата си деца, деца в центрове за задържане, деца войници, юноши, деца с психически и физически увреждания, работещи деца, момичета майки, деца родени от оцелели/жертви на изнасилване, момчета, които са жертви/оцелели, и деца извършители.

Когато работите с деца-бежанци, запознайте се с Конвенцията за правата на детето (1989), която определя ясни стандарти за защита правата на всички деца. В допълнение към водещите принципи, дефинирани в Глава 2, още четири принципа трябва да залегнат в работата ви с деца-бежанци: право на живот, оцеляване и развитие; защита на най-добрите интереси на детето; недискриминация; и право на участие.

Конвенцията за правата на детето (КПД) дефинира детето като индивид на възраст под 18 години, освен ако националното законодателство не определя по ранна възраст за зрялост. Това означава, че КПД може да бъде прилагана към всеки под 18 години, с изключение на случаите, когато според националното законодателство той/тя се счита за пълнолетен.

Децата-бежанци са особено застрашени от сексуално и свързано с пола насилие като се има предвид степента им на зависимост, ограничените им възможности да се защитят, и ограничената им власт и участие в процеса на вземане на решения. Заради сравнително краткият им житейски опит, те са по-лесно податливи на принуда и експлоатация от възрастните. В зависимост от нивото на тяхното развитие, те може да не разбират напълно сексуалната природа на определени поведения, и са неспособни да дадат информирано съгласие. В допълнение етнически, джендър, културни, икономически и социални фактори може да увеличат риска деца-бежанци да станат жертви на сексуално и свързано с пола насилие.

Сексуалното и свързано с пола насилие има унищожителни ефекти за физическото и психическо развитие на децата.

Както беше обсъдено в Глава 1, сексуалната злоупотреба може да е под различни форми, много от които може да са насочени срещу деца. Специфични дейности на свързано с пола насилие, като вредни традиционни практики, често се извършват по време на детството. Извършителите на сексуално и свързано с пола насилие срещу деца-бежанци може да са хора, които детето познава и на които вярва, хора изпълняващи ролята на настойник или обгрижващ, или други деца. Трябва да имате предвид, че детското възприятие за събитията може да е изкривено от този факт.

Когато работите с деца бежанци, запознайте се с КПД. Конвенцията ясно детайлизира основните човешки права на децата, навсякъде, включително за децата-бежанци. Тези права включват правото да бъдат защитени от сексуално насилие и експлоатация. КПД постановява защита на правата на децата-бежанци, дори в държави, които не са страна по никой бежански правен инструмент. Допълнителният протокол на КПД за Продаване на деца, детска проституция и детска порнография (2000) се отнася до проблемите на трафикиране, продажба и похищение на деца.

Водещи принципи

Посочените по долу са универсално признати принципи, залегнали в КПД, които са от особена важност, когато се работи с деца-бежанци.

- **Право на живот, оцеляване и развитие:** Това право трябва да бъде гарантирано, чрез адаптиране на мерки за защита на живота. Принципът за “оцеляване и развитие” се отнася не само до детското физическо развитие, но и до психичното и емоционално развитие. Ранните бракове например, застрашават живота и развитието както на момичето-майка, така и на детето. (чл. 6 КПД)
- **Недискриминация:** Всяко дете под закрилата на държавата, независимо от неговия пол или имиграционен статут, има всички права по КПД. Този принцип включва и децата-бежанци. (чл. 2, КПД)
- **Най-добрият интерес на детето:** Този важен принцип трябва да бъде прилаган при решения взимани за отделни лица, като и при по-мощабни политически решения, касаещи групи деца. Във всяко решение, касаещо деца, е добре да се обмислят различни варианти и да се избере този, който е в най-добрия интерес на детето. (чл. 3, КПД).
- При вземане на политически решения, като разпределението на бюджета, е необходим пълен анализ за това как определена насока на действие ще повлияе на децата. Не е необходимо политиката да се основава на най-добрия интерес на детето, но ако има конфликт вземащите решение трябва да поставят “най-добрият интерес” на детето на първо място.
- При определяне на най-добрия интерес на детето, вземащите решения трябва да имат предвид както обективните стандарти считани за най-добра защита на детското благополучие, така и субективната детската гледна точка. Решението да се установи, кое е в най-добър интерес за детето, не винаги е лесно, и никой отговор не може да бъде явно и безпрекословно прав. Трябва да бъдат отчетени много фактори, като пол, възраст, културна принадлежност, обкръжение, и минал опит на детето. Всякакви интерпретации на принципа трябва да бъдат правени в духа на КПД и да отчитат експертното мнение на специалистите по детско развитие и правни въпроси.

- **Участие:** важноста на този член е свързана с това, че децата имат право да влияят върху решения касаящи техния живот, и тяхната гледна точка трябва да бъде отчетена сериозно. Принципът трябва да се прилага при всички процедури свързани с търсене на убежище, при планиране за индивидуални и цялостни програми (чл. 12, КПД). Колкото по-възрастно е детето, толкова с по-голяма сериозност трябва да се отчете мнението му при вземане на решение.

Всички водещи принципи са релевантни, когато се взема решение кое е в най-добър интерес за детето. В някои ситуации най-добрият интерес на детето може да не съвпадне с неговото изказано желание и мнение и може да се наложи да се пренебрегне неговото мнение.

Виж също:

- Действия за правата на детето (ДПД) основи: международни правни стандарти, (ВКБООН, ОВКЧП, УНИЦЕФ, Спасете децата 2002)
- ВКБООН наръчник за заселване (ВКБООН 2002)
- Действия за правата на детето (ДПД) основи: детско юношеско развитие (ВКБООН, ОВКЧП, УНИЦЕФ, Спасете децата 2002)
- Действия за правата на детето (ДПД) критични въпроси: злоупотреба и експлоатация (ВКБООН, ОВКЧП, УНИЦЕФ, Спасете децата, ревизирано 2002)
- Действия за правата на детето (ДПД) основи: заселване (ВКБООН, ОВКЧП, УНИЦЕФ, Спасете децата 1999)
- Децата-бежанци: насоки за закрила и грижа (ВКБООН 1994)
- Конвенция за правата на детето (1989)

Групи деца-бежанци в особен риск от сексуално и свързано с пола насилие

- Непридружавани и разделени от семейството деца
- Деца в центрове за задържане
- Деца-войници
- Юноши
- Деца с физически и психически увреждания
- Работещи деца
- Момичета-майки
- Деца родени от жертви на изнасилване
- Момчета жертви/оцелели
- Деца-извършители

Непридружени и отделени от семейството деца

Терминът *непридружени деца* или *разделени деца* трябва да бъде използван вместо *сираци*. За ВКБООН, детето е сирак единствено, когато е потвърдено, че са умрели и двамата родители. Определянето на децата като сираци изисква внимателно потвърждение и има тенденции да насърчава осиновяването, вместо съсредоточаване върху издирване на семейството и повишаване на подкрепата от общността.

- **Непридружените и разделените деца-бежанци са в огромен риск от сексуална експлоатация, злоупотреба, набиране в армии, отвличане, трафикиране и задържане, тъй като нямат доверен възрастен, който да ги защитава и да се грижи за тях.** В кризисни ситуации децата-бежанци може да живеят с член от разширеното семейство, затова е и термина “придружени”, но може да са застрашени в същата степен като непридружените деца бежанци.
- **Бъдете наясно, че група непридружени деца може да включва семейство оглавявано от дете, в което по-възрастните поемат грижата за по-младите деца.**
- **Децата осиротели вследствие на СПИН също попадат в групата на непридружени и разделени деца.** Преди да осиротее, децата засегнати от СПИН може да са се грижили за умиращи родители. Това често е свързано с поемането на отговорности на възрастните, напускане на училище, и грижа за по-малките деца. Децата осиротели от СПИН, особено момичетата, са често маргинализирани и стигматизирани, и често им се отказва равен достъп до услуги, предлагани за другите бежанци. В резултат на това те са особено застрашени от злоупотреби и експлоатация. Тъй като нараства броят на децата, осиротели от СПИН, вероятно ще нарасне броят на децата, принудени да проституират или да работят на улицата или да слугуват.

Интернирани деца

Децата, които са в центрове за задържане или по друг начин са лишени от тяхната свобода може да са силно уязвими към сексуално насилие и злоупотреби и трябва да бъдат третирани по начин, отчитащ специфичните за възрастта им нужди.

Според различни доклади в много институции за задържане и затвори има сексуална злоупотреба, особено когато задържаните делят общи килии. В такива ситуации, децата могат да бъдат прицел за насилие заради специалното им качество на деца, например заради вярването, че не са заразени със СПИН или заради високата стойност, която много култури придават на девствеността. Ето защо е изключително важно задържаните деца да бъдат отделени от възрастните, освен в случаите, когато това не би било в най-добрия интерес на детето.

Деца войници

Деца войници са всички лица под 18 години, които са част от въоръжени формирования във каквото и да е качество, както и тези които придружават такива формирования, освен ако не са членове на семейства или момичета набрани за сексуални цели и насилствени бракове.

*Генерален секретар на ООН
Доклад до съвета за сигурност, 2000*

Децата-бежанци стават деца-войници по много начини: някои получават редовни повиквателни, някои се поддават на групов натиск, някои се присъединяват за да оцелеят, за да защитят семействата си, докато други са отвлечени насила, включително момичета, които са взети за сексуални услуги.

Набирането често е в различни форми за момичетата и момчетата: момчетата се използват при битките и други военни действия, докато момичетата често се използват като сексуални робини и слугини.

Деца във и в близост до зони на конфликт и придружени или разделени деца, са най-застрашени от набиране в армии от държавни или недържавни формирования. ВКБООН е против използването на военно набиране. Сексуалната злоупотреба с момчета и особено с момичета по време на тяхната военна служба, може да има сериозни социо-културни последствия, които да повлияят на възможността да се завърнат при семействата си, или да се реинтегрират в обществото след демобилизация. Децата, особено момичетата често биват пренебрегнати при формалните демобилизационни процедури. Затова е много важно, да се включват момичетата във всякакви демобилизационни дейности.

Юноши

Дефиницията за юноши може да се променя в различните култури и трябва да бъде адаптирана към специфичните бежански условия. Дали един подрастващ ще поеме ролята и отговорностите на възрастните е също отражение на културата и бежанската ситуация.

Нуждите на юношите от защита и грижи може да не е така очевидна както нуждите на децата, но те са жизнено важни, тъй като рискът от сексуално и свързано с пола насилие е висок и често техните нужди се посрещат неадекватно.

Юношите и особено момичетата са по-застрашени от сексуално насилие и експлоатация, тъй като извършителите считат, че те не са заразени с болести предавани по полов път. В резултат от това момичетата и момчета-юноши са застрашени от заразяване със СПИН и полово предавани болести. Момичетата може да имат нежелани и потенциално опасни бременности в следствие на изнасилване. Юношите

често имат много по-малка информация за репродуктивното здраве, тъй като информационни кампании от такъв характер рядко са насочени към тях.

Деца с физически и психически увреждания

Семействата на децата с психически и/или физически увреждания, често ги *кроят* и те стават *невидими* и не успяват да се доберат до съществуващите структури за подкрепа. Изключени и често неспособни да избягат от насилниците, те са особено заплашени от сексуално насилие. Когато се разработват програми за превенция и работа при сексуално насилие и експлоатация, трябва да се обръща специално внимание на нуждите на тези деца.

Работещи деца

Децата работещи в домакинствата, най-често момиче и деца работещи и/или живеещи на улицата (“деца на улицата”), са особено застрашени от сексуално насилие и експлоатация. Непридружени и разделени деца, като и деца оглавяващи домакинства, са принудени да търсят платена работа. Работодатели, които са купили деца за работа (обвързан труд) често упражняват изключителна власт върху децата и те са особено уязвими към насилие и експлоатация.

Момичета-майки

Когато работите с момичета-майки, е много важно да поддържате не осъждаща нагласа през цялото време.

Момичетата-майки са застрашени от сексуална експлоатация, когато не могат да посрещнат нуждите си и нуждите на децата си поради бедност. Момичетата-майки и момичетата, които са бременни, вследствие на изнасилване, може да бъдат изолирани, дискриминирани, стигматизирани и да нямат достъп до основни услуги. Всички тези фактори могат да ги поставят в допълнителен риск от сексуално насилие и експлоатация.

Важно е да се осигури възможност на момичетата-майки да възобновят посещаването училище или други социални и икономически дейности, за да се предотврати по нататъшното им подлагане на сексуална експлоатация и свързано с пола насилие.

Деца родени в следствие на изнасилване

Деца родени в резултат на изнасилване, може да бъдат малтретирани и дори изоставени от техните майки и семейства. Тези деца са изключително застрашени от сексуално насилие и експлоатация и трябва да се мониторира от близо. Важно е да се предотвратява стигматизирането на майката и детето от общността и семейството. Възможността за настаняване в приемно семейство, а по-късно и

осиновяване трябва да се има предвид, когато детето е отхвърлено, изоставено или по някакъв друг начин малтретирано.

Момчета жертви/оцелели

Сексуалното насилие над момчета е недостатъчно позовано, докладвано и обхванато. В следствие на културални ограничения, митове и табута свързани със хомосексуалността и/или срама, склонността на момчета да докладват за извършено спрямо тях сексуално насилие е дори по-малка от тази на момичетата. Общностите може да отказват да признаят или трудно да приемат, че момчетата може да са жертви; момчетата, може да вярват, че трябва мълчаливо да се *справят*.

Деца-извършители

Децата може да са извършители на сексуално и свързано с пола насилие, тъй като и те, както възрастните могат да се възползват от неравномерното разпределение на властта по между им. Принуждаване на нежелашо момиче или момче да участва във сексуални дейности е вид сексуално насилие. Независимо от нейната/неговата воля, детето не винаги може да схване какво се случва и да даде информирано съгласие. Това също е сексуално насилие.

Трябва да бъдат адресирани и травмата на жертвата и нуждата от рехабилитацията на извършителя. Извършителя също може да е жертва на сексуално насилие и има право на помощ и подкрепа. Докато е вярно, че повечето извършители имат история на сексуално насилие, не е вярно, че повечето жертви се превръщат в детски насилници. Повечето юноши, които извършват сексуално насилие не продължават да изнасилват като възрастни, ако получат помощ докато са млади.

Малолетните правонарушители трябва да бъдат защитени от насилие, докато са в затворите. Това може да бъде постигнато с ускорени съдебни изслушвания и мониторинг. Те също трябва да получат помощ за тяхната психо-социална рехабилитация. Трябва да се лобира за закони и процедури, които гарантират необходимата безопасност за малолетните престъпници, ако такива не съществуват и да бъдат спазвани, ако ги има.

Виж също:

- Междуведомствени водещи принципи за непридружени деца и разделени деца (Междуведомства 2003)
- Действия за правата на детето (ДПД) критични въпроси: разделени деца (ВКБООН, ОВКПЧ, УНИЦЕФ, Спасете децата, ревизирано 2002)
- Действия за правата на детето (ДПД) критични въпроси: Инвалидност (ВКБООН, ОВКПЧ, УНИЦЕФ, Спасете децата, 2001)
- Действия за правата на детето (ДПД) критични въпроси: деца-войници (ВКБООН, ОВКПЧ, УНИЦЕФ, Спасете децата, 2000)
- Факултативен протокол към ДПД за въвличане на деца във въоръжени конфликти (2000)
- Ревизирани насоки за приложимите критерии и стандарти свързани със задържането на търсещите убежище. (ВКБООН 2000)
- Междуведомствено ръководство за репродуктивно здраве във бежански ситуации (Междуведомствен колектив 1999)
- Постановление на международния наказателен съд - Рим (1998)
- Деца-бежанци - насоки за закрила и обгрижване (ВКБООН 1994)
- Допълнителен протокол към Женевската конвенция от 1949 отнасящ се до защитата на жертви на международни въоръжени конфликти (1977)

Специфични форми на сексуално и свързано с пола насилие използвани срещу деца

Децата могат да са жертви на много от формите на насилие обсъдени в Глава 1. Въпреки това, най-често те са жертви на следните форми:

- Вредни традиционни практики
- Трафикиране
- Детска проституция
- Сексуално насилие във семейството
- Сексуална експлоатация, насилие и злоупотреба от лица с неограничен достъп до децата.

Вредни традиционни практики

Когато традиционните практики са полезни, бежанските общности, трябва да бъдат окуражавани да ги следват, като начин за запазване на тяхната идентичност и култура. Някои традиционни практики, обаче са вредни за здравето, благополучието и развитието на децата. Международната общност осъжда тези практики поради здравния риск който съдържат и защото те нарушават редица човешки права. Вредните традиционни практики се извършват най-често в детството, когато детето е безсилно да им се противопостави. Такива вредни практики най-често засягат момичетата. Те са женско полово обрязване, детски бракове, предпочитание към син, насилие свързано със зестра, насилствени бракове (например след изнасилване) и вярвания във магьосничество (секс със дете би донесло ползи за семейството).

Трафикиране

Децата-бежанци, особено разделените и непридружавани деца са застрашени да бъдат насилствено или чрез измама трафикирани с цел комерсиална сексуална експлоатация. Трафикиране на деца означава набиране, транспортиране, трансфер, приютяване или приемане на деца с цел експлоатация. Не е необходимо да се докаже, че сила, измама или принуда са били използвани, за да е на лице трафикиране.

Протокола за *превенция, недопускане и наказване на трафик на хора, и особено на жени и деца*, допълващ *Конвенцията на ООН срещу транс националната престъпност* от 2000 година, изключва възможността за “съгласие” за трафикиране на лице под 18 години. В много от случаите трафикирането включва заплащане или даването на придобивки, за да бъде спечелено съгласието на човека, които има контрол над детето. Трафикираните деца може да имат сериозни неприятности след бягство и/или завръщане, включително отмъщение или наказание от трафиканта или трафикиращата организация, възможност да бъдат ретрафикирани,

физическо наказание или друго ограничение на свободата им, да бъдат отблъснати от семействата си или от общността или пълна дискриминация.

Детска проституция

Детската проституция означава да бъдат използвани деца за сексуални дейности срещу заплащане. Предлагањето, получаването, купуването или осигуряването на деца за проституция трябва да бъдат напълно отразени в криминалните или наказателни закони на държавата. По същността си детската проституция е сексуална експлоатация. След като започнат да проституират, рискът за допълнително сексуално и свързано с пола насилие за децата-бежанци стават още по-голям.

Бедността и социалните неравенства поставят децата-бежанци в риск от сексуална експлоатация и особено проституция. Децата и по специално момичетата са много уязвими защото тяхната девственост, непорочност, и физическа незрялост могат да са високо ценени от насилниците.

Сексуално насилие в семейството.

Насилието и експлоатирането на деца в семейството е сложно предизвикателство към осигуряването на закрила, тъй като човекът отговорен за закрилата и грижата на детето, в много от случаите роднина от мъжки пол, не прави нито едно от двете. Сексуалното насилие в семейството често се разглежда като личен въпрос, в които не трябва да се намесват външни лица. В резултат детето, което преживява насилието, може да бъде обвинено, че е предизвикало насилието и да бъде допълнително травмирано. Въпреки че не е възможно да се дадат насоки, които да са приложими за всички случаи, идентифицирането, запазването на конфиденциалността при съобщаването, включването на здравни работници, учители и лидери от общността, и разследването на случките, са важни за разработването на план за закрила на детето. Може да е полезно или дори необходимо да се работи с родителя, който не е насилник и да се изведе насилника от дома, докато трае разследването.

Дори когато не са жертви, деца от семейства, в които един или повече членове са преживели или са жертви на сексуално и свързано с пола насилие, имат някакви затруднения. Ако децата са били свидетели на случаи на насилие, психическото и емоционалното им благополучие може да бъде застрашено и поради това трябва да им се предостави достъп до специализирани консултации. В допълнение травматичните събития могат понякога да нарушат способността на възрастните да се грижат за децата. Такива семейства трябва да бъдат мониторирано от близо.

Сексуална експлоатация, злоупотреба и насилие от лица с неограничен достъп до децата

Когато лица извън непосредствените членове на семейството имат неограничен достъп до деца в изолирана среда може да се стигне до сексуална експлоатация, злоупотреба или насилие. Това може да са учители, религиозни водачи, дете-гледачи, хуманитарни работници и други имащи достъп до децата в училище, след училище, по време на религиозни дейности, спортуване, детска градина и т.н. Като първа стъпка е важно да се идентифицират потенциалните източници на риск. Стратегиите към премахването на този риск може да включват скриниране на служителите и доброволците, ограничаване на възможностите за оставане насаме с децата без да присъства и друг възрастен, близка супервизия, използване на сгради с видимост на всички използвани пространства и увеличено участие на родители във всички дейности.

Виж също:

- Действия за правата на детето (ДПД) критични въпроси: злоупотреба и експлоатация (ВКБООН, ОВКПЧ, УНИЦЕФ, Спасете децата, ревизирано 2002)
- Избирай внимателно (ЕКПАТ Австралия 2001)
- Факултативен протокол към КПД за продажба на деца, детска проституция и порнография (2000)
- Конвенция за забрана и незабавни действия за елиминиране на най-лошите форми на детски труд, К 182 (1999)
- Декларация на ООН за елиминиране на насилието срещу жените (1994)

Специални съображения за превенция на сексуалното и свързано с пола насилие срещу децата

В допълнение към стратегиите за превенция на сексуалното и свързано с пола насилие обсъдени в глава 3, центриран около детето ситуационен анализ ще помогне да се идентифицират специфичните области на риск и ресурси, и да се осигури мултисекторен подход. Ролята на бежанската общност в закрилата на децата-бежанци трябва да бъде изследвана и подкрепена.

Трансформиране на социокултурните норми

СТРАТЕГИЯ:

Разработване на информационни, комуникационни и образователни ИКО кампании

- ИКО кампаниите по въпросите на сексуалното и свързано с пола насилие срещу деца трябва да са базирани на КПД и двата факултативни

протокола и трябва да са насочени към всички партньори, включително бежанската общност и военните и мироопазващи сили.

- Застъпничеството трябва да се базира на традиционните норми и ценности за закрилата на децата, където те съществуват и едновременно с това да се противопоставя срещу съществуващи вярвания базирани на джендър стереотипите (например въпроса за момчета жертви на сексуално насилие). Всяка инициатива трябва да се основава на цялостно и задълбочено разбиране на местните норми, обичаи и табута, свързани със сексуалното поведение.
- Обществените здравни кампании за “безопасен секс” и предаване на СПИН могат да спомогнат за обезсилването на различните митове циркулиращи в бежанските общности, като вярването, че секс със девствено момиче лекува СПИН. Тези кампании трябва да са насочени към мъжете и момчетата.
- Стратегиите за превенция на вредни традиционни практики неизбежно водят до конфликт със силни културални норми и трябва да се проявява особена сензитивност към тях. Нужно е задълбочено разбиране на характера и обхвата на всяка практика, корените и социалните последици, които предполага. Информацията и обучението за увреждащите последици за здравето и развитието на детето, имат по-голяма вероятност за успех, от наказателни или свързани със човешките права мерки и трябва да са насочени към религиозни, традиционни, политически и племенни лидери от мъжки и женски пол, към традиционните помощници при раждане, други здравни работници и деца-бежанци, мъже и жени. Местните групи, които се противопоставят на вредните традиционни практики, трябва да бъдат подкрепяни, тъй като те могат да инициират и провеждат дейности сред общността за премахване на тези практики. Може да се наложи да се предложат алтернативни дейности за генериране на доходи за тези, които извършват тези практики, както и да се поддържа уважението на общността към тях. Значението на образоването на жените и момичета не трябва да бъде подценявано, тъй като практикуването на вредни традиционни практики е свързано с неграмотността.

СТРАТЕГИЯ:

Ангажиране на децата и младежите

Децата-бежанци, трябва да бъдат окуражавани да участват в разработването и прилагането на програми свързани със сексуална експлоатация, злоупотреба и насилие. Когато е необходимо и след внимателно обмисляне дали е в техен най-добър интерес, може да се допитат или да поканят деца жертви/преживели насилие.

СТРАТЕГИЯ:

Работа с момчетата

Работата с момчетата е от изключителна важност, за да могат да осъзнаят и разберат, че момчетата имат равни права. Това може да

включва например тяхната подкрепа за достъп на сестрите им до образование и изграждането на положително отношение и уважение към момичетата в класните стаи и на игрището.

Възстановяване на семейните и общностните системи за подкрепа

СТРАТЕГИЯ:

Осигуряване на достъп до образование

Осигуряване на всички деца-бежанци достъп до начално и основно образование, а при възможност и средно образование и професионално обучение, което ще спомогне за намаляване на риска от експлоатация. Специални програми, съобразени с нуждите на момичета, отпаднали от училище, също ще намалят този риск. Обучение на децата относно техните права, чрез различни форми на обучение за изграждане на социални и житейски умения, ще им помогне да правят по-добри житейски избори и да са по-малко податливи на експлоатация. Трябва активно да се работи за равното участие на момичетата в училище.

Общността трябва да бъде включена в подбора и управлението на учителския персонал и обучителите на които чувстват, че могат да се доверят, защото учителите също могат да бъдат сексуални насилници. Специалните мерки за привличане на жени-учителки трябва да бъдат насърчавани. Грижливо подбраните учители трябва да бъдат включени в следенето на децата за признаци за сексуално и свързано с пола насилие. Момичетата трябва да получат подходящо облекло и санитарни материали. В допълнение, организираните след училищни клубове за момичета, може да предоставят подкрепа и консултации от връстници.

Създаване на условия за подобряване на системите за отчетност

СТРАТЕГИЯ:

Оценяване на хората с достъп до деца-бежанци

Оценяването на знанията, нагласите и поведението на всички лица с достъп до деца-бежанци, може да разкрие експлоатация в неочаквани среди, като училище или центрове за детска грижа. Обучението на такъв персонал и мониторингът са важни елементи от превентивната стратегия.

Създаването на ефективни услуги и служби

СТРАТЕГИЯ:

Регистриране на всяко дете

Регистрацията и документацията, включително регистрация на ражданията е важна за всеки индивидуален бежанец, особено за разделените и непридружавани деца, тъй като това е условие за

ползване на права и достъп до на услуги. Регистрацията помага да се идентифицират и мониторират рискови групи, подпомага достъпа до правосъдие за малолетни, предпазва от военно набиране и възпрепятства трафикантите.

СТРАТЕГИЯ:

Осигуряване на достъп до услуги

Осигурете на децата хранителни дажби и услуги в същия размер, като на всички останали и обмислете предоставянето на допълнителна помощ, ако е необходимо. Например изграждане на специални заслони за настаняване на домакинства, оглавявани от деца.

СТРАТЕГИЯ:

Проследяване на семействата

Нуждите на непридружаваните и разделени деца, трябва да бъдат адресирани своевременно, чрез издирване на семействата, осигуряване на подходящи и редовно проверявани форми за предоставяне навременно грижи и събиране със семейството, когато това е в най-добър интерес за детето.

СТРАТЕГИЯ:

Включване на децата при планиране, разработване и прилагане на дейности.

Децата-бежанци и особено юношите, трябва да бъдат консултирани, когато се планира лагера/селището, включително и за разположението на училищата, площадките за игра, при планиране на жилищното разпределение и други програми и дейности..

Виж също:

- Действия за правата на детето (ДПД) критични въпроси: злоупотреба и експлоатация (ВКБООН, ОВКПЧ, УНИЦЕФ, Спасете децата, ревизирано 2002)
- Действия за правата на детето (ДПД) основи: мобилизиране на общността (ВКБООН, ОВКПЧ, УНИЦЕФ, Спасете децата, 2001)
- Действия за правата на детето (ДПД) критични въпроси: разделени деца (ВКБООН, ОВКПЧ, УНИЦЕФ, Спасете децата, ревизирано 2002)
- Действия за правата на детето (ДПД) основи: ситуационен анализ (ВКБООН, ОВКПЧ, УНИЦЕФ, Спасете децата, 1999)
- Заключениета на изпълнителния комитет на ВКБООН за регистрацията на бежанците и търсещи убежище, № 91 (LII) (2001)

Специални съображения при работа с деца жертви на сексуално и свързано с пола насилие

При работа със сексуално и свързано с пола насилие, трябва да бъдат включени дейностите и услугите описани в Глава 4. Допълнителни

въпроси, които трябва да бъдат взети предвид, при работата с деца, се разглеждат в Действия за правата на детето, критични въпроси: Насилие и експлоатация (ВКБООН, ОВКПЧ, Уницеф, Спасете децата, 2001).

Отчитайте в най-добрият интерес на детето.

Децата, които са жертви/оцелели от сексуално насилие имат нужда от спешна медицинска грижа и психологическа подкрепа. Те също могат да се нуждаят от достъп до правни услуги.

Всички действия трябва да бъдат в съответствие с принципа за най-добър интерес на детето.

Изразените чувства и желания на детето се взимат предвид при решаването кое е в най-добрият му интерес .

Създаване на приятелски за детето механизми за препращане, мониторинг и оценка.

Важно е да има приятелски за детето, видими и широко разгласени механизми за докладване на случаи на сексуално и свързано с пола насилие, които да се ръководят от опитни и компетентни служители и/или бежанци. Включете докладите за сексуално и свързано с пола насилие срещу деца в съществуващи вече механизми за докладване на други нарушения на правата на детето вместо да създавате отделен такъв.

Наблюдавайте децата в риск, като непридружените и разделени деца, настанени в институции за временна грижа, приемни семейства, “деца на улицата”, деца в центрове за задържане, деца-майки и деца с увреждания Това е решаващо за осигуряването на закрила срещу сексуално и свързано с пола насилие.

Интервюиране на дете

Човекът, интервюиращ детето, трябва да е много опитен, добре обучен и способен да се справя с натоваща емоции, както и опитен в улесняването на децата да говорят за изключително трудни въпроси. Разбирането на културата на детето е от изключително значение. По тази причина е добре работещите с деца-бежанци да са от същата културна група и да знаят езика.

Като цяло е препоръчително да се използват интервюиращи, които са от същия пол като детето. Културалните и социалните фактори, също трябва да бъдат отчитани, когато се определя от какъв пол да е интервюиращия. В много общества момчетата няма да говорят за хомосексуално насилие пред друг мъж, но може да се чувстват спокойни да говорят пред жена.

Създаване на безопасна среда.

Определете кой ще присъства по време на интервюто и прегледите. Възможно е извършителят да е член на семейството, дори и детето да го отрича. Може да е за предпочитане родителите или настойниците да изчакат пред вратата, докато се провежда интервюто и прегледа и да присъства независим доверен човек. Попитайте детето, когато никой друг не присъства, дали предпочита някой от родителите или настойниците да присъстват по време на интервюто и уважете желанието на му. За понататъшни насоки вижте разделите за *умения за интервюиране* и *Подготвяне и провеждане на интервю при работа с неприятели деца: общностно базиран подход*.

Имайте предвид, че има и други начини за събиране на информация, включително чрез игри, разказване на приказки, рисуване на картини и разиграване на сценки. Тези методи изискват умело наблюдение и анализиране от специалист или персонал, преминал през необходимото обучение.

Техники за интервюиране

- Седнете на нивото на очите и, ако е подходящо от гледна точка на културата, поддържайте зрителен контакт.
- Уверете детето, че то/тя не е направило нищо лошо и направете всичко възможно за да осигурите неговата физическа цялост.
- Представете себе си (и преводача), внимателно обяснете за какво е интервюто, какви въпроси ще бъдат задавани и защо. Това се прави с цел да се сведе до минимум страхът и погрешното възприемане от детето, които могат да изкривят отговорите му.
- Уверете детето, че е приемливо да отговаря на който и да е въпрос с “не знам” и да задава въпроси.
- Задайте няколко въпроса на неутрални теми, като училище, приятели, с кого живее детето, любими занимания и го оставете да говори за няколко минути. Това ще позволи на детето да се отпусне, а на вас ще даде възможност да чуете и научите как детето общува.
- Ако детето е неспособно да говори за определена случка, но може да отговаря на други въпроси, въздържайте се да питате за случката известно време.
- Бъдете търпеливи; следвайте детския ритъм
- Задавайте отворени въпроси, за да получите информация за инцидента с думите на детето. Задавайте Да/Не въпроси само за изясняване на детайли.
- Бъдете готови да разпознаете кога са се изчерпали детските възможности.
- Интервюто трябва да приключи с обсъждане на по делнични въпроси и събития, за да се възстанови чувството за сигурност.

Създаване на система за работа за посрещане на здравните/медицински нужди на жетвите/оцелелите

НИКОГА не насилвайте, задържайте или принуждавайте едно изплашено, съпротивляващо се дете да довърши интервюто или прегледа. Задържането, силата, уговарянето, принудата и

манипулациите са често част от сексуалното насилие, и ако се използват от тези, които се опитват да помагат, само ще увеличат детския страх и тревога, и ще влошат психологическите последствия от насилието.

В допълнение към създаването на безопасна и доверителна среда, подгответе детето за прегледа и го насърчете да задава въпроси за всичко, което го притеснява или не разбира по всяко време по време на прегледа.

С необходимата подготовка повечето деца ще могат да се отпуснат и участват в прегледа.

Възможно е, детето да има болки и заради това да не може да се отпусне. Обяснете му какво ще се случи по време на прегледа, като използвате разбираеми за него думи.

Често е от помощ да имате кукла или друга играчка, за да демонстрирате процедури и пози. Покажете на детето инструментите и материалите, като ръкавици, марли и т.н. и му позволете да ги използва върху куклата.

Момичета, които са били изнасилени, може да имат здравни усложнения свързани с предизвикан аборт, помятане, нежелана бременност. Те може също да имат деца и да имат нужда от по-специални грижи. Деца жертви/оцелели, които са демобилизирани, може да имат инфекции включително и СПИН или други полово предавани болести.

Момичета, които са били подложени на женско генитално обрязване имат нужда от по-специална грижа, особено по време на бременност, раждане и пост-родилния период.

Трябва да бъде осигурено за момичетата-майки подходящо медицинско и психологическо обгрижване, преди и по време на раждане, както и консултации как да се грижи за детето.

Планиране за посрещане на психосоциалните нужди на жертвата /оцелелия

Професионалисти, обучени за работа с деца, са необходими, за да се посрещнат детските психосоциални нужди. Тези професионалисти по възможност трябва да са от същата етническа общност или поне да имат добри межкултурни умения. Ролята на професионалиста може да бъде да оказва директна помощ на детето, или да съветва и подкрепя семейството или общността, които се грижат за него.

Рехабилитацията на дете жертва, включваща деца, които са преживяли военен набор, изисква специално внимание. Ускорено обучение и интензивни образователни програми за жертвите/преживели насилието са ключа към успешното им преодоляване на насилието и изграждане на ново бъдеще.

Може да е необходимо да предоставите допълнителна помощ и психологическа подкрепа за момичетата-майки. Тя може да включва

подкрепа за момичета-майки да възобновят образованието си и да се заемат с доходоносни дейности за да посрещнат своите и на детето нужди, дори и да живеят със или в близост до семейството си. Другите членове на семейството също ще имат нужда от съветване как да предоставят нужната подкрепа на момичето-майка и нейното бебе.

Разработване на система за сигурност и безопасност

Детето не бива да бъде отделяно от семейството си и/или от общността за лечение, освен, ако това се прави за да бъде защитено от насилие или малтретиране.

Важно е да се реагира бързо, когато се докладват случаи на вредни традиционни практики. При такива случаи може да са нарушени най-фундаменталните права на детето - правото на живот, свобода и физически интегритет. Когато е заплашена физическата безопасност на детето, трябва да се търси местно решение, включително и извеждането на детето от общността и поставянето му в приют. Ако не е възможно да се намери местно решение, може да се наложи да се предприеме заселване някъде другаде, за да се гарантира сигурността на детето.

Изграждане на правна/съдебна система

Всички доклади за сексуално и свързано с пола насилие срещу деца, трябва да бъдат цялостно и изчерпателно разследвани. Работещите трябва да проявят търпение и особено внимание към тези случаи. Детето може да отрича насилието по ред причини, включително страх от извършителя. Неподходяща или груба интервенция може допълнително да разстрои и стресира детето и да обезкуражи други да потърсят помощ. Когато е възможно, трябва да се обучат служители да работят с деца. Може да е полезно да се потърси помощ от колеги, по-запознати в работата с деца-бежанци. Може да има нужда от преводачи. Уверете се, че местната полиция има обучени хора за работа с деца, жертви/преживели сексуално и свързано с пола насилие и деца-извършители. Когато по случай, включващ дете, започне съдебен процес, уверете се че се прилагат приятелски за детето съдебни процедури.

Включване на семейството и общността

Услуги насочени към семейството: когато децата са били сексуално насилени, може да се наложи семейството да бъде консултирано, за да се гарантира, че вярват на детето, подкрепят го и му помагат да се върне към нормален живот. Членовете на семейството също може да се нуждаят от помощ: родителите може да се чувстват виновни, че не са успели да защитят детето си. Необходимо е да се подходи много внимателно, когато има вероятност семейството да отхвърли детето поради възприятието, че то е обезчестено. В някои култури органите за спазване на реда или обичайното право, може да изискват семейството да принуди детето да се ожени за извършителя. В такива случаи трябва да се предприемат незабавни действия, за да се прекрати по нататъшно физическо и психическо увреждане на жертвата. Дори може да се помисли за преместване на жертвата.

Услуги насочени към общността: трябва да се положат извънредни грижи, за да не се стигматизира детето-жертва. Доколкото е възможно, предоставянето на закрила и подкрепа трябва да се осъществява от съществуващите общностни структури за подкрепа и системи за грижа за детето.

Някои форми на вредни традиционни практики, като ранни бракове или женско полово обрязване, се случват много рано в живота на момичето. Важно е да се развие разбиране и в семейството и в общността за вредните последици от тези практики, както за детето така и за общността като цяло.

Виж също:

- Клинично управление на преживели изнасилване (СЗО/ВКБООН 2002)
- Наръчник за заселване (ВКБООН 2002)
- Действия за правата на детето (ДПД) критични въпроси: насилие и експлоатация (ВКБООН, ОВКПЧ, УНИЦЕФ, Спасете децата, ревизирано 2002)
- Действия за правата на детето (ДПД) критични въпроси: деца-войници (ВКБООН, ОВКПЧ, УНИЦЕФ, Спасете децата, 2000)
- Действия за правата на детето (ДПД) основи: преселване (ВКБООН, ОВКПЧ, УНИЦЕФ, Спасете децата, 1999)
- Междуведомствен наръчник за работа за репродуктивно здраве в бежански ситуации (Междуведомствен колектив 1999)
- Работа с непридружени деца: общностно базиран подход (ВКБООН 1996)

Ключови моменти за запомняне

Всички интервенции за превенция и работа при сексуално и свързано с пола насилие срещу деца, трябва да бъдат водени от следните четири принципа:

- Право на живот, оцеляване и развитие
- Недискриминация
- В най-добрия интерес на детето
- Участие

Следните групи деца са особено застрашени от сексуално и свързано с пола насилие:

- Непридружавани и разделени деца

- Деца в места за задържане
- Деца-войници
- Юноши
- Деца с физически и психически увреждания
- Работещи деца
- Момчета-майки
- Деца, родени от жертви на изнасилване
- Момчета-жертви
- Деца-извършители

Специфични форми на сексуално и свързано с пола насилие използвано срещу деца включва:

- Вредни традиционни практики
- Трафикиране
- Детска проституция
- Сексуално насилие в семейството
- Сексуална експлоатация, злоупотреба и насилие от хора с неограничен достъп до децата.

Когато изграждате механизми за превенция на сексуалното и свързано с пола насилие срещу децата:

- Създайте ИКО кампании
- Ангажирайте децата и младежите
- Осигурете достъп до обучение
- Оценявайте хора с достъп до децата
- Създайте механизми за мониторинг
- Регистрирайте всяко дете
- Осигурете достъп до услуги
- Издирете семейството
- Включете децата когато планирате, създавате и изпълнявате дейности

Когато работите с деца жертви/преживели сексуално и свързано с пола насилие:

- Организирайте приятелски за децата механизми за препращане, докладване, мониторинг и оценка
- Създайте безопасна среда, в която да интервюирате и прегледате детето
- Подгответе добре детето за медицинския преглед
- Уверете се, че хората които интервюират, прегледат и консултират детето са професионалисти, обучени да работят с деца
- Ангажирайте общността и семейството
- Мобилизирайте услуги за семейството
- Подкрепете съществуващи общностни структури за закрила на детето.

Глава 6

Рамка за действие

Най-успешните програми за превенция и работа при сексуално и свързано с пола насилие са тези, създадени в консултация с бежанската общност и основаващи се на базата на мултисекторен подход и междуведомствено сътрудничество. За да се създадат ефективни програми екипът ви, трябва да изгради общ план за действие. Компонентите на такъв план са представени по-долу.

Създаване на план за действие

Най-успешните програми са тези планирани чрез допитване до бежанската общност и по специално жените и юношите, и проведени на базата на мултисекторен подход и междуведомствено сътрудничество в рамките на съответните условия. Някои стъпки, необходими за създаване на план за действие трябва да бъдат предприети едновременно; други могат да бъдат предприети след мониторинг и оценка на съществуващи стратегии за превенция и работа при сексуално и свързано с пола насилие.

Развиване на план за действие

- Идентифицирайте и ангажирайте действащите лица
- Развийте общо разбиране за сексуално и свързано с пола насилие и съгласувайте обхвата на действия
- Проведете ситуационен анализ; съберете информация за нуждите, проблемите, услугите, силните и слабите страни на бежанската общност.
- Договорете водещи принципи
- Определете ролите и отговорностите на всички действащи лица.
- Определете цели и задачи; определете дейности; подцели; резултати, индикатори; идентифицирайте необходимите ресурси.
- Съгласувайте системи за мониторинг и оценка, като и механизми за препращане, докладване и координиране.
- Създайте план за поддържане на благополучието на екипа и доброволците

Идентифицирайте и ангажирайте действащи лица

Започнете като идентифицирате съответните действащи лица и ги поканете на среща или серия от срещи. В зависимост от броя на участниците, езиците или културите на участниците, може да предпочете да проведете серия от срещи или дискусии с фокус групи,

организирано около признаците общ език, пол, възраст, етническа принадлежност. Тези събирания следва да приканват към участие, така че най-удачно е броят на участниците да е около 15 – 20 човека. По време на процеса участието на мъже, жени, младежи, лидери и членове на групи по интереси в общността би дало добри резултати.

Ключовите действащи лица най-вероятно ще са представители на поне:

- Бежанци лидери – мъже и жени
- Женски и младежки бежански групи
- Бежански групи и лица с влияние в общността (религиозни водачи, професионалисти, учители и други)
- Представители на местни общности
- Местни държавни служители от: връзка с бежанците/наблюдатели, полиция, съдебна власт, министерства на здравеопазване, социални грижи, служби занимаващи се с закрила на жената, детето и семейството.
- Здравни работници.
- Агенции предоставящи услуги на общността
- Групи за съветване, персонал на кризисни центрове
- Национални и международни партньорски НПО, включително управителния състав на лагерите
- Местни юристи със опит в законите за сексуално насилие и свързано с пола насилие в страната.
- ВКБООН, ръководители на мисия и екип
- Агенции на ООН

Би било добре участниците в срещите да имат предварително копие от насоките, за да ги изучат. Ако това не е възможно, проведете предварителни срещи с тези, които не са запознати с насоките, за да могат всички да дойдат еднакво подготвени.

По време на първата среща може да включите:

- Полудневно обучение за запознаване с човешките права, джендър, сексуалното и свързано с пола насилие и въпроси свързани със закрилата.

- Презентации за специфичните аспекти на сексуалното и свързано с пола насилие направено от водещи лица. Те ще имат за цел да информират и да стимулират съвместни действия и координация. Например
  1. Директор на полицията описва полицейските процедури при реагиране на доклад за домашно насилие, изнасилване и други форми на сексуално и свързано с пола насилие;
  2. Представител на здравните служби описва наличните възможности за действие, наличните протоколи и/или нуждите на здравните служби от процедури и на обучение на персонала;
  3. Представител на ВКБООН дава информация за приложимите международни стандарти за човешки права и данни, от доклади за инциденти, получени от предишни периоди (година, месец, тримесечие)
  4. Местните юристи информират групата за съответните национални закони и процедури
  5. Представител на бежанците описва разбирането на общността за сексуално и свързано с пола насилие и как биха се справили с такъв случай в страната на произход
- Обсъждане на тези “Насоки”, по специално на анализа на ситуацията и как може да се приложи (виж по-долу)
- Избиране на водеща агенция за координиране при сексуално и свързано с пола насилие (виж също в *координиране*). Тази организация ще носи отговорност за провеждането на срещите, разпространението на докладите и следенето на изпълнението на междуведомствените и мултисекторни планове.
- Дискутиране и договаряне на съгласуван план за събиране на информация, анализиране на ситуацията и провеждане на нови срещи за обсъждане на резултатите и започване на планирането на стратегии за превенция и работа.

Изграждане на общо разбиране за сексуално и свързано с пола насилие и съгласуване на обхвата на действие

Важно е всички действащи лица да постигнат еднакво разбиране за концепциите на сексуалното и свързано с пола насилие, терминологията и да приемат стандартни механизми за докладване. Това ще спомогне за изграждането на ясен подход към споделянето на информация и общ мониторинг и оценка.

Ясната и уеднаквена терминология ще спомогне за правилното събиране на данни, за анализирането на ситуацията, за определянето на тенденциите, сравняването на данните в хода на времето и ще осигури

ефективно проследяване. Използването на уеднаквена терминология в световен мащаб би позволило сравнения между различните бежански условия и може да осигури ценни данни при планиране и разработване на нови програми.

Провеждане на ситуационен анализ

Анализът на ситуацията е основата за определянето на проблемите, нуждите и наличните ресурси, целите, задачите и дейностите и очакваните резултати. Тъй като няма организация която сама да е отговорна за провеждането на програми за сексуалното и свързаното с пола насилие, всички ангажирани организации и действащи лица трябва да се включат в анализиране на ситуацията. Привличането на всички действащи лица ще спомогне да се изгради общностна подкрепа и интерес към програмата още в ранните етапи.

Виж също:

- Сексуално и свързано с пола насилие, превенция и работа: Образователен пакет за ситуационно планиране и брифинг карти (ВКБООН 2000)
- Бърза оценка на развитие на селски райони и оценяване от местното население: ръководство за служители на CRS и партньори (CRS 1999)
- Планиране ориентирано към хората на работа за подобряване на програмните дейности на ВКБООН (ВКБООН 1994)
- Ориентирано към хората планиране: рамка за ориентирано към хората планиране в бежански ситуации, отчитайки жените, мъжете и децата (ВКБООН 1992)

Набирането на информация включва преглед на наличните записи, разговоряне с хората, задаване на въпроси и слушане. Важно е да научите какви са проблемите и непосредствените нужди, както и силните страни на общността, специални характеристики, и други като културални, персонални и институционални бариери пред подпомагането, които са специфични за вашите условия. Разбирането на динамиката на общността ще ви позволи да планирате в съответствие с нея.

Ефективните програми за превенция и работа при сексуално и свързано с пола насилие се основават на подробен анализ на властовите отношения между мъжете и жените, жените и жените, мъжете и мъжете и възрастни и деца, за да се гарантира, че интервенциите ще постигнат желаните резултат и че неравенствата няма да продължат или да се задълбочат.

В зависимост от наличните ресурси и опит, методите за набиране на информация може да включват:

- Индивидуални интервюта
- Посещения на места и пътувания
- Срещи за дискусии
- Фокус групи
- Проучвания
- Преглед и обработване на налични документи и данни.

Информацията трябва да е събрана от редица информирани източници, включително:

Бежанска общност	Индивидуални жени, мъже, юноши Групи и организации на жени, мъже, юноши момчета и момичета Религиозни лидери и групи Старейшини и лидери на общността Лидери на лагерни комитети, секционни лидери и комитети Училища Мъжки и женски бизнес групи, дребни търговци Охранители Традиционни лечители
Агенции за хуманитарна помощ	Здравни работници, включително в здравни центрове и предоставящи здравни услуги на общността Служители по чистотата и водите Строителен и жилищен персонал Разпределящи хранителни и нехранителни помощи Служители предоставящи услуги на общността Обучаващ персонал Персонал в управлението на лагера Персонал за провеждане на обучение и генериране на доходи
ВКБООН и други агенции на ООН	Ръководители на мисии Програмни офицери и асистенти Правни офицери и асистенти Служители за работа с общността и асистенти Работещи с жени, деца и джендър въпроси и асистенти Служители по сигурността и асистенти Национални служители във всички сектори
Държавни институции на приемащата страна	Полицейски служители Съдебен и адвокатски служители Здравни, социални, свързани със семействата и децата служители на министерства
Национални НПО и самостоятелно практикуващи	Групи помагачи при изнасилване и свързано с пола насилие Групи на жени юристи Групи за защита на човешките права Юристи

Договорете пакет от ръководни принципи

Вижте Глава 2 за повече подробности за ръководните принципи. Важно е екипите да обсъдят открито принципите, които ще направляват тяхната работа. Всички действащи лица трябва да са съгласни с тези принципи и да разберат как те влияят върху работата им.

Ръководни принципи за всички действащи лица	
Програмни	• Пълно ангажиране на бежанската общност • Равно участие на жени, мъже, момичета и момчета при планирането, изпълнението, мониторинга и оценката на програмите • Осигуряване на координирани мултисекторни действия от всички • Стремете да се интегрирате и включите в съществуващите програми на ВКБООН на всички нива • Осигурете отчетност на всички нива
Индивидуални	• Осигурете физическата безопасност на жертвата • Гарантирайте конфиденциалността • Уважавайте желанията, правата и достойнството на жертвите и зачетете най-добрият интерес на детето, когато вземате решение за най-подходящ начин на действие за превенция и работа при сексуалното и свързано с пола насилие • Осигурете не дискриминация

Дефинирайте ролите и отговорностите на всички действащи лица

Тъй като има различни действащи лица представляващи различни агенции и сектори в различните условия, важно е ролите и отговорностите на всеки един от тях да са ясни. В някои случаи, определена задача или функция може да бъде поета от повече от едно лице. Въпреки това екипът трябва да е наясно, кое е лицето, което в крайна сметка е отговорно за изпълнение на задачата, за докладването ѝ, и е отговорно, ако задачата не е изпълнена.

В бежански ситуации ВКБООН трябва да поеме водачеството при координирането на мултисекторния подход, включващ всички действащи лица.

Съгласуване на системите за мониторинг и оценка, включително координирани механизми за препращане и докладване

Трябва да бъдат създадени механизми за мониторинг и оценка на интервенциите за превенция и работа. Те трябва да бъдат координирани с всички действащи лица и общността, особено жените-бежанки, мъжете и младежите. От текущия мониторинг може да се разбере дали интервенциите за превенция и работа се развиват по план. Оценките помагат да се определи предоставената закрила на жените, мъжете ,

момчетата и момичетата в следствие на прилагането на стратегии за превенция и работа. Виж Глава 7 за повече подробности за създаване на механизми за мониторинг и оценка. Важно е всички действащи лица да се съгласят за целта на механизмите за мониторинг и оценка и да определят целите, резултатите и индикаторите за всяка интервенция. Плана за действие трябва също да посочи необходимите финансови и човешки ресурси за изпълнение на интервенциите по мониторинг и оценка.

Създайте механизми за докладване, препращане и координиране

За всички действащи лица е важно да се координират системите за докладване и препращане. Общата система за препращане трябва да обхваща здравните грижи, консултирането и правните нужди. Ефективната система за докладване трябва да бъде изградена като част от механизма за мониторинг. Това включва създаването на обща форма за докладване на инциденти на сексуално и свързано с пола насилие и механизми за споделяне на информация. Стратегията за споделяне на информация трябва да определя как проблемите, свързани с изпълнение на дейности за превенцията и работа ще бъдат обсъждани и решавани между действащите лица.

Общата система за докладване ще спомогне да се подобри или изгради надеждна база статистически данни, която ще позволи на действащите лица, включително на властите на приемащата страната да установят обхвата на проблема, промените в условията, които могат да повлияят на инцидентите на сексуално и свързано с пола насилие и въздействието на интервенциите. Общата форма за докладване ще улесни препращането и координирането, и преди всичко, ще избегне повторното интервюиране на жертвата. Виж Глава 4 за модел за докладване/препращане и Глава 7 за насоки за създаване на обща система за докладване.

Спазвайте конфиденциалността през всички етапи от споделянето на информацията и анализа.

Координацията включва:

Установяването и постоянното преразглеждане на методи за докладване и препращане между различните действащи лица. Мрежите за препращане трябва да се фокусират върху осигуряването на спешни и подходящи услуги на жертвите.

Споделянето на писмена информация между действащите лица, като в същото време се спазва принципа на конфиденциалност.

Провеждането на редовни срещи между главните действащи лица:

- Месечни срещи на ниво лагер за обсъждане на специфична информация, данни и дейности, касаещи лагера.
- Месечни районни срещи, за да се обсъди и прегледа информацията, данните и дейностите провеждани в региона.

- Срещи на тримесечие на равнище страна, за да се обсъди и прегледа информацията, данните и дейностите в страната.

Участниците в координиращите срещите трябва:

- Да споделят информация в рамките и между секторите, организациите и бежанската общност.
- Да идентифицират пропуски в услугите и стратегиите за подобряване на текущите дейности; да проследяват изпълнението на определените стратегии.
- Да търсят насока и помощ от колеги; да дават конструктивна обратна връзка, идеи за решаване на проблеми, и дебрифинги след особено сложни или тежки случаи.
- Да определят ролите и отговорностите на всички ангажирани с дейностите по планиране, изпълнение, мониторинг и оценка
- Да планират и насрочат обучение на служителите, ИКО кампании и обучение на общността.
- Да изградят поделена собственост върху програмите за сексуално и свързано с пола насилие и ефективно партньорство между всички действащи лица.
- Да начертаят общ план на обучение.

Избраната “водеща агенция” е отговорна за насърчаването на участието, координирането и провеждането на срещите.

Поддържане на благосъстоянието на служителите и доброволците

Служителите и доброволците работещи с програми за сексуално и свързано с пола насилие, особено тези които работят като консултиращи и за правата на жертвите трябва да са наясно с два основни риска за тяхното благосъстояние: липса на сигурност и потенциално вредните ефекти от “вторична травма” и синдром на изпепеляване.

Сигурност и безопасност

Всеки, получаващ доклади за сексуално и свързано с пола насилие и правещ опити да помогне на жертвата е застрашен от отмъщение от насилника и понякога от общността. Сексуалното и свързано с пола насилие е потенциално смъртоносно за жертвата; всеки възприеман като помагач на жертвата може да се превърне в мишена.

Световният опит сочи, че някои насилници нападат и причиняват вреда на тези, които помагат на жертвите. Това е особено вярно при случаите на домашно насилие, когато консултиращия или друг служител/доброволец се застъпва в полицията от името на жертвата. В повечето от тези случаи извършителят е съпруг или интимен партньор на жертвата. В много държави въоръжени полицаи са били наранявани или убити, когато са разследвали доклади за домашно насилие.

Управителите и супервайзорите трябва да следят за безопасността на служителите и да предприемат незабавни действия за защита на персонала в случаи на заплаха или на насилие. Всички подобни инциденти или заплахи трябва да бъдат незабавно докладвани на служителите по сигурността на ВКБООН и да се вземат мерки за защита. Организацията трябва да създадат практики и политика, насочени към ограничаване на риска и увеличаване сигурността и безопасността на техните служители/доброволци.

- Създайте политика, че само национални или международни служители (които не живеят в лагера), а не бежанци-служители, могат да се застъпват за жертвите в полицията и пред охраната. Това обаче може да не е приложимо в случаи на спешност.
- Ангажирайте лидерите и влиятелните членове от бежанската общност във вашите дейности. Ако общността е напълно включена в програмите, те ще разбират услугите, загрижеността и риска и ще могат по-пълноценно да помогнат за създаването на стратегии за превенция и закрила.
- Ангажирайте правоприлагащите и съдебните институции при създаването и изпълнението на плана за сигурност и безопасност.

Вторична травма и синдром на изпепеляване

Вторична травма се отнася до емоционалния стрес на който са изложени всички, които непрекъснато слушат описания на жестоко психологическо и физическо насилие. *Синдром на изпепеляване* е емоционалното изчерпване. И двете се срещат често при работещите в програми за сексуално и свързано с пола насилие.

Симптомите на вторична травма и професионално изпепеляване включват:

- Проблеми със съня и апетита
- Необясними физически оплаквания и здравни проблеми
- Много бурна емоционална реакция на ситуация или при фрустрация или безразлична, неемоционална реакция на ситуация
- Проблеми с изпълняването на задълженията на работа
- Отдръпване от колегите, приятелите, семейството, дейността с общността
- Коментари и поведения, сочещи че той/тя се чувстват незаменими и важни в работата с жертви; свръх-идентификацията с жертвите, понякога наричана “геройски комплекс”.

- Предприемането на рискови начинания, за да помогне на жертвата вместо търсене на помощ от колеги

Превенцията е най-добрия начин да се отговори на това явление. Във всички програми трябва да залегнат стратегии като:

- Дебрифинги и обсъждане след особено тежки или тревожни инциденти
- Възможности да се освободи напрежението, като физически упражнения, дейности за изграждане на екипа, неформално споделяне за радостите и трудностите на работата
- Семинари за повишаване уменията, изграждане на самочувствието и установяване на професионални граници
- Редовни супервизии, за мониторинг на представянето на служителите, предоставянето на подкрепа и оценка на емоционалното им състояние
- Вземане на отпуска/прекъсването на работа
- Консултиране за справянето със стреса между колеги

Ключови моменти за запомняне

Да се създаде план за действие:

- Идентифицирайте и ангажирайте действащи лица
- Изградете общо разбиране за сексуално и свързано с пола насилие и съгласувайте обхвата на действие
- Проведете ситуационен анализ: съберете информация, за да разберете нуждите, проблемите, наличните услуги и силните и слаби страни на бежанската общност.
- Съгласувайте пакет от ръководни принципи
- Определете ролите и отговорностите на всички действащи лица
- Определете целите и задачите; определете дейностите, индикаторите и необходимите ресурси
- Съгласувайте системите за мониторинг и оценка, които включват бежанската общност
- Изградете механизми за препращане, докладване и координиране
- Създайте план за поддържане на благосъстоянието на служителите и доброволците

Глава 7

Оценка и мониторинг

Механизмите за мониторинга и оценката са важни за създаването на ефективни програми за превенция и работа при сексуално и свързано с пола насилие. Те подобряват отчетността, един от ръководните принципи описан в Глава 2 и са част от рамката за действие описана в Глава 6. Тези механизми се най-ефективни когато са създадени със съдействието на всички сектори, включително от бежанската общност.

Членовете на мултисекторният екип трябва да следват следните шест действия, когато разработват системи за мониторинг и оценка: интервенциите за превенция и работа да имат ясно дефинирани задачи, резултати и индикатори; да създадат координирани и общи механизми за докладване; да определят методите за придобиване на информацията относно индикаторите; да разпределят отговорността за събиране на информацията, определят времева рамка и честотата на събиране на данни, и да осигурят средства; да установят механизми за обмяна на информацията и включване на резултатите в планирането на превенцията и работата.

Дефиниране на мониторинга и оценката

Мониторингът и оценката са две ясно разграничени, но взаимосвързани дейности.

Мониторингът е текущ преглед, извършван от мултисекторен екип на интервенциите за превенция и работа за да се определи дали те се развиват според плана и в рамките на бюджета, и дали са необходими промени, за да се постигнат желаните цели. Ефективният мониторинг включва координирана система за докладване

Оценката е анализ на релевантността, ефективността и ефикасността на стратегиите за превенция и работа на мултисекторния екип. Оценката систематично оценява въздействието върху закрилата върху бежанците – жени, мъже, момчета и момичета вследствие на провежданата политика, програма, практика, партньорство и процедури. Критериите за оценка може да включват устойчивостта на дейностите за превенция и работа, координираност и постоянство, и ефективността на системите за мониторинг и докладване.

Цел на механизмите за мониторинг и оценка

Ясни механизми за мониторинг и оценка:

- Помагат на действащите лица да определят въздействието върху закрилата на дейностите за превенция и отговор.
- Оценяват качеството на интервенциите за превенция и отговор и дали постигат целите си.
- Могат да очертаят промени в условията, които влияят върху ръста на сексуално и свързано с пола насилие.
- Идентифицират добрите практики, извличат поуки от практическият опит и могат да помогнат за подобряването на изпълнението.
- Могат да насърчат изграждането на екипа, да подобрят прозрачността и повишат отчетността пред бежанците – жени, мъже, младежи и пред донорите.

Ефективния мониторинг отговаря на следните въпроси

- Постигаме ли това, което искаме? Как? Защо или защо не?
- Какви са препятствията за изпълнението?
- Координираме ли ефективно?
- Какви са пропуските при изпълнението? Как ще се справим с тях?

Ефективната оценка отговаря на следните въпроси:

- Какво направихме?
- Какво постигнахме?
- Постигнахме ли това, което планирахме?
- Какво научихме?
- Напълно ли адресираме причините за сексуално и свързано с пола насилие? Ако не, къде са пропуските?
- Напълно ли адресираме последствията на сексуалното и свързано с пола насилие? Ако не, къде са пропуските?
- Какво още е необходимо?

Видове механизми за мониторинг и оценка

Мониторингът и оценката може да се различават по обхват, дълбочина и фокус. Те могат да са насочени към политики, механизъм, програма, практики (като докладване, препращане, бюджетиране или планиране) или към специфична интервенция.

Механизмите за мониторинг и оценка може да се прилагат към всички нива на интервенциите за превенция и работа, включително тези насочени към индивидуални, общностни, социални/правни/и политически структури. Мониторинга и оценката могат също да се прилагат към сектори, например броя на дейности за превенция и работа в областта на здравето, психосоциалната област, сигурност/безопасност или правната/съдебна системи.

Мониторингът и оценката могат да бъдат проведени на всеки етап от операцията. Мониторингът е най-ефективен когато се извършва текущо; оценката на програмите се извършва най-добре годишно. Оценка проведена в ранните етапи може да осигури информация за ситуационния анализ. Мониторингът проведен по време на изпълнение на цялата операция може да даде на мениджърите информация, че определените дейности протичат според предвиденото. Оценката извършена в края на операцията помага да се оцени постигнатото и да се идентифицират добрите практики.

Виж също:

Хуманитарни оценки в реално време, често задавани въпроси (ВКБООН 2002)

Създаване на системи за мониторинг и оценка за програми насочени към сексуално и свързано с пола насилие

Както ръководните принципи в Глава 2 подсказват, важно е да се насърчава широко участие при създаването на системи за мониторинг и оценка. Мултисекторния подход, включително и широкото участие на бежанската общност повишава знанията, изгражда усещане за собственост и допринася за прозрачност между всички действащи лица. Това е особено важно, когато се обсъжда целта на мониторинга и оценката и как ще бъде използвана информацията, как ще бъде анализирана и как ще засегне текущото планиране.

Действащите лица трябва да приемат, че някои групи срещат трудности за участие в този процес. Бежанците жени и деца, често нямат нужното самочувствие да споделят мнението си в такъв вид срещи. Трябва да се направят специални стъпки, за да се гарантира, че младежите-бежанци и особено групите в риск (виж Глава 5), са включени при създаването на тези системи. Анализа на ситуацията препоръчан в Глава 2 ще

подчертае някои от тези въпроси. След като всички действащи лица са наясно с тези потенциални препятствия, те могат да работят за тяхното преодоляване.

Има шест действия, които трябва да направляват създаването на система за мониторинг или оценка:

1. Определете целта на механизмите за мониторинг и оценка и преценете нуждите от информация
2. Определете ясни цели, очаквани резултати и индикатори за интервенциите за превенция и работа.
3. Организирайте координирани и общи механизми за докладване
4. Определете методи за получаване на информация за индикаторите
5. Определете отговорни лица за набирането на информацията, определете времева рамка и честота на събирането на данни и заделете ресурси.
6. Създайте механизми за обмяна на информация и включване на резултатите при планиране на превенция и работа.

Виж също:

- Планиране и организиране на полезни оценки (ВКБООН 1998)

ДЕЙСТВИЕ 1:

Определете целта на механизмите за мониторинг и оценка и нуждите от информация

Мултисекторния екип трябва да обсъди и приеме целта на системата за мониторинг и оценка. Това ще определи каква система за докладване е необходима, колко често да се използват механизмите, и как те ще повлияят на текущото планиране.

За помощ за постигане на консенсус относно целта на мониторинга и оценката, може да е от полза, ако се определят нуждите от информация за всеки сектор/действащо лице. Тази преценка на нуждите от информация може да бъде разработена във формата на матрица и може да бъде организирана по сектори или според действащите лица.

Например:

Мултисекторни действащи лица	Нужди от информация
Група на бенифициентите /целева група	• Въздействие върху благосъстоянието • Проблеми при достъпа до услуги • Способност да участват и влияят върху процеса на вземане на решения
служители	• Резултати от дейностите • Проблеми засягащи дейностите / групово представяне • Напредък по работния план • Оценени рискови фактори за сексуално и свързано с пола насилие
Координатори/супервайзори	• Какви са резултатите? • Какви са проблемите срещани от служителите? • Какъв е напредъка по работния план? • Представяне на служителите
Управление на проекта	• Ефективност и ефикасност на стратегиите • Постигат ли се очакваните резултати? • Положителни и отрицателни последствия върху мъжете и жените • Напредък на изпълнението • Външни фактори влияещи на изпълнението • Вътрешни слабости влияещи на резултатите • Ефективно и ефикасно използване на ресурсите
Финансиращи агенции/ партньорски организации	• Степен до която са постигнати целите • Стратегии на проекта • Външни фактори влияещи на изпълнението на проекта • Устойчивост на резултатите от проекта на нива институции и целева група

ДЕЙСТВИЕ 2:

Определете ясни цели, очаквани резултати и индикатори за интервенциите за превенция и работа.

Всяка интервенция трябва да има ясни цели, които да бъдат операционализирани в резултати, и индикатори за изпълнение и въздействие. Тези цели, резултати и индикатори осигуряват систематичен подход за описването на въздействието на интервенциите за превенция и работа при сексуално и свързано с пола насилие върху предоставената закрила. Индикаторите също подсказват каква

информация трябва да бъде събирана и какви механизми за докладване са необходими.

Определянето на задачи:

Задачите трябва да се отнасят до желаните резултати и въздействие върху закрилата на всяка програмна интервенция, която допринася за постигането на програмната цел.

Например: Анализ на ситуацията показва, че храната не се разпределя справедливо. Някои групи не получават достатъчно храна и това увеличава риска от сексуална и свързана с пола експлоатация.

Задачата би била да се прегледа текущия процес за разпределяне на храна с цел да се намали риска от сексуално и свързано с пола насилие и да се осигури по голяма полова равнопоставеност.

Забележка: Задачата трябва да е описана в посока на положителните промени, които ще настъпят в условията за бежанците. Може да имат за цел подобро координиране, подобрени механизми за реагиране, повишена информираност на общността или по-добро партньорство за равнопоставеност с мъжете.

За да определите резултатите:

Резултатите са специфични и конкретни постижения. За да се помогне при идентифицирането на желаните резултати, опишете какво трябва да бъде направено, за да изпълнят задачите.

Например: Ако задачата е да се повиши женското представителство в комитетите за разпределяне на храна, един резултат може да е да се прегледат и променят характеристиките за участие в комитетите за разпределяне на храна, така че да се осигури участието на жените.

Да се определят индикатори за измерване на изпълнението и въздействието

Индикаторите са инструменти за измерване и спомагат да се определи какво ще бъде оценявано или мониторирано и показват постигането на желаните резултати. Необходими са количествени и качествени индикатори за оценка на въздействието на интервенциите за превенция и реагиране при сексуално и свързано с пола насилие върху предоставяната закрила. Количествените индикатори са тези, които лесно се проследяват през времето и чрез формите за докладване. Качествените индикатори спомагат да се подчертаят добрите практики, очертават трудностите и пропуските в мерките за превенция и реагиране.

ВКБООН работи с два вида индикатори, за въздействие и изпълнение.

Индикатори за въздействие се използват за да помогнат да се установи промяната в благосъстоянието и поведението, като и промените в

системите и институциите. Индикаторите за въздействие са по-скоро качествени, измервайки очакваните промени в човешките преценки и представи по определен въпрос. Индикаторите за въздействие са свързани със задачите.

Например: Ако задачата е да се увеличи женското участие в комитетите за разпределяне на храна, един индикатор за въздействие може да е, че жените в комитета възприемат, че правят значителен принос в процеса на вземане на решения.

Индикаторите за изпълнение са по-скоро количествени. Те са свързани със резултатите.

Например: Ако резултатът е да се прегледат и променят условията за участие в комитет за разпределяне на храна, за да се гарантира участието на жени, то индикатор за изпълнение би бил женското участие да нарасне от 30% на 50 %.

Всички индикатори трябва да са разделени по възраст и пол. Където е възможно индикаторите трябва да специфицират и други аспекти на целевата група, включително етническа група, местопребиваване (в градове или в провинцията), или рискова група.

Виж също:

- Планиране на проекти ВКБООН: практически насоки за използване на цели, резултати и индикатори (ВКБООН 2002)

ДЕЙСТВИЕ 3:

Установяване на координирани и общи форми за докладване

Формите за докладване осигуряват систематизиран и последователен начин за събиране на информация по дотук споменати индикатори. Важно е да създадете форми за докладване, които да са общи за всички организации в рамките на сектора (например, всички предоставящи здравни услуги трябва да събират еднакъв набор от минимум данни).

Мултисекторният екип трябва да започне като идентифицира всички видове форми за докладване и системи за подреждане на информацията, листи за обобщаване на данните и системите за мониторинг и оценка, използвани от различните организации във всеки сектор.

При прегледа на съществуващите доклади, като месечните здравни отчети, месечните отчети на НПО, отчетите за дейности с общността и месечните отчети на ВКБООН за предоставена закрила, ситуационен доклад, годишен отчет за предоставена закрила и оперативен план за страната, екипът трябва да оцени началната ситуация на докладване и какви промени са необходими, за да се включи информация за дейности, свързани с превенция и работа при сексуално и свързано с пола насилие. Важно е в докладите да се описва напредъкът,

предизвикателствата, нерешените проблеми и механизмите за мониторинг и оценка.

Всички видове форми за докладване, отнасящи се до въздействието на механизмите за превенция и работа върху предоставената закрила, трябва да отчитат пола и възрастта. Това означава да се отчете различното въздействие върху мъжете, жените, момичетата и момчетата-бежанци.

Видове форми за докладване

Форми за докладване на инциденти и за месечни отчети за сексуално и свързано с пола насилие.

Формата за доклада на инциденти е важен инструмент и трябва да се използва от всички действащи лица. Когато се докладва някой случай на сексуално или свързано с пола насилие от кое да е действащо лице, трябва да се използва стандартна форма. Друга форма за докладване е **месечният доклад за сексуалното и свързано с пола насилие**. Този механизъм е важен за проследяване на промените в средата, които влияят върху случаите на сексуално и свързано с пола насилие. Тези доклади също така предоставят информация относно факторите, които могат да предизвикат действия на насилие на ниво общност. За месечните доклади имайте предвид, че данните трябва да се събират за всеки лагер/ център. Събирателен доклад направен за всички офиси, региони или за цялата страната също е полезен.

Елементи на данните в докладите за сексуално и свързано с пола насилие

Важно е определена информация да се събира в доклади. За по-голяма ефективност, всички действащи лица трябва да уеднаквят терминологията, така че тези доклади да може да бъдат сравнявани. Всички механизми за докладване трябва да гарантират конфиденциалност на жертвите и извършителите

Елементи на данните в месечен доклад

- Общият брой на инциденти
- Видове извършено сексуално и свързано с пола насилие
- Брой, години и пол на жертвите
- Брой, години и пол на извършителите
- Брой инциденти за район (например в къща, пазар, извън лагера /да се посочи точно къде извън лагера/)
- Брой на жертви на изнасилване получили здравни грижи в рамките на два дена от инцидента

Елементи на данните в форма за доклад от правна организация

- Брой случаи докладвани в правния отдел
- Брой случаи докладвани в полицията
- Брой случаи стигнали до съд
- Брой отхвърлени случаи
- Брой оправдателни присъди/ осъдени
- Видове извършено насилие
- Брой изнасилвания прегледани в здравните служби в рамките на два дни
- Брой на случаи с приложени доказателства от съдебна медицина
- Проенти нарастване / спад на случаите на изнасилване за месец
- Проенти на спад / нарастване на случаите на сексуално и свързано с пола насилие
- Допълнителни наблюдения

Елементи на данните в ситуационни доклади

- Сексуално и свързано с пола насилие – тревоги, проблеми и инциденти
- Статус на координация и планиране
- Превантивни интервенции по сектори
- Работа и интервенции по сектори
- Обучения за служителите / бенифициентите
- Въздействие върху оказаната закрила: дейности за мониторинг и оценка

Ръст на докладване на сексуалното и свързаното с пола насилие

Ръстът на докладване на сексуално и свързано с пола насилие е броят на всички докладвани инциденти за сексуално насилие получени за определен период сравнен с общия брой на общото население. За да се изчисли ръстът на докладване на 10 000 човека на месец, година или друг определен период:

Брой на докладваните случаи за определения период

Брой на общото население за същия период

X 10 000 = докладваните инциденти на 10 000 човека за същия период

Сравняването на броя на докладваните инциденти за период от време помага на екипа да определи тенденциите. Очаква се ръста на докладваните инциденти да се повиши с времето. Повишаването на ръстът на докладване на случаи на сексуално и свързано с пола насилие може да е индикатор, че жертвите знаят за наличните услуги, имат доверие на службите и затова имат желание да докладват. Важно е да не се забравя, че голяма част от случаите на сексуално и свързано с пола насилие остават недокладвани. По тази причина нарастването на ръста / броя на докладваните инциденти може да е знак за успех на програмата.

Действие 4:

Определете методи за получаване на информация за индикаторите

След като установите механизмите за докладване, можете да определите какви методи ще се използват за получаване на информация за индикатори необхванати от доклади/отчети. Когато определяте методите е важно да се съобразите с това дали индикаторите са количествени или качествени.

Количествени данни могат да бъдат получени от допитвания и документи на държавни/партньорски организации. Информация може да бъде извлечена и от статистическите данни за целевата популация. Важно е да прецените с какви източници на информация разполага мултисекторния екип чрез различните действащи лица.

Качествени данни могат да се получат чрез интервюта, фокус групи и чрез използване на методи с участие на бежанци.

Гледните точки на жените-бежанки, момчетата и момичетата трябва да бъдат разгледани през механизмите за мониторинг и оценка. Тази качествена информация е важна за да се идентифицират пропуските и да се укрепят механизмите за превенция и работа.

Действие 5:

Разпределете задълженията за събирането на информацията, определете времева рамка и честота на събирането на данни и осигурете ресурси.

Определете отговорности:

Важно е да разпределите отговорностите за различните части на системите за мониторинг и оценка.

Времева рамка:

Трябва да бъде установена времева рамка за всички форми за докладване. Трябва да има такива рамки и за всички други механизми на мониторинг и оценка. Екипът трябва да избере съответстваща времева рамка за интервенцията и програмата. Мониторингът може да бъде извършван ежемесечно, като се използва месечният доклад за сексуалното и свързано с пола насилие. По-изчерпателни доклади могат да бъдат изготвяни ежегодно.

Осигуряване на ресурси и бюджет

Оперативните планове и бюджети може да не осигуряват достатъчно средства за създаването и осъществяването на мониторинг и оценка. Затова е важно да определите колко екипно време е необходимо, за да се изпълнява докладването навреме и за да се направят необходимите анализи. Разгледайте и уменията на служителите в тази насока и определете дали е необходимо допълнително обучение за развиване на умения за мониторинг и оценка (например умения за събиране и анализ на данни, осъществяване на мониторинг и оценка, т.н.)

За осъществяване на оценка с участието на общността, може да е необходимо да се наеме допълнително персонал със съответните умения и да се обмислят изискванията за осигуряване на достъп до сесии за оценка. Тези изисквания може да включват преводачи, транспорт и грижа за децата. Насоки за правенето на оценки с участието на бежанската общност можете да получите от отдела на ВКБООН за оценка и политика.

Действие 6:

Установяване на механизми за обмяна на информация и включване на резултатите при планиране на превенцията и работата

Една от целите на механизмите за мониторинг и оценка е да се подобри изпълнението. За да се изпълни тази задача, трябва да се постигне съгласие за начините, по които ще се обменя информацията между действащите лица. Важно е да се реши кои действащи лица ще отговарят за проследяването на изпълнението на механизмите, и как резултатите от всеки мониторинг и оценка ще действат върху планирането на програмата.

Стратегиите за споделяне на информацията включват:

- Редовни (месечни или двумесечни) срещи на ниво лагер/общност за обсъждане на резултатите от мониторинга/оценките/докладите, оценка на въздействието върху предоставената закрила, преглед на данните за инциденти, анализ на събраните данни и разглеждане на резултатите от общността, координиране на дейностите, планиране на следваща мониторинг среща, определяне на препятствия и решения.
- Месечни срещи на местния офис/областно ниво за обсъждане на месечните доклади за сексуално и свързано с пола насилие, въздействието на интервенциите върху предоставената закрила, преглед на данните за докладвани случаи, преглед на постигнатия напредък според индикаторите използвани за мониторинг на ниво център/общност, и напредъка към постигане на поставените цели.
- Редовни (може би на тримесечие) срещи на национално ниво за преглед на докладите от срещите на ниво център / общност, срещите на местния офис, данни събрани от интервенции, осмисляне на оценките, и обсъждане на въпроси засягащи изпълнението.

Всяка среща ще бъде обобщена в кратък писмен доклад подчертаващ основните въпроси, предприетите действия и разпределението на отговорностите.

Ключови моменти за запомняне

Изчерпателни механизми за мониторинг и оценка:

- Подобрете отчетността, един от водещите принципи за интервенция при превенция и работа при сексуално и свързано с пола насилие.
- Са част от рамката за действие
- Са най-ефективни, когато са създадени със съвместното участие на всички сектори, включително и бежанската общност.

Членовете на мултисекторните екипи трябва да се ръководят от шест действия, когато създават системи за мониторинг и оценка:

- Да определят целите на механизмите за мониторинг и оценка и да преценят нуждите от информация
- Да се уверят, че интервенциите за превенция и работа при сексуално и свързано с пола насилие са с ясно определени цели, очаквани резултати и индикатори.
- Да създадат координирани и общи механизми за докладване
- Да определят методите за получаване на информация за индикаторите
- Да определят отговорници за събиране на информацията, да определят времева рамка и честотата на събиране на информацията и да осигурят ресурси.
- Да установят механизми за споделяне на информация и включване на резултатите при планиране на дейностите за превенция и работа.

ГЛАВА 8

ПРЕСЛЕДВАНЕ СВЪРЗАНО С ПОЛА:

Работа със случаи на сексуално и свързано с пола насилие, в процеса на определяне на бежанския статут.

Тази глава предоставя насоки относно това, по какъв начин трябва да бъдат разглеждани по време на процедурата за определяне на бежански статут исканията за предоставяне на закрила поради обоснован страх от преследване свързано с пола. Тя отразява ръководството на ВКБООН, касаещо въпроса за преследването свързано с пола, издадено през 2002г., което предлага практически съвети относно това как Конвенцията за статута на бежанците от 1951г. се отнася до всички хора, бягащи от преследване, без да се прави разлика, основаваща се върху техните социално определени роли като носители на определен пол.

ВКБООН и отделните държави трябва да гарантират, че правителствените институции, правните съветници и служителите, които участват в процеса на определяне на бежанския статут съобразно изискванията на Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. или в съответствие със Статута от 1950 г., с който се основава офиса на Върховния комисар за бежанците към ООН, са добре запознати с насоките за работа със случаи на преследване свързано с пола, съдържащи се в настоящата глава.

Силно осъжда преследването на лица чрез сексуално насилие, което представлява грубо нарушение на правата на човека, както и сериозно нарушение на международното хуманитарно право, когато се извършва в условия на въоръжени конфликти, но е и особено тежко престъпление спрямо човешкото достойнство

Подкрепя предоставянето на статут на бежанец на хора, чийто молби за закрила се основават на обоснован страх от преследване, чрез извършване на сексуално насилие по причини на тяхната раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група или политически убеждения. Препоръчва се по време на процедурата за определяне на бежански статут, хората които има вероятност да са преживели сексуално насилие да бъдат третирани с особено внимание и разбиране.

Извадки от Заключение № 73 (XLIV) (1993) на Изпълнителния комитет на ВКБООН

Сексуалното насилие и насилието свързано с пола имат отношение към процеса на определяне на бежански статут, както на бежанец, търсещ закрила, който е бил жертва или е преживял подобно насилие, така и на кандидат-бежанец или бежанец с вече предоставена закрила, който е станал извършител на такова насилие. Настоящите насоки се фокусират върху тълкуванието на определението за бежанец от гледна точка на

пола, предлагайки в същото време някои процедурни практики, които да гарантират, че молбите за закрила, подадени от жени се разглеждат с необходимото внимание. Тези насоки, предоставят също така и необходимата информация, за да се гарантира, че интервюиращият или служителят, отговорен за взимането на решение, относно предоставянето на статут на бежанец имат знанията и уменията да разберат и да разпознаят исканията за предоставяне на закрила поради страх от преследване свързано с пола.

Когато изнасилването или другите форми на сексуално насилие са извършени по причини на раса, религия, националност, политически убеждения или принадлежност към определена социална група, те могат да се определят като преследване съгласно дефиницията за “бежанец”, залегнала в Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. и Статута на офиса на ВКБООН. Особено внимание и разбиране е нужно в случаите, когато кандидат – бежанецът е бил подложен на сексуално насилие и насилие свързано с пола. Хората, натоварени с осигуряване закрилата на бежанците, интервюиращите и служителите, отговорни за взимането на решения относно молбите за закрила трябва да знаят, че никакво документално доказателство не се изисква, за да се докаже, че даден човек е бил подложен на преследване свързано с пола. Интервюиращите и хората, взимащи решения трябва да бъдат готови и отворени за подобни случаи, имайки предвид липсата на статистически данни и не достатъчното документиране на тези нарушения на човешките права в повечето общества.

Само квалифицирани лица е необходимо да извършват правни услуги. Те ще предоставят информация, съвети, и правно представителство. За да се осигури приемственост и ефективно представителство, едни и същи служители трябва да се занимават с даден случай до неговото окончателно приключване. Независимо от това, всички служители на ВКБООН, и по-специално тези, които интервюират преживелите насилие/жертвите трябва да бъдат добре запознати с насоките на ВКБООН, съответните международно-правни документи и законите на съответната страна. Хуманитарните организации, работещи с хора, преселили се или насилствено принудени да напуснат родните места, също трябва да познават инструментите отнасящи се до бежанското право и приложението на неговите включващи клаузи, за да се гарантира, че жените и мъжете имат равен достъп до и се ползват от международна закрила.

Преследване свързано с пола:2000 Допълнителни насоки , касаещи процедурите и критериите за определяне на статут на бежанец.

ВКБООН издава тези насоки в съответствие със своя мандат, както се предвижда от Статута на офиса на Върховния комисариат за бежанците към ООН и член 35 от Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. и член II от Протокола от 1967 г. Тези насоки допълват “Наръчника по процедури и критерии за определяне на статут на бежанец в съответствие с Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. и Протокола за статута на бежанците от 1967 г.” (Прередактирано,

Женева, януари 1992 г.). Те заменят Становището на ВКБООН относно преследването свързано с пола (Женева, януари 2000) и са резултат от втория етап на процеса на Глобални консултация относно международната закрила, който разгледа тази тема на своя експертна среща в Сан Ремо през септември 2001 г.

Настоящите насоки имат за цел да предоставят правно тълкувателни насоки за правителства, прависти, хора, взимащи решение относно закрилата на бежанците и съдебните институции, а също така и за служителите на ВКБООН, които извършват действия по определяне на бежанския статут.

Преследване свързано с пола в контекста на член 1А(2) от Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. и/или прилежащия към нея Протокол за статута на бежанците от 1967 г.

I. Въведение.

1. “Преследване свързано с пола” е термин, който сам по себе си няма правен смисъл. По-скоро, той се използва за да обхване кръг от различни искания за закрила, при *които* принадлежността към определен пол е едно уместно съображение при определяне на бежанския статут. Настоящите насоки се фокусират предимно върху тълкуването на определението за бежанец, съдържащо се в член 1А(2) на Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. (посочена в настоящия документ като Конвенцията от 1951 г.) от гледна точка на принадлежността към определен пол, като също така те предлагат някои процедурни действия, с които се гарантира, че по време на процедурата за определяне на бежански статут се оказва необходимото внимание и разбиране на жените и, че групата от искания за закрила, основаващи се на преследване свързано с пола са признати като такива.
2. Установен принцип е, че за да могат да се определят точно основанията за предоставяне на статут на бежанец определението за бежанец като цяло трябва да се тълкува със съзнанието, че е възможно да съществува елемент на преследване свързано с пола. Този подход е утвърден от Генералната асамблея на ООН, а също така и от Изпълнителния комитет на програмата на ВКБООН.¹

¹ В своето заключение №87 (n) от октомври 1999, Изпълнителният комитет на ВКБООН “отбел[яза] с признателност особените усилия на страните да включат разбирането за съществуването на преследване свързано с пола в своето законодателство, предписания и практика, касаеща предоставянето на закрила на бежанците; поощр[ява] страните, ВКБООН и други субекти, имащи отношение към закрилата на бежанците да съдействуват за едно по-широко приемане, и включване в техните критерии за предоставяне на закрила на идеята, че преследването може да бъде свързано с пола или да бъде изразено чрез извършването на сексуално насилие; по нататък поощр[ява] ВКБООН и другите, имащи отношение страни да разработят, съдействуват и изпълняват *ръководства*, правила на

3. За да се разбере същността на преследването свързано с пола от изключителна важност е да се разбере разликата между понятието биологичен пол и социален пол. Социалният пол (джендър) се отнася до взаимоотношенията между жените и мъжете, които са обусловени от социално или културно изградени самоличности, социален статус, роли и отговорности, които са определени за единия или другия пол в обществото, докато “полът” има биологическа определеност. Джендър не е статична или вродена характеристика, а придобива социално или културно обусловено значение в течение на времето. Молби за закрила, поради страх от преследване основано на пола могат да бъдат изразени както от жени така и от мъже, въпреки, че поради някои специфични форми на преследване такива искания се подават предимно от жени. В някои случаи полът на кандидат-бежанец може да има голямо отношение към неговата молба за закрила, за което хората натоварени с вземането на решение за предоставяне на статут на бежанец трябва да са особено внимателни. В други случаи, обаче искането за закрила на жена – бежанец може да не бъде свързано по никакъв начин с нейния пол. Исканията за закрила поради страх от преследване основано на пола обикновено включват, без да се ограничават само до тях, случаи на сексуално насилие, семейно/домашно насилие, принудително семейно планиране, обрязване на женските гениталии, наказания за престъпване на социални норми и дискриминация на хора с хомосексуално поведение.
4. Приемането на едно тълкувание на определението за бежанец, съдържащо се в Конвенцията от 1951г., което включва възможността преследването да бъде основано на пола, не означава, че всички жени автоматично имат право да получат статут на бежанец. Кандидат-бежанецът трябва да докаже, че той/тя има основателен страх от преследване по причини на раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група или политическо убеждение.

II. Съдържателен анализ

A. КРАТКА ПРЕДИСТОРИЯ

5. Исторически, определението за бежанец се е тълкувало в рамките на преживяванията на мъжете, което означава, че много искания за закрила, отправени от жени и хомосексуалисти, са останали

поведение и програми за обучение по въпросите свързани с преследването *свързано с пола, за да подкрепят възприемането на това разбиране и неговото приложение, и за да се засили отговорността за изпълнението на политиката, съобразена с пола*. Виж още Заключение №39 на Изпълнителния комитет, Жените-бежанки и международната закрила, 1985г.; Заключение №73, Закрилата на бежанците и сексуалното насилие, 1993; Заключение №77(g), Основни заключения, относно международната закрила, 1996; Заключение №79(o), Основни заключения, относно международната закрила, 1996; и №81 (t), Основни заключения, относно международната закрила, 1997г.

непризнати. През изминалите десет години обаче, анализът и разбирането на биологичния и социалния пол в контекста на бежанците, напредна значително в съдебната практика, основаваща се на прецеденти, в практиката на различните държави най-общо и в академичните трудове. Тези промени са се развивали паралелно на, и са били подпомогнати от настъпилите промени в международното законодателство и стандарти², относно човешките права, а също така и в съответните области на международното право, включително чрез юриспруденцията на Международните наказателни трибунали за бивша Югославия и Руанда и Римския статут на Международния наказателен съд. В тази връзка трябва да се отбележи, че вредните практики, които са в нарушение на международното право и стандарти, отнасящи се до правата на човека не могат да бъдат оправдани на историческа, религиозна, културна основа или на основа съществуващите традиции.

6. Въпреки, че определението за бежанец не съдържа текст, който се отнася до социалния пол, широко се приема, че той може да окаже влияние, или да определи вида на преследването или на причинената вреда, и причините за подобно отношение. Така определението за бежанец, ако се тълкува правилно включва случаите на преследване основано на пола. Поради тази причина не се налага да се добави допълнителна причина за преследване в определението, което се дава от Конвенцията от 1951 г.³
7. При опитите да се приложат критериите, съдържащи се в определението за бежанец, е важно в хода на процедурата за установяване на статута на бежанец да се подходи към фактите цялостно и да се вземат под внимание всички обстоятелства, имащи отношение към дадения случай. От изключителна важност е да се придобие пълна картина за личността на кандидат-бежанеца, неговото минало и произход и лични преживявания, а също така и да се направи анализ и придобие информация относно специфичните исторически, географски и културни условия в страната на произход на бежанеца. Правенето на обобщения относно жените и мъжете не е полезно и може да доведе до изпускане на решаващи различия, имащи отношение към конкретния случай.
8. Елементите на определението за бежанец, които се обсъждат в следващата част са тези, които изискват тълкувание, което взема под внимание възможността за съществуване на преследване свързано с

² Полезни текстове са Всеобщата декларация за човешките права от 1948г., Международния пакт за гражданските и политическите права от 1966, Международния пакт за икономическите, социалните и културните права от 1966г., Конвенцията за защита на политическите права на жените от 1953г., Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание от 1984, Конвенцията за правата на детето от 1989, и особено Конвенцията за елиминиране на всички форми на дискриминация по отношение на жените от 1979г. и Декларацията за елиминиране на насилието срещу жените от 1993г.. Съответните регионални документи, имащи отношение към въпроса включват Европейската конвенция за човешките права от 1069 и Африканската харта за правата на човека и народите от 1981г.

³ Виж Обобщените заключения - Преследване свързано с пола, Глобални консултации относно международната закрила, Сан Ремо, Експертна кръгла маса, 6-8 септември 2001, 1 и 2 (Обобщени заключения – Преследване свързано с пола”)

пола. Другите критерии (като например необходимостта кандидат-бежанецът да се намира извън своята страна на произход) разбира се, остават също директно свързани с цялостната оценка на всяка молба за закрила. В рамките на този документ използването на термина “жени” включва и децата от женски пол.

Б. Основателен страх от преследване.

9. Какво се смята за основателен страх от преследване ще зависи от конкретните обстоятелства за всеки индивидуален случай. Докато мъжете и жените могат да бъдат подложени на еднакви форми на насилие, те също така могат да бъдат и обект на форми на насилие специфични за техния пол. Международното право относно правата на човека и международното наказателно право ясно определят някои действия, като сексуалното насилие, като нарушение на тези международно-правни документи, и подкрепят тяхното характеризирание като сериозни посегателства над личността, достигащи до преследване⁴. В този смисъл, международното право може да подпомогне хората, отговорни за взимане на решение за предоставяне на статут на бежанец да установят до каква степен дадено действие има характера на преследване. Няма съмнение, че изнасилването и другите форми на насилие свързани с пола, като насилието свързано с обичая за предоставяне на зестра, обрязването на женските гениталии, домашното насилие и трафикирането⁵ са действия, които причиняват силна болка и страдание – както душевна, така и физическа – и, които са били използвани като форми на преследване, както от държавата така и от частни лица и групи.
10. Оценяването на характера на законодателството и това доколко преследването е заложено в него, само по себе си е съществено за определянето на някои молби за закрила, основаващи се на страх от преследване свързано с пола. Това се дължи предимно на факта, че съответните закони могат да произтичат от традиционни или културни норми и практики, които не винаги са в съответствие с международните стандарти за правата на човека. Въпреки това обаче, кандидат-бежанецът трябва все пак да докаже, че тя или той имат основателен страх от преследване поради съществуването на тези закони. Това например няма да се отнася за случаите, когато продължава да съществува закон, който по своя характер предполага преследване, но който вече не се прилага.
11. Въпреки, че дадена държава може да е **забранила практика, която има характера на преследване** (като например обрязването на женските гениталии), тя може да продължава да я толерира или да не наказва хората, които я извършват, или може да не е в състояние ефективно да спре нейното извършване. В такива случаи практиката би се считала за преследване. Така фактът, че е въведен закон, който забранява или отхвърля определена практика, която има характера

⁴ Виж Наръчника на ВКБООН, параграф 51.

⁵ Виж по-долу параграф 18

на преследване, сам по себе си не е достатъчен, за да се заключи, че молбата за закрила на даден човек е неоснователна.

12. Там където наказанието за неспазването или нарушението на определена политика или закон е прекомерно тежко и съдържа елемент свързан с пола, то е равнозначно на преследване⁶. Даже ако законът е от общ характер, условията за наказание не могат да бъдат толкова тежки, че да бъдат непропорционални на целите на закона. Тежкото наказание за жени, които чрез нарушаването на закона престъпват социалните норми в обществото, може да се разглежда като преследване.
13. Даже, където законите и политиката имат оправдаеми цели, методите за тяхното приложение, които водят до изключително вредни последствия за дадените лица, могат да достигнат до преследване. Широко се приема, че семейното планиране представлява подходящо решение на проблема с голямото разрастване на населението. Прилагането на подобна стратегия чрез използването на принудителна стерилизация и прекъсване на бременността, би нарушило международното право за правата на човека. Подобни практики, въпреки факта, че могат да бъдат извършвани в съответствие с установените закони, се признават за сериозни посегателства над личността и се считат за преследване.

Дискриминация, достигаща до преследване.

14. Въпреки, че съществува общо съгласие, че “истинската” дискриминация сама по себе си може да не бъде смятана при нормални обстоятелства за преследване, съществуващ модел на преследване или на по-малко благоприятно отношение може да достигне до преследване на кумулативна основа и да се превърне в основание за предоставяне на международна закрила. Дискриминацията, например би се превърнала в преследване ако дискриминационните мерки водят до изключително тежки последствия за съответното лице, като например сериозни ограничения на правото му да изкарва прехраната си, правото да изповядва религията си, или да има достъп до съществуващите образователни структури⁷.
15. От значение за оценката на молбите за закрила, свързани с опасения от преследване основано на пола, е също така и анализа на формите на дискриминация от страна на държавата, при които тя не е в състояние да предостави закрила срещу определен вид насилие на отделните лица. Ако държавата, като част от нейната политика или практика, не предоставя определени права или закрила срещу

---

⁶ Лица, бягащи от преследване или наказание поради престъпления от общ характер обикновено не са бежанци, въпреки че разликата може да бъде много неясна, по конкретно в условия при които наказанието за нарушаването на законното право е прекомерно. Виж Наръчника на ВКБООН, параграф 56 и 57.

⁷ Виж Наръчника на ВКБООН, параграф 54.

сериозни форми на посегателство върху личността, то дискриминацията в осигуряването на закрила, която води до сериозни вреди причинени с ненаказуемост, може да придобие характера на преследване. Определени случаи на домашно насилие или малтретиране на лица с различна сексуална ориентация биха могли например да бъдат анализирани в тази светлина.

Преследване по причини, свързани със сексуалната ориентация на лицата.

16. Молбите за предоставяне на закрила поради причини свързани с различната сексуална ориентация съдържат елемент на джендър. Сексуалната ориентация или сексуални навици на кандидат-бежанец могат да имат отношение към неговата молба за закрила, когато той или тя са били подложени на преследване (включително и дискриминационно) по причини на неговата/нейна сексуалност или сексуални навици. В много такива случаи кандидат-бежанецът е отказал да се придържа към обществено или културно определените роли или очаквания за поведение, приписвани на неговия или нейния пол. Най-често срещаните искания за закрила включват хора с хомосексуална, транссексуална ориентация и травеститите, които са се сблъскали с крайна обществена враждебност, насилие, малтретиране, или тежка или кумулативна дискриминация.
17. В общество, в което хомосексуалността е незаконна, налагането на тежки наказания от общ характер за хомосексуално поведение може да се смята за преследване, както би било и в случаите, когато се касае за жени отказали да носят фередже в някои общества. Даже когато хомосексуалните практики не са наказуеми според закона, кандидат-бежанецът все още може да предяви основателна молба за закрила, ако държавата не преследва или толерира дискриминационни действия или вреди, извършени срещу него или нея, или не е способна да го/я защити ефективно срещу подобни действия.

Трафикването с цел принуждаване към проституция или сексуално експлоатиране, като форма на преследване⁸.

18. Някои трафикирани жени или непълнолетни деца могат да предявят основателни молби за закрила съгласно разпоредбите на Конвенцията от 1951г. Насилственото или измамно набиране на жени или деца с цел принуждаване към проституция или сексуално

⁸ За целите на тези насоки “трафикването” се дефинира по същия начин както дефиницията посочена в чл. 3 на Протокола на ООН за предотвратяване, спиране и наказване трафикването на хора, особено на жени и деца, който допълва Конвенцията на ООН срещу транснационалната, организирана престъпност, 2000. Член 3(1) определя трафика на хора като “набиране, транспортиране, превеждане, приютяване или приемане на хора, чрез измама или ползване на сила или други форми на принуда, на отвличане, на измама, на заблуда, чрез злоупотреба с власт или положение на уязвимост или чрез даване или получаване на плащания или облаги, за да се постигне съгласието на лице, имащо контрол върху друго лице, с цел експлоатация. Експлоатацията включва най-малкото, експлоатиране проституирането на други или други форми на сексуална експлоатация, принудителен труд или услуги, робство или действия сходни с робството или отстраняването на органи.”

експлоатиране е форма на свързано с пола насилие и посегателство, което в някои случаи може да доведе и до смърт. То може да бъде разглеждано като форма на изтезание и жестоко, нечовешко или унижително отношение. То може също така да наложи сериозни ограничения върху свободата на придвижване на жената, причинени чрез отвличане, принудително затваряне и/или конфискуване на паспортите или други документи за самоличност. В допълнение, трафикираните жени и деца могат да бъдат изправени пред сериозни последици след тяхното бягство и/или при тяхното завръщане, като например репресивни действия или отмъщение от страна на лицата, замесени в трафикирането, реалната възможност да бъдат трафикирани отново, отхвърляне от обществото или семейството, или тежка дискриминация. Поради тази причина, в индивидуални случаи, трафикирането на лице с цел принуждаване към проституция или сексуална експлоатация може да послужи като основание за предявяване на молба за закрила в случай, че държавата се е оказала неспособна или не е пожелала да предостави закрила срещу подобно посегателство или заплаха за посегателство⁹.

Източници на преследване.

19. Определението за бежанец, съдържащо се в Конвенцията от 1951г позволява да се признаят, както източници на преследване, свързани с държавата, така и такива, които не са свързани с нея. Докато преследването е най-често извършвано от легитимните власти на страната, сериозни дискриминационни или други обидни действия, извършени от местното население или от отделни лица, също може да се считат за преследване ако е известно, че тези действия се толерират от властите или ако властите отказват или не са в състояние да предоставят ефективна закрила срещу тях¹⁰.

В. ПРИЧИННО-СЛЕДСТВЕНАТА ВРЪЗКА (“по причини на”)

20. Основателният страх от преследване трябва да бъде свързан с една или повече от причините посочени в Конвенцията от 1951г. Страхът от преследване трябва да бъде ”по причини на” раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група или политически убеждения. Причините посочени в Конвенцията трябва да бъдат релевантен допълващ фактор, въпреки че не е необходимо да се доказва, че те са единствената и доминираща причина. В много правораздавателни системи причинно-следствената връзка (“по причини на”) трябва да бъде изрично установена (например в страните с т.нар. обичайно право), докато в други страни причините не се разглеждат като отделен въпрос за анализ, а са включени в един цялостен анализ на определението за бежанец. В много молби за закрила, основаващи се на страх от преследване свързано с пола трудният въпрос за хората, натоварени с взимането на решение относно предоставянето на статут на бежанец може би не е толкова

⁹ Трафикирането поради други причини също може да се превърне в преследване в определени случаи, в зависимост от конкретните обстоятелства.

¹⁰ Виж Наръчника на ВКБООН, параграф 65.

определянето на основанието за закрила, колкото установяването на причинно-следствената връзка: това, че основателните опасения от преследване се дължат именно на тези причини. Свързването на опасенията на кандидат-бежанец с държавен или друг недържавен орган е достатъчно, за да се установи търсената причинно-следствена връзка.

21. В случаи, когато съществува риск от преследване от друго лице или институция, които не са свързани с държавата (например съпруг, партньор или др.) поради причини, които са свързани с едно от основанията посочени в Конвенцията от 1951г., причинно-следствената връзка се установява в зависимост от това дали липсата на закрила от страна на държавата е поради някоя от причините съдържащи се в Конвенцията. Обратното, когато рискът от преследване от институция, която не е свързана с държавата няма отношение към никое от основанията посочени в Конвенцията, но невъзможността или нежеланието на държавата да предостави закрила е по причина на някое от основанията в Конвенцията, причинно-следствената връзка също може да бъде установена¹¹.

Г. ОСНОВАНИЯ, СЪДЪРЖАЩИ СЕ В КОНВЕНЦИЯТА ОТ 1951Г.

21. Интерпретирането на всяка една от причините за преследване посочени в Конвенцията от 1951г от гледна точка на социалния пол е важно, за да се определи дали даден кандидат-бежанец удовлетворява критериите, съдържащи се в определението за бежанец. В много случаи, кандидат-бежанецът може да бъде подложен на преследване поради някоя от причините посочени в Конвенцията, която се отнася до него или му се вменява. В много общества политическите убеждения на жените, раса, религия, националност или социална принадлежност, например са често възприемани като сродни с тези на техни близки или колеги или с тези на тяхната общност.
22. Важно е също така да се знае, че при много от молбите за закрила, основаващи се на страх от преследване свързано с пола, страхът от преследване може да бъде следствие от една или повече от посочени в Конвенцията причини. Например, молба за предоставяне на статут на бежанец поради престъпване на социални или обществени норми може да се анализира от гледна точка на религията, политическите убеждения или принадлежността към определена социална група. Не се изисква кандидат-бежанецът да определи точно поради каква причина той или тя имат основателен страх от преследване.

¹¹ Виж Обобщените заключения – Свързано с пола преследван, №6

Раса

24. Расата за целите на определението за бежанец е била определена по начин, който включва всички видове етнически групи, които обикновено биват наричани “раси”¹². Преследването по причини на расата може да бъде изразено по различен начин спрямо мъжете и жените. Например, този който е източник на преследването може да избере да разруши етническата идентичност и/или просперитет на една расова група чрез убиване, осакатяване или затваряне на мъжете, докато жените могат да бъдат възприемани като разпространители на етническата или расова идентичност и поради това да бъдат подложени на други форми на преследване, като сексуално насилие или контрол на възпроизводството им.

Религия

25. В някои страни, религията определя дадени роли и правила за поведение за жените и съответно за мъжете. Когато жената не изпълнява определената ѝ роля или отказва да се подчинява на правилата за поведение и в резултат на това тя е наказана, тя може да има основателен страх от преследване по причини на религията. Неспазването на подобни кодекси на поведение може да бъде възприето като доказателство, че жената изповядва недопустими религиозни убеждения независимо от това в какво тя вярва действително. Жената може да бъде подложена на преследване поради религиозните вярвания и практики, които изповядва или се счита, че изповядва, включително нейният отказ да се придържа към определени вярвания, да практикува установената религия или да следва поведение, което е в съответствие с учението на установената религия.

26. В молбите за закрила, основаващи се на страх от преследване свързано с пола, се наблюдава известно припокриване между причините свързани с религията и тези, свързани с политическите убеждения, особено когато се касае за вменени политически убеждения. Докато религиозните догми изискват определен вид държание от страна на една жена, обратното поведение може да бъде възприето като израз на недопустими политически убеждения. Например, в някои общества ролята, която се предопределя за жената може да бъде в съответствие с изискванията на държавата или официалната религия. Властите на страната или други лица или институции, които са източници на преследването могат да възприемат неспазването от жената на отредената ѝ роля като потъпкване на определени религиозни убеждения. В същото време непридържането към религиозните предписания и вярвания може да бъде изтъкнато като изповядване на недопустими политически убеждения, които са заплаха за основните структури на властта. Това е особено валидно за общества, в които разделението между религиозните и държавните институции, закони и доктрини е недостатъчно.

¹² Виж Наръчника на ВКБООН, параграф 68.

Националност.

27. Националността не трябва да се разбира само в смисъла на “гражданство”. Тя също така се отнася и до принадлежността към определена етническа или лингвистична група и може в някои случаи да се припокрива с понятието “раса”¹³. Въпреки че, преследването по причини на националността (както при расата) не е специфично за жените и мъжете, в много случаи характера на преследването приема обусловени от пола специфични форми, най-често това на сексуалното насилие насочено към жени и момичета.

Принадлежност към определена социална група¹⁴

28. Исканията за закрила поради страх от преследване основано на пола често са били анализирани в рамките на принадлежността към определена социална група, давайки по този начин едно правилно тълкувание на това понятие от изключителна важност. В някои случаи, обаче, ударението което се поставя върху принадлежността към определена социална група е означавало, че другите основания, които могат да бъдат приложени, като религията или политическите убеждения са били пренебрегнати. Поради това, тълкуванието, което се дава на това основание не може да направи останалите четири причини, отбелязани в Конвенцията, излишни.

29. Определена социална група е група от хора, които споделят един общ отличителен белег различен от риска те да бъдат подложени на преследване, или които биват възприемани като отделна група от обществото. Отличителният белег често е вроден, постоянен, или е съществен за идентичността, съзнанието или за упражняване на основните човешки права на дадено лице.

30. Следователно полът с пълно право попада в обсега на категорията “социална група”, като жените са един добър пример за социална група, която се характеризира с вродени и неизменни черти, и която често се третира по различен начин от мъжете¹⁵. Техните отличителни черти ги обособяват също така като отделна група в обществото, подложена в някои общества на различно отношение и стандарти.¹⁶ По същия начин това определение обхваща и хората с хомосексуална ориентация, трансексуалните или травеститите.

¹³ Виж Наръчника на ВКБООН, параграф 74

¹⁴ За повече информация виж Ръководството на ВКБООН относно международната закрила: “Принадлежност към определена социална група” в контекста на член 1А(2) от Конвенцията от 1951г. и/или прилежащия към нея протокол за статута на бежанците (HCR/GIP/02/02, 7 май 2002)

¹⁵ Виж Обобщените заключения – Преследване свързано с пола, №5

¹⁶ Виж още Заключение №39 на Изпълнителния комитет, Жените-бежанки и международната закрила, 1985: “Държавите...са свободни да приемат тълкуванието, че жените търсещи закрила, които са подложени на сурово или нечовешко отношение поради това, че са престъпили социалните норми на обществото в, което живеят, могат да се считат за “отделна социална група” в смисъла на член 1А(2) от Конвенцията на ООН от 1951г.”.

31. Големината на групата в някои случаи е била използвана като основание за непризнаване на “жените” най-общо като отделна социална група. Това твърдение няма нито фактическо нито логическо основание, тъй като останалите причини не са обвързани с въпроса за големината. По същата логика не трябва да има изисквания относно това дадена социална група да е кохерентна или нейните членовете да са се обединили доброволно¹⁷, или за всеки член на групата да съществува риск от преследване.¹⁸ Прието е разбирането, че трябва да бъде възможно да се идентифицира групата, независимо от преследването, въпреки че дискриминацията и преследването могат да са фактор за определяване видимостта на групата в даден контекст.¹⁹

Политически убеждения

31. На това основание кандидат-бежанецът може да докаже, че той или тя имат основателен страх от преследване поради изповядването на определени политически убеждения (които често се различават от тези на правителството или части на обществото), или защото се смята, че той или тя изповядват подобни политически убеждения. Политическите убеждения трябва да се разбират в техния по-широк смисъл, като обхващащи всяко мнение или въпрос, който засяга държавата, правителството, обществото, или дадена политика. Това може да включва и убеждения относно ролята на различните полове в обществото. То също би могло да включва поведение, което не следва утвърдените норми, поради което дава основание на съответното лице или институция, източници на преследването да смятат че дадено лице изповядва определени политически убеждения. В този смисъл не може да се говори за истинска политическа или аполитическа дейност, а по-скоро нейния характер трябва да се определи от конкретните обстоятелства. Искане за закрила, основаващо се на страх от преследване по причина на политически убеждения, обаче предполага, че кандидат-бежанецът изповядва или се предполага да изповядва убеждения, които не се толерират от властите или обществото, и които са критични към тяхната политика, традиции и методи. Това също предполага, че подобни убеждения са били или могат да бъдат забелязани от властите или съответните слоеве на обществото или са вменени на кандидат-бежанеца. Не винаги е нужно подобно мнение да бъде изразено или лицето вече да е било обект на преследване или друга форма на дискриминация. В тези случаи проверката за основателността на страха от преследване би се основавала на една оценка на последствията, с които кандидат-бежанецът би се сблъскал поради своите убеждения в случай, че се завърне в страната си.

¹⁷ Виж Обобщените заключения - Принадлежност към определена социална група, Глобални консултации относно международната закрила, Експертна кръгла маса, Сан Ремо, 6-8 септември 2001, №4 (“Съкратени заключения – Принадлежност към определена социална група”)

¹⁸ Виж Обобщените заключения – Принадлежност към определена социална група, №7

¹⁹ Виж Обобщените заключения – Принадлежност към определена социална група, №6

33. Схващането за политическия бежанец като човек, който бяга от преследване поради участието си в политическа дейност не винаги съответствува на реалността на преживяванията на жените в някои общества. Жените за разлика от мъжете е по-малко вероятно да участват активно в политическа дейност на високо равнище. Те по-често се включват в политически действия на “по-ниско равнище”, което отразява доминиращата роля на мъжете. Например, една жена може да обслужва болни бунтовнически войници, да набира симпатизанти, или да участва в подготовката и разпространението на позиви. Често се смята, че жените споделят политическите убеждения на членовете на своето семейство или роднини от мъжки пол и поради това са подложени на преследване поради дейността на своите роднини. Това може да се анализира в контекста на “вменените” политически убеждения, но може да се разгледа и като преследване по причини на принадлежност към определена социална група, каквато се явява семейството на жената. Тези фактори трябва да бъдат взимани под внимание при разглеждане на исканията за закрила, основаващи се на страх от преследване свързано с пола.
34. Също толкова важно е да се разбере, че в случаите на преследване основано на пола една жена може да не желае да вземе участие в определени действия, като например готвенето на храна за правителствените войници, което може да бъде изтълкувано от лицата, които са източник на преследване като изповядване на определени политически убеждения.

III. ПРОЦЕДУРНИ ВЪПРОСИ²⁰

35. Лицата, които искат закрила на основание страх от преследване, свързано с пола и лицата, преживели изтезания или травма, в частност се нуждаят от подкрепяща среда, където те могат да бъдат сигурни, че ще бъде запазена конфиденциалността на техните молби. Някои кандидат-бежанци изпитват срам от това, което им се е случило, или поради травма може да не желаят да определят действителната степен на преследването, на което са били подложени или, от което се страхуват. Те могат да продължават да се

²⁰ Тази част е разработена въз основа на ценните насоки предоставени от различни държави и други лица и институции, които включват: Насоки предназначени за служителите, разглеждащи молби за закрила, подадени от жени (Служба за имиграция и натурализация, САЩ, 26 май 1995г); Кандидати за статут на бежанец и виза по хуманитарни причини: Насоки за хора, вземащи решение относно предоставянето на закрила по въпроси свързани с пола. (Отдел за имиграция и хуманитарни въпроси, Австралия, юли 1996); Ръководство №4 относно жени, подали молба за закрила поради страх от преследване основано на пола: Най-нови положения (Комисия по въпросите на имигрантите и бежанците, Канада, 13 ноември 1996); Позиция, относно хората, търсещи закрила и жените-бежанки (Европейски съвет за бежанците и изгнаниците, декември 1997), джендър насоки за определяне на основанията за закрила в Обединеното кралство (Група за правна помощ на жени-бежанки, юли 1997); джендър насоки за разглеждане на молби за закрила (Национален консорциум по бежанските въпроси, Южна Африка, 1999); джендър насоки за разглеждане на молби за закрила (Имиграционна апелативна инстанция, Великобритания, ноември 2000); Преследване свързано с пола: Насоки за установяване и оценка на нуждите на жените от закрила (Комисия по въпросите на миграцията, Отдел за практиката, Швеция, 28 март 2001)

страхуват от лица, които се намират на власт или да се страхуват от отхвърляне и/или репресии от страна на своето семейство и/или общност.²¹

36. Въз основа на посоченото, за да се гарантира, че молбите за закрила, особена тези подадени от жени, които са свързани със страх от преследване, свързано с пола, се разглеждат с нужното внимание, е необходимо да се вземат следните мерки:

- i. Жените, подали молба за закрила трябва да бъдат интервюирани отделно, без присъствието на член на семейството от мъжки пол, за да им се осигури възможност да изложат своя случай. Трябва да им бъде обяснено, че тяхната молба за закрила може сама по себе си да бъде основателна.
- ii. Важно е жените да получат информация относно процедурата за определяне на бежански статут, да получат достъп до процедурата, а също така и съвети по начин и на език, който те разбират.
- iii. Жените, търсещи закрила трябва да бъдат информирани относно възможността за ползват жени-преводчици и да бъдат интервюирани от лица от същия пол,²² които трябва автоматично да им бъдат осигурени. Интервюиращите и преводачите трябва също да бъдат запознати с и да са отзивчиви по отношение на всеки деликатен въпрос от културно и религиозно естество или лични фактори като възраст или ниво на образование.
- iv. Установяването на открита и успокояваща среда е често от решаващо значение за изграждане на доверие между интервюиращия и кандидат-бежанеца и трябва да подпомогне пълното разкриване на понякога деликатна и лична информация. Стаята за интервюиране трябва да бъде подредена по начин, който предразполага към разговор, допринася за конфиденциалността и намалява възможността за възникване на усещане за неравнопоставеност.
- v. Интервюиращият трябва да отдели време за да представи себе си и преводача на кандидат-бежанеца, да обясни ясно задълженията на всеки един и действителната цел на интервюто. Кандидат-бежанецът трябва да бъде уверен, че

²¹ Виж още Сексуално насилие над бежанци: Насоки за предотвратяване и реагиране (ВКБ ООН, Женева, 1995) и Предотвратяване и работа при случаи на сексуално насилие и насилие основано на пола в бежански ситуации (Доклад от междуведомствена конференция "Извлечени поуки", 27-29 март 2001, Женева).

²² Виж още Заключение №64 на Изпълнителния комитет, Жените-бежанки и международната закрила, 1990 (а) (iii): Осигурявай, когато това е възможно квалифицирани жени – интервюисти в процедурите свързани с определяне на бежанския статут и гарантирай подходящ достъп на жените, търсещи закрила до тези процедури, даже в случаите когато жените са придружени от членове на тяхното семейство от мъжки пол.

неговата/нейната молба ще бъде разгледана при стриктно спазване на конфиденциалност и предоставената информация няма да бъде разкрита на членове на неговото/нейното семейство. Важно е интервюиращият да разясни, че той/тя не е специалист в консултирането на хора преживели травма.

- vi. Интервюиращият трябва да остане неутрален, състрадателен и обективен по време на интервюто и трябва да избягва езика на тялото или жестове, които могат да бъдат възприети като заплашителни, несъобразени с културните особености или недопустими. Интервюиращият трябва да позволи на кандидат-бежанеца да изложи своя случай с минимално прекъсване.
- vii. Във всички интервюта трябва да бъдат включени както “отворени” така и конкретни въпроси, които могат да подпомогнат разкриването на джандър елементи в молбата за закрила. Жени, които са взели индиректно участие в политическа дейност или, на които са вменени определени политически действия, например често не предоставят съответната информация по време на интервютата, поради начина на задаване на въпросите, който се стреми да разкрие формите на политическа активност, характерни за мъжете. Жените, търсещи закрила могат също така да не свържат въпросите относно “изтезание” с видовете посегателства, от които те се опасяват (като изнасилване, сексуална малтретиране, обрязване на женските гениталии, “убийство в името на честта”, принудително встъпване в брак и др.).
- viii. Особено що се касае до жертви на сексуално насилие или други форми на причинена травма, може да се наложи да се проведат последващи интервюта за да се изгради доверие и да се извлече цялата необходима информация. В тази връзка, интервюиращите трябва да бъдат отзивчиви по отношение на преживяната травма и чувствата на лицето, търсещо закрила и трябва да прекратят интервюто, ако интервюиращият се изтощи емоционално.
- ix. Когато се смята, че даден случай може да е свързан с искане за закрила поради страх от преследване свързано с пола, е необходима подходяща подготовка, която също ще позволи установяването на отношения на доверие с кандидат - бежанеца, а също така и ще позволи на интервюиращия да зададе правилните въпроси и да се справи с всички проблеми, които могат да възникнат в хода на интервюто.
- x. Трябва да се събира информация за страните на произход, която има отношение към молбите за закрила на жени,

като например информацията относно поставеността на жените пред закона, политическите, социалните и икономическите права на жените, културните и социални норми, установени в страната и възможните последици при тяхното неспазване, широкото разпространение на вредни обичаи, честотата и формите на документираното насилие срещу жените, закрилата, която им се предоставя, всички наказания, които се прилагат към извършителите на насилие срещу жените, и риска, на който жените са подложени, ако се завърнат в страната си след като вече са се обръщали за закрила към друга страна.

- xi* Видът и силата на емоциите показани от жената по време на нейния разказ за преживяното не трябва да влияе върху правдоподобността. Интервюиращите и хората, вземащи решение относно предоставянето на статут на бежанец трябва да съзнават, че културните различия и травмата по комплексен начин формират поведението. За някои случаи може би е подходящо да се търсят обективни психологически и медицински доказателства за преживяното. Необходимо е да се установят точните подробности на самия акт на изнасилване или сексуално насилие, на събитията, които са довели и които следват този акт, съпътстващите обстоятелства и детайли (като използването на оръжия, всяка фраза или думи изречени от извършителя, вида на посегателство, кога и как се е случило, подробности за самите извършители (например войници, цивилни) и т.н.) както и подбудите на извършителя също може да са необходими. Трябва да се отбележи, че при определени обстоятелства жената може да не знае причините за проявеното към нея насилие.
- xii* Механизмите за препращане за психо-социално консултиране и други подкрепящи услуги трябва да бъдат предоставени при необходимост. Най-добрата практика препоръчва да бъдат осигурени обучени психо-социални консултанти, за да оказват помощ на кандидат-бежанеца преди и след интервюто.

Въпроси свързани с представянето на доказателства

- 37. Въпреки, че никакво документално доказателство не се изисква, за да бъде призната една молба от властите за основателна, наличието на информацията относно съществуващите практики в страната на произход може да подкрепи даден случай. Важно е да се знае, че в случаи, когато молбата за закрила е поради преследване свързано с пола, обикновените доказателства използвани при останалите молби за закрила може да не са така достъпни. Може да няма статистически данни или доклади за случаите на сексуално насилие поради недостатъчното им

документирани или поради страх от преследване. Алтернативни форми на информация могат да бъдат в помощ, като например свидетелства на други жени, съдържащи се в писмени доклади или устни разкази, свидетелства на правителствени или неправителствени организации или други независими проучвания.

IV МЕТОДИ НА ИЗПЪЛНЕНИЕ.

38. В зависимост от съответните традиции в правната област, основно два подхода са били прилагани от държавите при интерпретирането на закона и особено на определението за бежанец, с оглед съществуването на преследване свързано с пола. Някои страни са включили правни насоки и/или процедурни мерки в самото законодателство, докато други са предпочели да разработят предписания и насоки, предназначени за хората, които са натоварени с взимането на решение относно предоставянето на бежански статут. ВКБООН подканва страните, които все още не са направили това да гарантират приложение на законовите разпоредби и процедури съобразено със случаите на преследване свързано с пола, и е готов да подпомогне страните в това отношение.

АПЕНДИКС 1

Етичен кодекс на ВКБООН

Въведение:

Способността на ВКБООН да осигури закрилата и подпомагането на бежанците и другите лица, които попадат в рамките на неговия мандат, зависи от способността на неговият персонал да се придържа към и да подкрепя най-високите стандарти на етично и професионално поведение. Ние, служителите на ВКБООН, сме индивидуално и колективно отговорни за поддържането на тези стандарти. Ръководителите носят особена отговорност за тяхното спазване и приложение, за предоставянето на един добър пример и за създаване на работна атмосфера, която подкрепя и дава възможност за изява на служителите.

Признава се, че работата на ВКБООН често поставя неговите служители в позицията на сила спрямо хората, които обслужват. Служителите имат задължението да не злоупотребяват с тази власт.

Настоящият кодекс на поведение цели да послужи като примерно ръководство за служителите на организацията при взимане на етични решения в техния професионален живот, а понякога и в техния личен живот. Това е морален кодекс, който не притежава силата на закон. Той е разработен с цел да подпомогне служителите да разберат по-добре задълженията им, произтичащи от Хартата на ООН и Правилата и нормите за поведение на служителите, които остават единствените правни документи, които определят допустимото поведение във ВКБООН. Подписването на Етичния кодекс на поведение не отнема никакви права, придобити от служителите на ВКБООН.

Признавайки, че местните закони и обичаи се различават от страна в страна, Кодекса на поведение се основава на международно-правните стандарти. Например, за деца се считат лицата, които нямат навършени 18 години. Насоки за правилно интерпретиране могат да бъдат намерени в Бележките към Етичния кодекс на поведение.

Кодексът се прилага по отношение на всички служители на ВКБООН, от които се изисква да го подпишат. Лица, които са наети като консултанти към организацията и стажантите също ще получат кодекса и ще бъдат помолени да се придържат към неговите стандарти дотолкова доколкото те имат отношение към техния статут. Изисква се правителствените и неправителствените организации и фирми, които чрез своите служители работят за ВКБООН, да запознаят по подходящ начин съответните лица с принципите и стандартите, съдържащи се в този кодекс.

Всички служители на ВКБООН са отговорни за насърчаване, защита и съдействие за разпространение на този етичен кодекс на поведение. Те също така имат роля и за изпълнението, проследяването и прилагането на стандартите, залегнали в него. Служителите се подтикват да насърчават партньорите на ВКБООН да се придържат към тези стандарти и да се присъединят към персонала на ВКБООН за придържането към тях.

ОСНОВНИ ЦЕННОСТИ И РЪКОВОДНИ ПРИНЦИПИ.

Служителите на ВКБООН са *морално задължени да спазват* следните основни ценности и принципи:

- Като служители, работещи в системата на ООН ние ще гарантираме, че нашето поведение е в съответствие с и отразява ценностите, заложи в Хартата на Организацията на обединените нации: зачитане на основните човешки права, социална справедливост и човешко достойнство, зачитане равноправието на жените и мъжете. Ние ще подпомогнем ВКБООН да съдейства активно за зачитане на принципите, съдържащи се в международното бежанско право, международното право касаещо правата на човека и международното хуманитарно право. Ние ще се ръководим от основните ценности на ООН, които включват професионализъм, честност и уважение към различията, и ще поддържаме международната перспектива по всяко време.
- Като служители на ВКБООН нашето основно задължение е да осигурим закрилата и подпомагането на бежанците и другите лица, които са под грижите на ВКБООН в съответствие с Мандата на офиса. Ние се задължаваме да подпомагаме участието на бежанците в най-голяма степен – като индивиди, семейства и общности, при взимането на решения, които оказват влияние върху техния живот.
- Ние ще зачитаме достойнството и значимостта на всеки индивид, ще съдействуваме и работим с разбиране, уважение, съчувствие и толерантност, и ще проявяваме дискретност и ще спазваме конфиденциалност според изискванията. Ние ще се стремим към изграждане на конструктивни и основаващи се на уважение работни отношения с нашите хуманитарни партньори, ще се стремим непрекъснато към подобряване на нашата работа и ще съдействаме за установяване на климат, който насърчава процеса на обучение, подкрепя положителната промяна, и прилага изводите направени в хода на работата.
- Ние ще проявяваме еднакво уважение към всички хора, без разлика по отношение на раса, религия, пол, цвят, национална или етническа принадлежност, език, семейно положение, сексуална ориентация, възраст, социално-икономическо положение, физическа инвалидност, политическа принадлежност или друга отличителна черта. Ние ще се стремим към отстраняване на всички бариери пред равенството.
- Ние ще зачитаме и уважаваме културата, обичаите и традициите на всички народи и ще се стремим да избягваме поведение, което е недопустимо в контекста на дадена култура. Когато обаче, дадена култура или практика е определена от съответния орган на ООН за противоречаща на международните правни документи и инструменти, отнасящи се до човешките права, ние ще се ръководим от конкретните международни документи, приложими в дадения случай.

Като служител на ВКБООН аз се задължавам:

- 1. Да се отнасям към всички бежанци и лица, под грижите на ВКБООН честно, с уважение и по щадящ достойнството им начин.**

Аз винаги ще се стремя да разбирам тежките преживявания, с които бежанците и другите хора, нуждаещи се от закрилата на ВКБООН, са се сблъскали и са преживели, а също така и неизгодното положение, в което те могат да се окажат – особено поради своя пол, възраст или физическа увреденост – по отношение на тези, които имат власт или влияние върху аспекти от техния живот.

Аз винаги ще се стремя да се грижа и закрилям правата на децата и ще действам по начин, който гарантира, че техните най-добри интереси са от първостепенна важност.

Ако моята длъжност включва директна работа с бежанците или другите лица под грижите на ВКБООН, аз ще се срещам с тях регулярно, за да мога най-пълно да разбера техните преживявания и нужди, и да разясня ролята на ВКБООН и обхвата на работата му.

Аз ще поддържам своята информираност относно ВКБООН и неговата политика, цели и дейности относно проблемите на бежанците и ще направя всичко възможно за да подпомогна работата на Офиса за закрила и подпомагане на бежанците.

- 2. Да утвърждавам образа на ВКБООН като принципна и почтена организация, като гарантирам, че моето лично и професионално поведение е и се счита да е, от най-висок стандарт.**

Аз ще проявявам почтеност, искреност, ангажираност и честност в своите действия. Аз ще проявявам търпение, уважение и учтивост към всички хора, с които работя като служител на ВКБООН, включително и с бежанците и другите лица под грижите на организацията, представители на партньорските организации, правителствата и донорите.

Аз ще съблюдавам местните закони, ще изпълнявам всички мои частни и служебни задължения и няма да се стремя да се облагодетелствам от никакви привилегии или имунитет, които са ми били предоставени в интерес на Обединените нации. Аз ще направя всичко възможно да гарантирам, че поведението на членовете на моето семейство не се отразява неблагоприятно върху образа на ВКБООН.

- 3. Да изпълнявам моите служебни задължения и лични дела по начин, който избягва конфликт на интересите, по този начин съхранявайки и засилвайки доверието във ВКБООН.**

Моите действия ще бъдат освободени от всякакви съображения за лична изгода и аз ще се противопоставям на всеки неправомерен политически

натиск при взимането на решения. Аз няма нито да търся, нито да приемам напътствия относно изпълнението на моите задължения от никое правителство, включително властите на моята страна или от друга власт извън системата на ООН.

В съответствие с Правилата и нормите за поведение на служителите, аз няма да приемам никакви почести, награди, подаръци, възнаграждение от никое правителство; нито ще приемам такива от всеки друг източник, външен за системата на ООН без предварително одобрение. Аз няма да се ангажирам с никаква странична работа или назначение без предварително одобрение. Аз няма да приемам допълнително заплащане или субсидии от правителство или друг източник, или да участвам в определени политически дейности като кандидатиране за изборна длъжност или назначение на обществен пост.

Аз ще избягвам да помагам на частни лица или фирми в техните дейности с ВКБООН, когато това може да доведе до или да се възприеме като преференциално отношение. Аз никога няма да участвам в дейности, свързани с доставяне на стоки или услуги, или дейности свързани с човешките ресурси, където може да възникне конфликт на интересите.

4. **Да допринасям за изграждането на хармонични условия на работа, основаващи се на колективен дух, взаимно уважение и разбиране.**

Аз ще проявявам уважение към всички колеги, независимо от тяхното служебно положение или статус и ще предоставя на всички колеги възможността за изразят своето мнение, и да допринесат със своя опит и знания за усилията на колектива. Аз ще общувам открито и ще споделям необходимата информация (при спазване на условията за конфиденциалност) с останалите колеги, и ще се стремя да отговарям навреме на въпросите.

Аз ще уважавам правото на личен живот на моите колеги и ще избягвам предоставянето на грешна информация. Аз ще се стремя да намирам решения на възникналите различия и проблеми. Аз ще допринасям за установяването на конструктивен диалог между ръководството и представители на служителите, който се основава на взаимно уважение и на открит положителен подход.

Като ръководител/супервайзор аз ще бъда отворен за мнението на всички членове на колектива. Аз ще предоставям навреме обратна връзка относно работата на всеки член от колектива чрез насоки, мотивиране и пълно признаване на техните заслуги.

5. **Да съдействам за сигурността, здравето и благополучието на всички служители на ВКБООН като необходимо условие за поддържане на ефективността и високия стандарт на работа.**

Аз ще се запознавам и ще се придържам към всички инструкции, въведени за да предпазят моето здраве, благополучие и сигурност. Аз винаги ще имам предвид сигурността на служителите при взимането на

оперативни решения. Ако имам съмнения по отношение на дадена инструкция, която аз считам за застрашаваща моята сигурност или сигурността на други лица, аз ще се обърна незабавно към моя супервайзор.

Като ръководител/супервайзор аз ще се стремя да гарантирам, че здравето и благополучието на служителите и техните семейства не са подложени на неоправдан риск. Аз ще съдействам за един здравословен баланс между живота и работата на служителите и ще зачитам техните права.

6. Да защитавам и използвам отговорно информацията и ресурсите, до които имам достъп като служител на ВКБООН.

В съответствие с правилата за работа на служителите и настоящите насоки аз ще проявявам необходимата грижа към всички служебни въпроси и няма да споделям никаква конфиденциална информация за бежанците, своите колеги и други въпроси, отнасящи се до работата.

Аз ще защитавам, ръководя и използвам човешките, финансовите и материалните ресурси на ВКБООН ефикасно и ефективно, имайки предвид, че тези ресурси са били предоставени на разположението на ВКБООН, за да бъдат в полза на бежанците и другите лица под грижите на ВКБООН.

7. Да предотвратявам, да се противопоставям и да се боря срещу всякакъв вид експлоатация и злоупотреби с бежанците и другите лица под грижите на ВКБООН.

Аз се задължавам да не злоупотребявам с властта и влиянието, които имам по силата на своето служебно положение върху живота и благосъстоянието на бежанците и другите лица под грижите на ВКБООН.

Аз никога няма да искам никаква служба или услуга от бежанците или другите лица под грижите на ВКБООН в замяна на закрила или помощ. Аз никога няма да стана част от никакви експлоатиращи отношения – сексуални, емоционални, финансово или свързани с моята работа – с бежанците или с другите лица под грижите на ВКБООН.

В случай че се окажа в такива отношения с някой бенефициент, които аз считам за неексплоатиращи и основани на съгласие, аз ще докладвам това на моя супервайзор за да получа подходящи насоки със съзнанието, че този въпрос ще бъде разгледан с необходимото разбиране. Аз разбирам, че както на мен така и на моя супервайзор са ни предоставени нормални механизми за консултация и помощ по тези въпроси.

Аз ще действам отговорно, когато наемам или ангажирам бежанци или други лица под грижата на ВКБООН за извършване на лични услуги. Аз ще докладвам писмено на моя супервайзор относно характера и условията на това назначение.

8. **Да се въздържам от всякакво участие в криминални или неетични дейности, дейности, които нарушават правата на човека, или които компрометират образа и интересите на ВКБООН.**

Аз никога няма да подкрепям или участвам в никаква незаконна, експлоатираща или злоупотребяваща дейност, включително например детски труд и трафик на хора или стоки.

Тъй като ВКБООН е задължен да предоставя най-висок стандарт на закрила и грижи за децата, аз съзнавам, че от мен се очаква да не се замесвам сексуално с никакви лица под 18 години (Допълнителни насоки са дадени в Бележките към този Кодекс на поведение).

9. **Да се въздържам от всякакви форми на тормоз, дискриминация, физическо или вербално малтретиране, заплашване или фаворизъм на работното място.**

Аз няма да се замесвам или да толерирам никакви форми на тормоз на работното място, включително сексуален тормоз и злоупотреба с власт.

Като ръководител/супервайзор, аз няма да моля за услуги, заеми или подаръци от служителите, нито ще приемам доброволни такива, които са на повече от символична цена.

Аз осъзнавам че съществува потенциален конфликт на интересите и възможна злоупотреба с власт в поддържане на сексуални връзки с мои подчинени. Ако се окаже в подобно положение аз ще разреша този конфликт на интересите без забавяне.

АПЕНДИКС 1.1

Основни принципи на Етичния кодекс.

Сексуална експлоатация и насилие в условията на хуманитарна криза.

Извадки от плана за действие на доклада на работната група на Междуведомствения постоянен комитет за закрила от сексуална експлоатация и насилие по време на хуманитарни кризи.

А. Основни принципи, залегнали в Етичния кодекс на поведение

Хуманитарните организации имат задължението да се грижат за хората, които подпомагат и отговорността да гарантират, че към тях се отнасят с уважение и по начин щадящ достойнството им, и че определени минимални стандарти на поведение се съблюдават. За да се предотврати сексуалната експлоатация и злоупотреби, следните основни принципи трябва да се включат в етичните кодекси на поведение на хуманитарните организации:²³

- Сексуалната експлоатация и насилие от страна на хуманитарните работници представлява тежко нарушение на изискванията за служебно поведение и е основание за прекратяване на техните трудови правоотношения;
- Сексуалните действия с деца (лица под 18 години) са забранени независимо от местната възраст на пълнолетие или възраст на съгласие. Заблудата относно възрастта на детето не е оправдание.
- Предоставяне на пари, работа, стоки или услуги за секс, включително сексуални услуги или други форми на унижително, срамно или експлоатиращо поведение е забранено. Това включва и предоставянето на помощ, която иначе се полага на бенефициентите.
- Силно не се препоръчват сексуалните връзки между хуманитарни работници и бенефициенти, тъй като те се основават на съществуването на неравноправна динамика на власт. Подобни отношения подкопават вярата в и доброто име на хуманитарната работа.
- Когато в хуманитарните работници възникнат опасения или съмнения относно съществуването на случаи на сексуално насилие или експлоатация от страна на колега-хуманитарен работник от същата организация или от друга, те трябва да съобщят за тези свои опасения чрез установените механизми.

²³ Различни съображения ще се появят при прилагането на някои от тези принципи по отношение на хуманитарните работници наети от общността, която се подпомага. Докато сексуалната експлоатация и злоупотреба и неправилна употреба на хуманитарната помощ винаги ще бъдат забранени, може да се подхожда с умереност при прилагането на принципите, касаещи сексуалните отношения за тази категория хуманитарни работници.

- Хуманитарните работници са задължени да създават и поддържат среда, която не допуска сексуална експлоатация и насилие и спомага за изпълнението на техния етичен кодекс на поведение. Ръководителите от всички нива са особено отговорни да подкрепят и създават системи, които подпомагат съществуването на такава среда.